

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ERGENLERDE KURAL DIŞI DAVRANIŞLAR VE
ALGILANAN SOSYAL DESTEK ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsmail ERDOĞAN

İstanbul
Temmuz-2024

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ERGENLERDE KURAL DIŞI DAVRANIŞLAR VE ALGILANAN
SOSYAL DESTEK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsmail ERDOĞAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Gökay KELDAL

İstanbul
Temmuz-2024

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Doç. Dr. Gökay KELDAL _____

Üye : Prof. Dr. Mustafa Yüksel ERDOĞDU _____

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Osman SÖNER _____

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Ergenlerde Kural Dışı Davranışlar ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” isimli çalışmanın öneri basamağından sonuçlandığı ana kadar geçen süreçte, bilimsel etiğe ve akademik kaidelere özenle uyduğumu, tez içerisindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

İsmail ERDOĞAN

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın amacı ergenlerde kural dışı davranışlar ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada bana yardımcı olan ve yol gösteren çok değerli danışmanım ve arkadaşım Doç. Dr. KELDAL'a, jüri üyeleri Prof. Dr. Mustafa Yüksel ERDOĞDU ve Dr. Öğr. Üyesi Osman SÖNER'e şükranlarımı sunar, teşekkür ederim. Bu sürecin her aşamasında yanımda olan, beni destekleyen, beni her zaman motive eden abim İbrahim ERDOĞAN'a teşekkür ederim. Bu çalışmamı özlemi bitmeyen babam Akif ERDOĞAN'a ithaf ediyorum...

İsmail ERDOĞAN

İstanbul-2024

ÖZET

ERGENLERDE KURAL DIŞI DAVRANIŞLAR VE ALGILANAN SOSYAL DESTEK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

İsmail ERDOĞAN

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Tez danışmanı: Doç.Dr. Gökay KELDAL

Temmuz-2024- 98 Sayfa

Bu çalışmanın amacı ergenlerde kural dışı davranışlar ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırma nicel araştırma desenlerinden korelasyonel (korelasyonel desenin amaçlarından olan açıklayıcı çalışmalar) desende tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 251 kız, 243 erkek toplam 494 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmada öğrencilere Kural Dışı Davranışlar Ölçeği, Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği uygulanmıŐtır. Elde edilen veriler Bağımsız Gruplar t Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi, Korelasyon Analizi, Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi kullanılarak incelenmiştir.

Araştırma bulgularına göre aileden ve öğretmenden algılanan sosyal destek boyutları ile kural dışı davranışlar arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Kural dışı davranışların varyansındaki değişkenliğin %14'ü algılanan sosyal destek tarafından açıklandığı saptanmıŐtır. Kural dışı davranışlar ile cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık olduğu, erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha fazla kural dışı davranmaya eğilimli oldukları belirlenmiştir. Kural dışı davranışlar ile okul türü açısından anlamlı bir farklılık olduğu, Meslek Lisesinde öğrenim görenlerin Anadolu Lisesinde öğrenim görenlere kıyasla daha fazla kural dışı davranmaya eğilimli oldukları görölmüŐtür. Sınıf düzeyi açısından ergenlerin kural dışı davranışlarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Akademik başarı açısından ergenlerin kural dışı davranışlarında anlamlı farklılık olduğu, akademik başarısı orta düzeyde olanların iyi düzeyde olanlara kıyasla daha fazla kural dışı davranış sergileme eğiliminde olduğu belirlenmiştir. Okul türü açısından sosyal destek düzeyinde anlamlı farklılık olduğu, Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilerin arkadaştan, aileden ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek

düzeinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Sınıf düzeyi açısından sosyal destek düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Ekonomik durum açısından sosyal destek düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu, ekonomik durumu yüksek ve orta düzeyde olanların düşük olanlara kıyasla arkadaştan daha fazla sosyal destek algıladıkları belirlenmiştir. Akademik başarı açısından sosyal destek düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu, akademik başarısı iyi düzeyde olanlar orta düzeyde olanlara kıyasla aileden, arkadaştan ve öğretmenlerden daha fazla sosyal destek almaktadır belirlenmiştir. Elde edilen bulgular literatür çerçevesinde tartışılarak öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Kural Dışı Davranışlar, Sosyal Destek.

ABSTRACT

THE INVESTIGATION OF THE RELATION BETWEEN DELINQUENT BEHAVIOURS AND PERCEIVED SOCIAL SUPPORT IN ADOLESCENCE

İsmail ERDOĞAN

Master's Thesis, Guidance Psychological and Counseling

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Gökay KELDAL

July-2024 - 98 Pages

The aim of this study is to the investigation of the relation between delinquent behaviours and perceived social support in adolescence. The study was designed in a correlational (explanatory studies, which are one of the purposes of correlational design) pattern, one of the quantitative research designs. The study group consists of 494 high school students, 251 female and 243 male. In the study, students were applied the Delinquent Behavior Scale and the Social Support Assessment Scale for Children and Adolescents. Information Form prepared by the researcher. The obtained data were analyzed using Independent Groups T-test Analysis, One Way Analysis of Variance (ANOVA), Correlation Analysis and Regression Analysis.

According to the reseach findings, there was a significant relationship between the dimensions of social support perceived from parents and teachers and delinquent behaviours. It was determined that 14% of total variability in the delinquent behaviours was explained by percevied Social support. It has been determined that there is a significant difference in terms of irregular behavior and gender, and male students tend to behave more irregularly than female students. It has been observed that there is a significant difference between irregular behaviors and school type and those studying at vocational high schools tend to behave more irregularly than those studying at anatolian high schools. It was determined that there was a significant difference in the irregular behavior of adolescents in terms o f grade level. It has been determined that there is a significant difference in the irregular behavior of adolescents in terms of academic success and those with moderate academic success tend to exhibit more

irregular behavior compared to those with good academic success. It was determined that there was a significant difference in the level of social support in terms of school type and that the level of social support perceived by students studying in Anatolian high schools from friends, family and teachers was higher. It was determined that there was a significant difference in the level of social support in terms of grade level. It was determined that there was a significant difference in the level of social support in terms of economic status, and those with high and medium economic status perceived more social support from friends compared to those with low economic status. It was determined that there was a significant difference in the level of social support in terms of academic success and those with good academic success perceived more social support from family, friends and teachers compared to those with moderate academic success. The findings were discussed within the framework of the literature and suggestions were presented.

Keywords: Adolascence, Delinquent Behaviours, Social Support.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1.Problem	1
1.2.Amaç	7
1.3.Araştırmanın Önemi.....	7
1.4.Varsayımlar	10
1.5.Sınırlılıklar	10
1.6.Tanımlar	11
İKİNCİ BÖLÜM.....	12
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	12
2.1.Ergenlik.....	12
2.1.1.Ergenliğin Tanımı	12
2.1.2.Ergenliğin Tarihçesi.....	12
2.1.3.Ergenlik Dönemi Gelişim Görevleri.....	13
2.1.4.Ergenliğin Evreleri.....	14

2.1.5.Ergenlikte Fiziksel Gelişim.....	16
2.1.6.Ergenlikte Cinsel Gelişim	18
2.1.7.Ergenlikte Bilişsel Gelişim	20
2.1.8.Ergenlikte Sosyal ve Duygusal Gelişim.....	22
2.2. Kural Dışı Davranışlar	23
2.2.1.Kural Dışı Davranışların Tanımı.....	24
2.2.2. Ergenlik Döneminde Kural Dışı Davranışlar	24
2.2.3. Kural Dışı Davranışlar ve Sosyal Çevre	25
2.2.4.Kural Dışı Davranışlar ve Riskli Davranışlar	25
2.2.5. Kural Dışı Davranışlar ve Suç	26
2.2.6. Kural Dışı Davranışlar ve Disiplin.....	27
2.2.7. Kural Dışı Davranışların Azaltılması.....	28
2.2.8. Kural Dışı Davranışlar ve Aile.....	28
2.2.9. Kural Dışı Davranışlar ve Eğitim Kurumları	29
2.3.Sosyal Destek.....	32
2.3.1.Sosyal Desteğin Tanımı	33
2.3.2.Sosyal Ağ	35
2.3.3.Algılanan Sosyal Destek	35
2.3.4.Sosyal Desteğin Özellikleri.....	36
2.3.5.Sosyal Destek Türleri.....	37
2.3.6.Sosyal Destek Kaynakları	38
2.3.6.1.Eş ve Evlilik.....	39
2.3.6.2.Aile.....	39
2.3.6.3.İş Arkadaşları	40
2.3.6.4.Öğretmenler	41
2.3.7.Sosyal Destek Modelleri	41

2.3.8.Sosyal Desteğin Olumsuz Etkileri	42
2.4.İlgili Araştırmalar	42
2.4.1.Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	42
2.4.2.Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	44
2.4.3.Sosyal Destek ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	45
2.4.4.Sosyal Destek ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	47
YÖNTEM.....	47
3.1. Araştırmanın Modeli	47
3.2. Evren ve Örneklem	47
3.3.Veritoplama Araçları	49
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	49
3.3.2. Kural Dışı Davranış Ölçeği	49
3.3.3. Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği	50
3.4.Verilerin Toplanması	50
3.5.Verilerin Analizi.....	51
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	52
BULGULAR.....	52
4.1.Kural Dışı Davranışlar ile Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişki ile İlgili Bulgular.....	52
4.2.Kural Dışı Davranışlar ile Demografik Değişkenler Açısından Analizine Dair Bulgular.....	53
4.3.Algılanan Sosyal Desteğin Demografik Değişkenler Açısından Analizine Dair Bulgular.....	57
BEŞİNCİ BÖLÜM	63

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	63
5.1.Tartışma.....	63
5.1.1.Kural Dışı Davranışlar ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkiye Yönelik Tartışma ve Yorum	63
5.1.2. Kural Dışı Davranışların Cinsiyet Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum.....	65
5.1.3. Kural Dışı Davranışların Okul Türü Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum.....	67
5.1.4.Kural Dışı Davranışların Sınıf Düzeyi Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum.....	68
5.1.5.Kural Dışı Davranışların Akademik Başarı Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum.....	68
5.1.6. Kural Dışı Davranışların Ekonomik Durum Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum.....	69
5.1.7. Algılanan Sosyal Desteğin Cinsiyet Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum.....	70
5.1.8.Algılanan Sosyal Desteğin Okul Türü Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum.....	72
5.1.9.Algılanan Sosyal Desteğin Sınıf Düzeyi Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum.....	73
5.1.10. Algılanan Sosyal Desteğin Akademik Başarı Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum.....	74
5.1.11.Algılanan Sosyal Desteğin Ekonomik Durum Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum.....	74
5.2.Sonuç.....	75
5.3.Öneriler	77
5.3.1.Araştırmacılara Öneriler	77
5.3.2.Okul Psikolojik Danışmanlarına Öneriler.....	78
5.3.3.Politika Yapıcılara Öneriler	78
KAYNAKÇA	79
EKLER.....	91
ÖZGEÇMİŞ.....	98

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: Ergenlik Dönemi Evreleri ve Özellikleri.....	15
Tablo 2.2: Erinlik Dönemi Kız ve Erkeklerdeki Fiziksel Gelişimler.....	17
Tablo 2.3: Kınama ve Okuldan Kısa Süreli Uzaklaştırma Cezası Gerektiren Durumlar	29
Tablo 2.4: Okul Değişikliği ve Örgün Eğitim Dışına Çıkarma Cezası Gerektiren Durumlar	31
Tablo 3.1: Lise Öğrencilerine Ait Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular	48
Tablo 4.1: Kural Dışı Davranışlar ile Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkiye Dair Sonuçlar.....	52
Tablo 4.2: Kural Dışı Davranışların Yordanmasına İlişkin Sonuçlar	53
Tablo 4.3: Cinsiyet Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Analiz Sonuçları	53
Tablo 4.4: Okul Türü Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Analiz Sonuçları .	54
Tablo 4.5: Sınıf Düzeyi Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Betimsel Analiz Sonuçları	54
Tablo 4.6: Sınıf Düzeyi Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Analiz Sonuçları	55
Tablo 4.7: Akademik Başarı Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Betimsel Analiz Sonuçları.....	55
Tablo 4.8: Akademik Başarı Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Analiz Sonuçları	55
Tablo 4.9: Ekonomik Durum Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Betimsel Analiz Sonuçları.....	56
Tablo 4.10: Ekonomik Durum Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Analiz Sonuçları	56
Tablo 4.11: Cinsiyet Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Analiz Sonuçları	57
Tablo 4.12: Okul Türü Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Analiz Sonuçları	57
Tablo 4.13: Sınıf Düzeyi Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Betimsel Analiz Sonuçları	58
Tablo 4.14: Sınıf Düzeyi Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Analiz Sonuçları	59
Tablo 4.15: Akademik Başarı Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Betimsel Analiz Sonuçları.....	60

Tablo 4.16: Akademik Başarı Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Analiz Sonuçları	60
Tablo 4.17: Ekonomik Durum Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Betimsel Analiz Sonuçları.....	61
Tablo 4.18: Ekonomik Durum Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Analiz Sonuçları	61

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt	: Aktaran
ASD	: Algılanan Sosyal Destek
Ç-SDDÖ	: Ergen ve Çocuklar İçin Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği
Çev	: Çeviren
KDD	: Kural Dışı Davranışlar
KDDÖ	: Kural Dışı Davranış Ölçeği
Ed	: Editör
MEM	: Milli Eğitim Müdürlüğü
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
SPSS	: (Statistic Packets For Social Sciencences) Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paketi
vb	: ve benzeri
vd	: ve diğerleri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Araştırmaya ait bu bölümde; problem, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar şeklinde başlıklar yer almaktadır.

1.1.Problem

İnsanların ortaya çıkardığı karmaşık sistemler bulunmaktadır. Bu sistemlerden olan okul ise gerek hizmet sunan çalışanları gerekse hizmet alan öğrencileri açısından çok daha karmaşık olan bir dokudadır (Apaydınlı, 2010: 2) Bu kurumlarda birey ve toplumun beklentilerine uygun olarak belirlenen amaçlara yönelik, önceden planlanan programlar ışığında, öğretim faaliyetleri kullanılarak, eğitim gören öğrenciler üzerinde istedik davranışlar ortaya çıkarmak hedeflenir (Erden, 2005: 34). Bu bağlamda ergenlik sürecinin zaman aralığı olarak büyük kısmı bireyin eğitim gördüğü okullarda geçmektedir. Ergenlik sürecindeki bireylerin yaşam sürecini özetleyecek olursak bedenindeki yeni fizyolojik değişimlere uyum sağlamaya çalıştığı, cinsel değişim ve dürtülerini kontrol etmeyi öğrenmeye çalıştığı, toplumsal kuralları öğrenme ve uyum sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Bu süreç gelişim evreleri arasında en yoğun problem yaşanan evre olduğu için araştırmacılarında üzerinde durdukları bir konu haline gelmiştir. Ergen hem ailesi hem akranları hem de diğer insanlarla da problemler yaşayabilmektedir (Kulaksızoğlu 1997: 12). Ergenlik döneminde oluşan hızlı gelişim ve cinsel uyanış bireylerin dengelerini bozabilmektedir. Ergenler bu dengeyi sağlamaya çalışırken tepkilerinde iniş çıkışlar, tutarsız davranış şekilleri gözlenmektedir (Yörükoğlu, 2015: 377). Genel olarak okul, karmaşık bir sistem olarak hem çalışanlar hem de öğrenciler için önemli bir rol oynamaktadır. Ergenlik dönemi, bireylerin fizyolojik ve cinsel değişimlere uyum sağlamaya çalıştığı, toplumsal kuralları öğrenip benimsediği aynı zamanda da en yoğun problemlerle karşılaştığı bir dönem olarak gösterilebilir.

Araştırmada ele alınan kavramlardan biri ergenlik döneminde kural dışı davranışlardır. Richter (2010: 26) bu kavramı eğitim süreçleri içerisinde öğrencilerde gözlenen ve başarılı bir ergenlik döneminin getirdiği psikososyal gelişim alanlarını riske atan davranış olarak tanımlanmakta ve bu davranışların bireylerin ergenlik döneminde daha yoğun şekilde görüldüğünü belirtmektedir. Riskli davranışlar yasalarca suç sayılan ve

suç sayılmayan davranışlar şeklinde iki kategoride incelenmiştir. Hırsızlık ve zorbalık gibi suç sayılan davranışlarla beraber okul terki, sigara kullanımı gibi yasalarca suç sayılmayan davranışları içerir. Kendine zarar verme ve depresyon gibi içselleştirilmiş; saldırganlık, başkalarına zarar verme ve şiddet benzeri davranışlar ise dışsallaştırılmış riskli davranışlar olarak nitelendirilmektedir (Körük, 2016: 12).

Riskli ve olumsuz davranışlar sergilemek ergenler açısından geçici kazanımlar ortaya çıkarmaktadır. Ergenlerin uyuşturucu kullanması akran kabulünü artırabilmekte, kendisi açısından da bağımsızlaşma ve olgunlaşma düşüncelerini besleyebilmektedir. Ergenlerin bu tür davranışlarının sergilenme sıklığı dikkatle gözlenmelidir (Steinberg, 2019: 12). Ergenlerin kendi ebeveynleri ile kurdukları ilişki ergenin zorlu değişim ve uyum sorunlarına karşı olumlu etkiler yaratmaktadır. Risk almaya yatkın görünen ergenlerin aile ile ilişkilerinin zayıf ve sağlıksız olması bu dönemde ergenlerin baş etmekte zorlanacağı durumlarda yalnız kalmasına neden olabilir (Robin ve Foster: 1989: 12). Ergenlerin sosyal çevresi tarafından olumsuz davranışlarda bulunacağına dair inançların olması, bu davranışlar yapıldığında onaylanmaları, model aldığı kişilerin bu davranışları sergilemesi gibi durumlar ergenlerin bu davranışları sergileme ihtimalini artırmaktadır (Körük, 2016: 17).

Çocuk ya da ergenlik dönemi içerisinde olan bireylerin kural dışı yani suç davranışlarını sergilemeye sürükleyen sebeplerin bireysel, aile ve çevre şeklinde üç grupta toplandığı görülmektedir. Ergenin mevcut biyolojik durumu, birlikte zaman harcadığı okul arkadaş çevresi ve aile ilişkileri ergene pozitif etkiler yarattığı gibi risk almaya hatta suç işlemeye de itebilir (Bal, 2010: 5). Bu nedenle ergenlik döneminde bireylerin sosyal çevresi ve onlardan aldıkları pozitif desteklerin kritik öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Ergenler diğerlerinin kendini yeterince anlamadığı, en değerli şeyin kendi başarmak istediği şeyler olduğu, her şeyi başarabileceğine inandığı, en güzel arkadaşlık ilişkilerine sahip oldukları gibi ben merkezci düşüncelere sahiptirler. Davranış ve düşüncelerinin diğer insanlarca sürekli gözlenip takip edildiğini düşünüp, dış görünüşleri ve davranışlarının eleştirildiğini hissederler. Ergenler kendileri hakkında efsanevi anlatılar sergileyebilir. Bu anlatılar kendilerini özel hissettiklerini ve başlarına kötü bir şey gelmeyeceği inançlarını yansıtabilir. Bu tür inançlar olumsuz davranışlara yönelmesine neden olabilmektedir (Jessor, 2016: 112).

Kural dışı davranışlarla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; Okat'ın (2006: 68) öğrencilerin kural dışı davranışları ile ilgili öğretmen ve öğrenci fikirlerini araştırdığı çalışmasında öğretmen görüşü olarak; genel lise bünyesindeki öğretmenlerin meslek lisesine göre öğrencilerin daha az kural dışı davranış sergilediklerini belirtmiştir. Bal (2010: 120-124) çalışmasında, aile bireylerinden yüksek düzeyde sosyal destek algılayan ergenlerin kuraldışı davranış sergileme olasılıklarının azaldığını göstermiştir. Bulut (2010: 54-72) çalışmasında ailelerin rolleri, iletişim, problemleri çözüme ulaştırma, ilgi gibi sağlıklı işlevler yönünde davranışlar sergileyen ailelere sahip ergenlerin, sağlıklı işlev sergileyen ailelere sahip ergenlere göre daha az kural dışı davranış sergilediğini belirtmiştir. Güngör (2024: 120-127) ise kural dışı davranışlara dair düşük seviyede empatik eğilimi olan, olumsuz disiplin yöntemleri ve olumsuz tutumları olan öğretmenlerden eğitim alan öğrencilerin daha fazla kural dışı davranış sergilediklerini ortaya çıkarmıştır.

Ergenlerin riskli davranışlarının incelenmesinde nedensel değişken olarak sosyal destek önemli bir kavramdır. İnsanlar sosyal ve toplumsal nitelikte varlıklar olduğu için belirli gruplara dahil olma, yakın ilişkiler geliştirme ve bu kaynaklardan destek bekleme eğilimindedirler. Bu açıdan bakıldığında sosyal destek ergenlerin ruh sağlığı açısından önemlidir (Akın ve Ceyhan, 2005: 71).

Araştırmaya konu edilen diğer önemli kavram ise sosyal destektir. Bu kavram zorlu durumlar ve sıkıntılar yaşayan bireyin çevrelerinden; aile mensuplarından, akrabalarından, arkadaşlarından ya da başka şekilde kurdukları toplumsal ilişkilerinin meydana getirdiği psikolojik, maddi ya da bilgisel yardımlar şeklinde tanımlanmaktadır (Gürsoy, 2010: 12). Bireylerin çevrelerinden elde ettikleri yardımları yansız ve öznel fikirlerini katmadan değerlendirmelerine alınan sosyal destek, gerek duyduklarında çevrelerinden ulaşabilecekleri destekler hakkındaki inançlarına ise algılanan sosyal destek denir (Kef, 1997: 237). Ergenlik dönemindeki bireylerin çevresinden göreceği sosyal destek ergenin utanma hissini, suçluluk duygusunu azaltmakta önemlidir (Yörükoğlu, 2015: 385).

Zorlu yaşam süreçleri ve baş edilmesi gereken problemlerle mücadele edebilmek bireylerin psikolojik açıdan sorun yaşamamaları için önemli görülmüş ve koruyucu ruh sağlığı çalışmaları içerisinde sık sık gündeme getirilmiştir. Sosyal destek ve sağlık arasında destek süreçlerinin etkisi ile ilgili çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Bireylerin desteğe ulaştıkları sosyal ağın ortaya çıkardığı olumlu süreçlerin, toplumca kabul

gören roller aracılığıyla etki gösterdiği düşünülmüştür (Çakır ve Palabıyıköglü 1997: 16).

Sosyal destek bireylerin ruhsal ya da ekonomik yardım talebi ve bunları onaylamasıyla gerçekleşen, hayatın getirdiği zorlu şartlarla mücadele etmeyi kolaylaştıran kritik bir yardımdır. Sosyal destek insanların gerek ruhsal gerekse fiziksel açıdan iyi olmalarına katkı sunar (Tanrıku, 2019: 20). Yaşam süreçleri içerisinde karşılaşılan sorunlar ve bunlarla mücadele etme süreçleri insanın doğumundan ölümüne dek devam etmektedir. Bu nedenle insanlar yaşamları boyunca gerek gerçek gerek tüzel varlıkların desteğine ihtiyaç duymaktadır (Deveci, 2011: 34).

Ergenler kendileri için değerli buldukları kişilerden destek gördüklerinde stres durumlarıyla daha iyi baş edebilmekte ve daha az psikolojik sorun yaşamaktadırlar. Ergenler psikolojik, bilgi ve tecrübe açısından kendilerine destek sağlayan kaynaklar olarak daha çok aile, öğretmen ve arkadaşlarına başvururlar. Ergenler öncelikle aile sonrasında ise dahil olduğu, sosyal çevresinde bulunan gruptan destek ararlar (Malecki ve Demaray, 2002: 16). Kritik bir uyum süreci içinde olan ergenlerin karakter yapıları gibi içsel, aile ve arkadaş gibi sosyal destek sağlayan dışsal destek kaynakları olumsuz tecrübelerle karşı işlevsel çözümler üretmelerini sağlayan faktörlerdir. Bu bağlamda özellikle ailenin sağladığı sosyal destek ergenler için koruyucu niteliktedir. Aileden yüksek düzeyde destek alan ergenlerde kendine zarar verme davranışının düşük düzeyde alanlara kıyasla daha azalmakta, ailesi ile problem yaşayıp destek alamayan ergenlerin kendine zarar verme eğilimleri ise artmaktadır (Fariz ve Düşünceli, 2021:42-45). Cobb (1976: 312) ergenlerde sosyal destek algısı yüksek olanların uyum problemleriyle daha iyi mücadele ettiklerini belirtmiştir. Cohen ve Wills (1985: 352) ergenlerin yüksek düzeyde sosyal destekle stresli yaşam süreçlerinin ve günlük olayların yarattığı problemlerden korunduklarını söylemiştir. Arslansan (2022: 9) ise sosyal desteğin ergenlerde gelecek ile ilgili daha pozitif düşünceler geliştirmesine etki ettiğini belirtmiştir.

15-17 yaşlarında bireylerin zorlu yaşam durumları bulunmaktadır. Meslek seçimi, hızlı fiziksel ve sosyal gelişim, rekabet gibi bireyin baş etmesi gereken durumlar bulunmaktadır. Bunlar gibi gelişimsel görevlerin yaşandığı orta ergenlik döneminde birey zorlandığı durumlarda yeterince destek göremediklerini düşünebilmektedir. Özellikle ailelerin ergenlerden sorunlarını kendisinin çözmesini beklemesi onların daha yalnız hissetmesine yol açabilir (Çakır ve Palabıyıköglü 1997: 23). Ergenler

karşılaştıkları bu tür sorunlar nedeniyle sosyal desteğe ihtiyaç duyarlar. Ergenlerin bu konuda destek kaynakları akraba, arkadaş, ebeveynler, akranları, öğretmenleri ve diğer kişilerdir (Körük, 2016: 3). Ancak, bu dönemde ergenler bireyselleşmeye odaklanmaya başladıkları için yaptıkları etkinlik ve seçimlerde ailelerinin etkisinden çıkmaktadırlar. Bu dönemi sağlıklı atlatmaları açısından zaman zaman ailenin korumasından çıkıp bireysel tercihler yapmaları olumlu etkiler yaratmaktadır (Traş ve Aslan, 2013: 1135). Bu durumun da ergenlerin daha sağlıklı seçimler yapması için akran ve öğretmen sosyal desteğini önemli hale getirdiği düşünülmektedir.

Ergenlik çağındaki lise öğrencileri için aile desteğiyle beraber akran desteğine de ihtiyaç duyarlar. Bu dönemde öğretmen desteği özellikle başarıları, rol model olmaları ve rehberlik etmeleri açısından önemlidir. Özellikle lise çağlarında bireylerin en yoğun ilişki kurduğu kişiler akranları olmakta ve aile fertlerinin etkisi azalmaya başlamaktadır (Arslansan, 2022: 31). Ergenler akran ilişkilerine oldukça önem verirler. Arkadaş desteği ergenlerin ait olma hissi ve benliğine önem vermelerine yardımcı olur. Bu dönemde kurulan arkadaşlıklar kısa süre sürmekte ve sık sık değişmekte olsa da ait olma hissini artırması nedeniyle ergenlerin bunalıma girmesini azaltmaktadır. Bireylerin sağlıklı bir kişilik geliştirebilmesi için çevresinden ilgi, şefkat ve zorlu durumlarda destek görebilmesi gerekmektedir (Uyan, 2014: 2).

Ergenlerin riskli durum ve davranışlara karşı bilgilendirilmeleri ve korunabilmeleri için gerekli bilgilere ulaşabilmeleri ve baş edecek beceriler edinmeleri açısından eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Okullarda eğitim gören ergenlerin hem bilgi hem sosyal açıdan destek bulmakta ve riskli davranışlarla ilgili bilinçlenmektedirler (Parlaz vd., 2012: 15). Okullar sadece eğitim verilen kurumlar değildir. Öğrencilerin akranları ve kendilerinden büyük ve küçük yaşta olan arkadaşlarıyla, yetişkinlerle ilişkiler geliştirdikleri yerdir. Farklı kültür ve davranışları gözleme, farklı ailelerde yetişmiş ve farklı karakterleri olan insanlarla zaman geçirme imkânı sağlar. Birçok başarının okul ile bağlantısı vardır. Bu nedenle öğretmenlerin öğrencilere sunacağı desteğin okulun sevilmesi ve aidiyet hissedilmesi açısından önemi büyüktür. Bu desteklerle öğrenciler için sosyalleşme, başarıma imkanları sağlayan okullar öğrenciler tarafından daha cazip ve motive edici olarak algılanacaktır (Uyan, 2014: 30). Bu anlamda ergenlerde öğretmenlerin desteği kritik kazanımlar sağlamaktadır. Akademik başarının artması, motivasyon, okula karşı olumlu duygular geliştirme ve doğru akran ilişkileri ortaya

çıkarma gibi konularda öğretmenlerin sağladığı destek önemli hale gelmektedir. Bu destek ergenlerin benlik saygısını da olumlu etkilemektedir (Bayram, 2016: 90).

Sosyal destek kavramı araştırıldığında birçok çalışmada inceleme konusu olduğu, çeşitli değişkenlerle ilişkisinin incelendiği ve bunlar üzerinde önemli etkilere sahip olduğu gözlenmiştir. Bağımlılık, zorbalık, aile ilişkileri gibi birçok konuda sosyal desteğin etkisi incelenmiştir. Sosyal destek ile ilgili ; Fariz ve Düşünceli (2021: 42) kendine zarar verme davranışı sergilemeyen öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek düzeylerinin ve psikolojik sağlıklarının kendilerine zarar veren öğrencilerinden daha yüksek olduğunu belirtmiştir. İter (2008: 159) ergenlerin algıladıkları sosyal destek ile alkol ve sigara kullanımı arasında ilişki olmadığını belirlemiştir. Soylu (2002: 54) araştırmasında sosyo ekonomik düzeyi yüksek olanların algıladıkları sosyal destek düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Boğa (2017: 73) çalışmasında algılanan sosyal destek azaldıkça aile içi çocuk istismarının arttığını ortaya çıkarmıştır. Çeçen (2008: 421) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada ebeveynlerini demokratik tutuma sahip olarak algılayan ebeveynlerin çocuklarının, arkadaşlarından ve ailelerinden daha fazla sosyal destek aldıklarını göstermiştir. Sosyal destekle alakalı bunlar dışında literatürde oldukça fazla çalışma göze çarpmaktadır.

Ergenlerin zamanının büyük kısmı eğitim kurumlarında geçmektedir. Okullar aracılığıyla sosyalleşmekte ve ilişkiler geliştirmektedir. Düşük sosyal desteğe sahip ergenler okula istekli gelmemekte, başarısı ve özsaygısı azalmaktadır (Soylu, 2002: 149). Kural dışı davranışların eğitim sürecinin verimini düşürdüğü bilinmekte ve çeşitli kaynakların sağlayacağı sosyal destekle azalma eğilimi göstereceği tahmin edilmektedir (Gürsoy, 2010: 13). Ergenlik dönemindeki bireylerin akran kabulü görmek, aidiyet hissetmek gibi nedenlerle kural dışı davranışlar sergilemeye meyilli oldukları, bu durumun eğitim süreci içerisindeki kurallara uymama davranışını artırdığı ve sosyal destek ile kural dışı davranışların ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda kural dışı davranışların sosyal destek ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma kapsamında ergenlerde kuraldışı davranışların demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı, ergenlerde sosyal destek düzeyinin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı, ergenlerde kuraldışı davranışlar ve sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2.Amaç

Araştırmada, ergenlerde kural dışı davranışlar ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ergenlerde kural dışı davranışlar ve algılanan sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Ergenlerin kural dışı davranışları sosyal destek düzeyleri tarafından yordanmakta mıdır?
3. Ergenlerde kural dışı davranışlar demografik değişkenlere göre (cinsiyet, okul türü, sınıf seviyesi, akademik başarı, ekonomik durum) farklılaşmakta mıdır?
4. Ergenlerde algılanan sosyal destek demografik değişkenlere göre (cinsiyet, okul türü, sınıf seviyesi, akademik başarı, ekonomik durum) farklılaşmakta mıdır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Ergenler zamanlarını en çok okullarda harcamaktadırlar. Günlük yaşam süreçlerinde büyük yer tutan okullar aynı zamanda ergenlerinde sosyalleşmelerine olanak tanırırlar. Bireylerin aile eğitimi dışında toplumsal rol ve beklentilerin gerektirdiği sosyal becerilerin kazanılmasında önemli rol üstlenir. Okullar akademik, mesleki ve sosyal alanlarda öğrencilere istendik kazanımlar sağlarken aynı zamanda yasal kural ve süreçlerinde benimsenmesini sağlarlar. Bu sayede öğrenciler okul aracılığıyla doğru bir yaşam planı kurgulama şansı bulurlar (Kızmaz, 2006: 50). Eğitim kurumlarında öğrenciler çeşitli problemler yaşamaktadır. Öğrencilerin okulda sergiledikleri kural dışı davranışlar onların sosyal ilişkilerine de yansımaktadır. Okul içerisinde boş zamanın değerlendirilebileceği etkinliklerin az oluşu, olumsuz iklimin bulunması, kişisel ve ekonomik farklılıklar okulda zararlı davranışların oluşmasına temel hazırlayabilmektedir (Apaydınlı, 2010: 5).

Fırtınalı geçen ergenlik döneminde ruhsal problemlerin de artması beklenir. Başkaldırma, okuldan kaçma, akademik başarıda düşüş, uygun olmayan arkadaşlık ilişkileri geliştirme, uyumsuzluk, kavga ve saldırganlık, kural dışı davranma eğilimi artar. Bu durum aile ve ergen arasındaki bağı kopma seviyesine getirebilir (Yörükoğlu, 2015: 397). Ergenler bireyselleşme ihtiyaçlarını ve sosyal gereksinimlerini çevresiyle ilişkiler kurarak karşılamaktadır. Gerekli düzeylerde sosyal destek görmeyen ergenler

bireyselleşme ve sosyalleşme sürecinde, kendisinden beklenen yetenek ve başarıları ortaya çıkaramazlar. Bu durum çeşitli sorunlar ortaya çıkmasına yol açar (Öngören, 2020: 15). Bu sorunlar bireyi suça itebilmektedir. Okullarda öğrencileri suça iten risk faktörlerine bakıldığında, aile ve çocukta oluşan düşük başarı beklentisi, akademik beceri ve başarılarında düşüklük, çocuğun kendi eğitim gördüğü okula bağlılığının az olması, çocuğun eğitim aldığı öğretmenleri ile arasında olumlu ilişkilerin olmaması, çocuğun arkadaş çevresinde bulunanların suça karışmış olması gibi nedenler görülecektir (Ögel, 2014: 30). Ergenler yaşadıkları zorlu süreç içerisinde kendi psikolojik durumuna ve davranışlarına doğru anlamlar vermekte zorlanmakta ve riskli durumlara karşısında güçsüz kalmaktadır (Öngören, 2020: 18).

Riskli davranışların ergenlik döneminde oluşmasında bireyin diğer insanlarla iletişim ve ilişkilerini algılama biçimleri önemli bir etkidir (Körük, 2016: 4). Son yıllarda ergenlerin kural dışı davranış gösterme eğilimlerinde artış yaşanmaktadır. Bunun nedenlerinden birisi uyum sürecinin getirdiği zorlanmalardır. Ergenlerin çevresel nedenler ve karakter özellikleriyle ortaya çıkan riskli davranışları onların gelişim süreçlerini de kötü etkilemektedir. Bu noktada ergenlerin boş kalan vakitlerini değerlendirme şekilleri ve çevrelerinden alacakları destekler önemli hale gelmektedir (Apaydınlı, 2010: 3). Bu anlamda ergenlerin zamanlarının büyük kısmını geçirdikleri okullardaki kural dışı davranışlarının incelenmesini eğitim süreçlerinin planlanmasında değerli bilgiler ortaya çıkaracağı düşünülmektedir.

Ailelerin ve eğitimcilerin son zamanlarda yoğunlukla yaşadıkları problem öğrencilerin olumsuz ve eğitimi engelleyici kural dışı davranışlarıdır. Bu tür davranışlar genellikle disiplin problemi olarak görülüp korku ve ceza yöntemleriyle azaltılmaya çalışılmıştır. (Erden, 2005: 16). Bu yöntemlerin etkisini yitirdiği düşünülmektedir. Bu davranışların azaltılması için ergenlerin aile, öğretmen ve arkadaşlarıyla ilişkileri ve onlardan aldıkları desteklerin sonuçlarının değerlendirilmesinin, disiplin sorunlarına alternatif çözüm süreçleri üretilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bireylerin gelişim dönemleri içerisinde kendini anlama, doğru değerlendirmeler yapma ve çevresinden kabul görme konularında en çok desteğe duyduğu dönem ergenlik dönemidir. Yoğun değişimler geçiren ve bunlarla baş etmeye çalışan ergenlere pozitif deneyimler sunulması onların kendilerini yalnız hissetmemelerine, hayattan doyum alabilmelerine destek olacaktır (Apaydınlı, 2010: 11). Bu bağlamda

ergenlerin sergilediği kural dışı davranışların ortaya çıkmasını azaltacak etmenlerin daha fazla incelenmesinin önemli olduğu düşünülmüştür.

Cassel'e (1974: 471) göre sosyal destek, bir bireyi hedeflenen ve beklenen istendik sonuçlara doğru ilerleten, birey için önemli kişilerden gelen düzeltici geri bildirim (feed-back) olarak tanımlanmıştır. Ergenlerin kural dışı davranış sergilemesinin nedeni aslında arkadaşlarına uyması değil ailesinden ve çevresinden yeterli desteği bulamamasındandır (Yörükoğlu, 2015: 379). Ergenler içerisinde buldukları gelişim evresinin getirdiği fiziksel değişimler, sosyal beklentiler, ruhsal sorunlar, sosyal sorumlulukların artması, kimlik oluşturmaya başlamaları gibi zorlu süreçlerle baş edebilmek için sosyal desteğe gereksinim duyarlar. Bu süreci başarılı atlatamayan ergenlerde psikolojik sorunlar ve duygu durum bozuklukları yaşamalarıyla sonuçlanacaktır. Ergenlerin ruhsal durumunda oluşacak bu sorunlar onların eğitim süreçlerine olumsuz etkiler yaratacak ve riskli, beklenmedik davranışlar sergilemelerine neden olacaktır (Körük, 2016: 7).

Tüm bireyler yaşamları boyunca çeşitli stres durumları ile karşılaşır. Bunları sağlıklı şekilde atlatabilmelerinde sosyal destek önemli işlevler görür. Küçük yaşlarda bireyler daha çok aileden destek bulurken zamanlar bunlara sosyal çevreleri, arkadaşları, öğretmenleri, ilişki kurdukları özel insanlar ve iş arkadaşları eklenir. Bireyler bu kişiler aracılığıyla zorlu durumların üstesinden gelmeye çalışırlar (Gökalp, 2009: 6). Öğrencilerin okul içerisinde kural dışı davranışları ile aile, arkadaş ve diğer kaynaklardan alınan sosyal destek arasında ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle kural dışı davranışlar ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin araştırılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Literatür incelendiğinde yurt içi alan yazınında kural dışı davranışlar ile ilgili az sayıda araştırma görülmüş, uluslararası alanda da kısıtlı miktarda bilimsel araştırmalara ulaşılmıştır. Algılanan sosyal destek ile farklı birçok değişken arasında yapılan araştırmalara rastlansa da doğrudan kural dışı davranışlar ile aile, arkadaş ve öğretmen boyutlarının kaynaklık ettiği algılanan sosyal destek arasındaki ilişki ile ilgili araştırmalara sık rastlanmamıştır. Körük (2016: 61) araştırmasında ergenlerde sosyal desteğin azalmasıyla riskli davranış sergilenme düzeyinin arttığını belirtmiştir. Bu bağlamda ergenlerin algılanan sosyal destek düzeyi ile bireyin iyi oluş hali arasında ilişki olduğu ve bunun da kural dışı davranış düzeyine etki edeceği düşünülmüştür. Bal (2010: 96-98) bu konuda rastlanmış tek araştırmasında kural dışı davranış ile sosyal

destek alt boyutlarından aile ve arkadaş boyutunda inceleme yapmıştır. Fakat öğretmen alt boyutu ile ilgili inceleme yapmamıştır. Bu araştırmadan sonra tekrar bu konuda araştırma yapılmadığı ve güncel bulgular ortaya çıkarılmadığı gözlenmiştir.

Araştırmayla elde edilen veriler ışığında ilgili değişkenler arasındaki ilişki ve demografik değişkenler açısından elde edilen veriler ortaya çıkarılacaktır. Bu değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi açısından araştırmanın literatüre önemli veriler sunacağı, risk gruplarının belirlenmesine yardımcı olacağı ve bu durumun çalışmaya özgün bir nitelik katacağı düşünülmektedir. Ergenlik döneminde olan bireylerin olumsuz davranışlarının azaltılması, pozitif destekler sunulması, eğitim programlarının planlanması gibi çeşitli alanlarda rehberlik hizmetlerinin işlevselliğinin artırılmasına katkı sağlayacak önemli bulgulara erişileceği düşünülmektedir. Araştırma sonucunda kural dışı davranışlar açısından risk gruplarının belirlenmesi ve önleyici çalışmaların hazırlanmasına destek sağlayacak önemli veriler ortaya çıkarması hedeflenmiştir. Bu açıdan araştırma önem kazanmakta ve alana önemli yeni veriler sunacağı tahmin edilmektedir.

1.4.Varsayımlar

Araştırmanın varsayımları şu şekildedir:

1. Araştırmaya katılan gönüllü katılımcılar, araştırma ile ilgili uygulanan ölçek maddelerine, gerçek duygu ve düşüncelerine uygun şekilde tepki verdikleri varsayılmıştır.
2. Katılımcıların ölçeklerin amaçlarıyla ilgili yeterli bilgiye sahip oldukları varsayılmıştır.
3. Çalışma grubunun araştırma konusu olarak ele alınan değişkenler açısından kendilerini değerlendirebilecek yeterlilikte oldukları varsayılmıştır.

1.5.Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

1. Araştırma, Antalya İlinde öğrenim gören lise öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Araştırma kesitsel bir çalışma olması yönüyle sınırlılık göstermektedir.
3. Araştırma bulguları Kural Dışı Davranışlar Ölçeği ve Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeğinin Ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Ergenlik: Bireylerde büyük değişimlerin ve hızlı gelişimlerin yaşandığı bir fırtına evresini olarak tanımlanabilir (Arı, 2008: 118).

Kural dışı davranış: Öğrencilerin okul ve eğitim süreci içerisinde beklenen ahlak ve disiplin kurallarına uygun olmayan, ortaya çıkması istenmeyen davranışlardır (Okat, 2006: 1)

Sosyal destek: Zorlu durumlar ve bazı sıkıntılar yaşayan bireyin çevrelerinden; aile mensuplarından, akrabalarından, arkadaşlarından ya da başka şekilde kurdukları toplumsal ilişkilerinin meydana getirdiği psikolojik, maddi ya da bilgisel yardımlardır Gürsoy (2010: 22).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ergenlik, kural dışı davranışlar ve sosyal kavramları ile ilgili kuramsal çerçeveye ve bu kavramlarla ilgili yapılmış olan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1.Ergenlik

Bu başlık altında, ailenin tanımı, yapısal olarak aile türleri, aile işlevleri, sağlıklı ve sağlıksız ailelerin nitelikleri ve anne-baba tutumları açıklanmıştır.

2.1.1.Ergenliğin Tanımı

Ergenlik kavramının tanımına bakıldığında, Aydın'a (2010: 171) göre ergenlik kelime anlamı olarak büyüme, olgunluğa ulaşma manasına gelmektedir. Ergenlik bireyin hem bedensel hem toplumsal hem de zihinsel olarak olgunlaşma aşaması olarak tanımlanmıştır (Gander ve Gardiner, 2004: 440). Ergenliğin farklı tanımlarında ise; Ergenlik dönemi bireylerin yetişkinlik ve yaşlılık döneminde yaşayacağı zihinsel, psikolojik ve biyolojik süreçlerin ve özelliklerin kazanılmaya başladığı evre (Arı, 2008: 118), biyolojik faktörlerin kontrolü altında gelişen bir fırtına ve stres evresi (Hall, 1904: 5), çocukluk ile yetişkinlik arasında bulunan bir geçiş dönemi şeklinde tanımlanmaktadır (Aydın, 2010: 171). Ortaokul çağına rastgelen ilk gençlik yaşlarında cinsel gelişimle beraber yeni ruhsal özellikler ve yeni davranışlar ortaya çıkar. Çocukluk ve yetişkinlik arasında kalan ülkemizde "delikanlılık" diye adlandırılan dönem batı dillerinde "adolescence" diye adlandırılır. Adolescence kelimesinin anlamı ise büyümedir (Yörükoğlu, 2015: 375). İnsanların yaşamlarında ergenlik döneminin kritik ve önemli bir dönem olduğu söylenebilir.

2.1.2.Ergenliğin Tarihçesi

Ergenlik sadece mevcut yüzyılımızda değil tarihte de önemli bir konu olarak görülmüştür. Mısır hiyeroglif yazılarında ergen bireylerin genel davranış biçimleri hakkında yazılar görülmüştür. Platon'da insan gelişim süreci üzerinde düşüncelerini belirtmiştir. Çocukluk yıllarında mantıklı düşünebilme yetisinin gelişmediğini ve ahlak gelişimi konusuna daha çok eğilmenin doğru olacağını savunmuştur. Aristoteles'e göre ise ergenlik seçim yapma becerisinin olduğu ve kişilik özellikleri olarak bakıldığında dengesiz, kontrol düşüklüğü olan ve sabırsız bir

dönemdir (Aydın, 2010: 172). Sokrates, gençlerin gösteriş ve lüksü beğendiklerini, olumsuz davranış örüntülerinin bulunduğunu, otoriteyi ve kuralları küçümseyip önemsemediklerine dair görüş belirtmiştir. Platon ise bu dönemi bireylerin ruhsal olarak sarhoşluk hali şeklinde tanımlamış (Dacey ve Travers, 1996: 36).

Orta çağ döneminde çocuk ve ergenler yetişkin bireylerin birer minyatür hallerini oluşturduğu düşünülüyor ve bu kişiler çok sert disiplinle yetiştirilmeye çalışılıyordu. 18. yüzyılda Jean Jacques Rousseau ergenlik dönemine daha yeni bir görüş getirerek, çocuk ve ergenlerin yetişkinlerden farklı olduklarını ve muhakeme yeteneğinin bu dönemde oluştuğunu vurguladı. 12-15 yaş arasında eğitimin önceliğe alınması gerektiğini ve ancak 20li yaşları geçtikten sonra kişilerin duygusal olarak olgunluğa eriştiklerini, bencil duygu ve davranışlardan uzaklaştıklarını söylemiştir. Bu düşüncelerle gelişimin evrelerinin olduğunu da ileri sürmüştür (Santrock, 2014: 3).

Modern anlamda ergenlik psikolojisi alanında G. Stanlay Hall öncü olarak kabul görmektedir (Gander ve Gardiner, 2004: 438). 20. yüzyılda başlarında birçok psikolog, eğitimci ve araştırmacı ergenlik kavramını geliştirmeye çalıştı. 1904 yılında basılan Hall'in eserinde yayınlaması bu alandaki çalışmalara öncülük edip yeni araştırmalara ışık tutmuş ve ilham vermiştir (Santrock, 2014: 3).

Genel olarak ergenlik, tarih boyunca önemli bir konu olmuş ve antik düşünürler Platon, Aristoteles ve Sokrates tarafından farklı açılardan ele alınmıştır. Orta Çağ'da çocuklar ve ergenler yetişkinlerin minyatür halleri olarak görülürken, 18. yüzyılda Rousseau, ergenlerin yetişkinlerden farklı olduğunu ve muhakeme yeteneklerinin bu dönemde geliştiğini savunmuştur. Modern ergenlik psikolojisinin öncüsü G. Stanley Hall, 20. yüzyıl başlarında bu alandaki çalışmalarıyla önemli katkılarda bulunmuş ve yeni araştırmalara ilham vermiştir.

2.1.3.Ergenlik Dönemi Gelişim Görevleri

Ergenlerin gerek bugünün gerekse gelecek dönemlerde yaşayacağı sorunlarla baş edebilmesi için bazı davranışsal kazanımlara ulaşması beklenmektedir. Bunlar: (Havighurst, 1972; Akt. Gander ve Gardiner, 2004: 440).

1. Fiziki niteliklerini kabullenmek ve kendi vücudunu etkin şekilde hâkim olmak
2. Kendi cinsiyetine ait olarak beklenen toplumsal rolü yerine getirmek
3. Hem cins ve karşı cins akranlarıyla daha yeni ve etkili ilişkiler oluşturmak

4. Ebeveynlerinden ve çevresindeki diğer bireylerden duygusal açıdan bağımsızlığını sağlamak
5. Bir işe hazırlık yapmaya başlamak
6. Evlilik kurmaya ve aile hayatına kendini hazırlamak
7. Toplumsal sorumluluk almaya gönüllü olmak ve bunu gerçekleştirmek
8. Davranışlarını etkileyen çeşitli ahlak ve değerler kümesi oluşturmaktır.

2.1.4.Ergenliğin Evreleri

Ergenlik çocukluk yaşları ile yetişkinlik yaşları olan 11-21 yaşları arasındaki dönemdir (Richter, 2010: 26). Ergenlik kavramı hayatın ikinci on yılını kapsayan üç evreden oluşur. Erken ergenlik olarak belirtilen ilk evre 10-13 yaş arası, orta ergenlik evresi olan ikinci evre 14-17 yaş arası ve geç ergenlik evresi ortalama yaş aralığı ise 18-20 yaşlarıdır (Yalom ve Steiner, 2008: 20). Ergenlik evresi büyük değişimlerin yaşandığı, risk alma davranışlarının görüldüğü bir dönemdir. Bireylerin gelişim evrelerinin hiçbirinin bu denli kısa bir sürede bu kadar büyük bir değişimi içermediğini söyleyebiliriz. Bu evrede bireylerin vücutları, zihinsel süreçleri, becerileri ve sosyal ilişkileri değişime uğrar (Yalom ve Steiner, 2008: 11). Ergenlerin kendi bireysel dünyaları içerisinde kendilerini “tüm güçlü” (omnipotent) olarak algılar ve güçlü yönleri bulunan bireyler olarak görürler. Olumsuz durumlardan olan kaza gibi hastalık gibi şeylere bağımsızlıklarının olduğunu düşünürler (Aydın, 2010: 181). Ergenler çoğunlukla mantıksız riskler alır ve bunların bedel ve sonuçlarına katlanmadan kurtulurlar. Bu yüzden başlarına bir şey gelmediğini düşünüp, kendilerinin dokunulmaz olduğuna dair düşünce besleyerek ebeveynlerinin risk konusunda abartılı yaklaştıkları sonucuna varırlar (Yalom ve Steiner, 2008: 28).

Ergenlik dönemi evrelerinin özellikleri Christie ve Viner’a (2009: 301) göre Tablo 2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 2.1: Ergenlik Dönemi Evreleri ve Özellikleri

Ergenlik Evresi	Fizyolojik Değişimler	Psikolojik Değişimler	Sosyal Değişimler
Erken Ergenlik	Erkeklerde genital büyümenin başlaması ve testislerin genişlemesi. Kızlarda göğüslerin büyümeye başlaması ve genital bölgede kıllanmanın başlaması ve fizyolojik büyüme atağının başlaması.	Cinsel kimlik gelişiminin ve cinsel yönelimin ilerlemesi, somut düşünme sürecine ahlaki kavramların eklenmeye başlanması.	Ebeveynlere karşı duygusal ve düşünsel bağımsızlığın başlaması, akran etkisinin etkili olmaya başlaması, alkol, sigara, şiddet gibi riskli davranışların keşfedilmeye başlaması.
Orta Ergenlik	Erkeklerde ilk gece boşalması, kalınlaşması ve fizyolojik büyüme atağının başlaması. Kızlarda ilk adet görülmesi, yağlanmayla birlikte vücut hatlarının oluşması.	Ben merkezli düşünce devam ederken soyut düşünme becerisinin oluşması ve ideolojik düşüncelerin savunulması, sözel yeteneğin gelişmesi, hukuk ve ahlak kurallarının karşılaştırılması.	Ebeveynlere duygusal ve düşünsel bağımsızlık, güçlü akran etkisi, sigara alkol gibi artan risk davranışları, mesleki planların başlaması
Geç Ergenlik	Erkeklerde kütlesinde kılınmada devam etmesi	kas ve artışın Karmaşık soyut düşünme becerisi edinme, ahlak ve hukuk kavramları arasındaki farkı anlamlandırma, kişisel farkındalığın artması, dini ve siyasi ideolojik düşünceleri geliştirme ya da reddetme.	Sosyal özerkliğin oluşması, mesleki gelişim, yetenek ve finansal açıdan bağımsızlığın sağlanması.

Ergenliğe girilmesi ile bazı değişim ve gelişim durumları ortaya çıkacaktır. Bu değişimlere bakıldığında boy ve vücut gelişmesini içeren fiziksel değişim ve cinsel gelişimdir. Fiziksel ve cinsel gelişimle beraber bireylerin sosyal ve duygusal değişim ve gelişimleri de ortaya çıkacaktır. Bu değişim ve gelişim özelliklerini bilmek ergenleri ve davranışlarını anlamak ve anlamlandırmak açısından önemlidir (Kulaksızoğlu, 1997: 20). Ergenlik süreci kendi içerisinde üç evrede ilerlemektedir. Erken ergenlikte fiziksel büyüme, soyut düşünmenin ve bağımsız düşünmenin başladığı görülmektedir. Orta ergenlikte cinsel gelişimin, soyut düşünme becerisinin

ve riskli davranışlara yönelimin ortaya çıktığı görülmektedir. Geç ergenlik evresinde ise kas miktarının arttığı, ideolojik düşüncelerin geliştiği ve sosyal özerkliğin sağlanmaya başladığı belirtilmiştir.

2.1.5.Ergenlikte Fiziksel Gelişim

Bireylerde hızlı değişim ve hormonların çalışmasıyla birlikte fiziki olgunluk aşamasına ulaşılır. Bu döneme Erinlik(puberte) ismi verilmektedir. Erinlik dönemindeki bu değişimlerin kaynağı olarak iç salgı bezleri görülmektedir. Hipotalamus, cinsiyet hormonları ve hipofiz bezi bu değişim ve gelişim sürecini programlayan ana unsurlardır. Büyüme hızındaki artış kızlarda erkeklerden ortalama iki yıl önce başlamaktadır. Kızlarda ortalama 10 yaş civarında bir yıl içinde ortalama sekiz cm boy artışı olmaktadır. Erkeklerde ise boy artışı 12 yaş civarında hızlanır ve yılda ortalama 10 cm miktarında artar. Bu fiziksel gelişim süreci boyda olduğu şekilde ağırlığın artış sürecinde de benzerdir. Erinlik sürecinin kesinleşmiş başlangıç yaşı yoktur ve bazı bireylerde daha erken bazılarında daha geç başlayabilmektedir (Aydın, 2010: 173). Büyüme ile ortaya çıkan İskelet sistemindeki değişimler, organlardaki değişimler, boy uzunluk miktarındaki artış ergenlerin vücut koordine ve dengesinde bozulmalara neden olur. Bu durum özellikle motor becerileri gerektiren durumlarda gözlenir. Ergenlerin yemekte kaşık ya da çatal düşürmesi gibi örneklendirilebileceğimiz bu durumlarda ebeveynler onları eleştirmemeli, suçlamamalı ve bu durumun gelişimlerinin bir sonucu olduğunu unutmamalıdır (Koç vd., 2001: 34).

Ergenliğin getirdiği hızlı büyümenin beraberinde gelen bazı sağlık sorunları ortaya çıkabilir. Doğru ayarlanmamış yastıklar, koltuklarda yanlış pozisyonda oturmak, doğal olmayan duruşlar bu dönemde fiziksel büyümenin etkisiyle lordoz, skolyoz gibi fiziksel rahatsızlıklara yol açabilir. Bu evrede kasların aktif kullanımı ve esnekliği desteklenmelidir (Hall, 1904: 5).

Aydın'a (2010: 174) göre erkek ve kız çocuklarında erinlik sürecindeki fiziksel gelişimler Tablo 2.2'de sıralanmıştır.

Tablo 2.2: Erinlik Dönemi Kız ve Erkeklerdeki Fiziksel Gelişimler

Erkeklerde fiziksel değişimler	Kızlarda fiziksel değişimler
Cinsel organlarda gelişme ve kıllanma	Göğüslerin büyümesi ve genital bölgede kıllanma
Ses değişimleri	Boy artışı ve kalçaların gelişmesi
İlk ejakulasyon	Adet görme sürecinin başlaması
Sakal ve bıyıkların çıkması	Koltuk altı kıllanması

Ergenlik dönemindeki hızlı fiziksel değişimler karşısında bireylerin ruhsal durumlarında da değişimler meydana gelir. Bireyin kendi bedenine duyduğu merak ve ilgi artar ve bunun sonucunda bir beden algısı ve imajı oluşturur. Ergenlik döneminde bulunan bireylerin pozitif beden algısı kendisine yönelik pozitif duygular geliştirmesine, olumsuz beden algısı ise negatif duygular oluşturmasına sebep olabilir. Ergenlik içerisinde yaşanan adet ve ejakulasyon kritik başlangıç şeklinde tanımlanmaktadır. Ergenlikte kimlik krizi büyük oranda adet ve ejakulasyon başlangıcından sonra ortaya çıkmaktadır. Ergenlik bireylerde farklı etkiler yaratabilmektedir. Bu dönem bazı bireyler üzerinde fırtınalı ve yüksek stresli olarak geçebilmektedir. Bazı bireylerde ise daha sakin ve az problemlili yaşanabilmektedir (Aydın, 2010: 176). Beslenme şekli ve tüketilen besin türleri, yaşanan iklimin etkileri ve anne babadan alınmış genetik kodlardan dolayı bu dönem içerisinde yaşanan fiziksel büyüme kişiden kişiye farklılık göstermektedir (Kulaksızoğlu, 1997: 21). Ergenlik dönemi içerisinde oluşan fiziksel değişimlerin ergenlerde ruhsal ve duygusal sonuçlar oluşturduğu görülmektedir.

Utanma duygusu ergenlerin sık yaşadığı bir duygudur. Fiziksel büyüme döneminde boyları ya da diğer fiziksel özelliklerinden utanan kişiler bunu saklamak için çömelme, öne eğilme gibi sağlıksız duruşlar geliştirebilir ve bu da sorunlara neden olabilir. Bu nedenle bu evrede bulunan kişilere güven ve gurur duygusu yüklenmelidir (Hall, 1904: 82), Ergenler yaşadıkları bu fiziksel değişimler karşısında çeşitli sorularla baş başa kalabilmektedir.

Fiziksel büyüme ergenler üzerinde cevap aradıkları sorular ve çeşitli kaygılar ortaya çıkarır. Bu kaygı ve soruların cevaplanmasında aileler ergenlere destek olabilirler. Bu kaygı ve soruların başlıcaları şunlardır; (Kulaksızoğlu, 1997: 22).

1. Fiziksel gelişim ve değişiminin ilerleyiş sürecini anlamak,
2. Bedenindeki toplam ağırlık miktarının artmasına anlamak
3. Diğer bireylerin gelişimlerini takip edip kendi gelişimi ile karşılaştırarak gördüğü farklılıklardan dolayı kaygı yaşar,
4. Doğru duruş ve oturma pozisyonlarını uygulamak ister, hızlı ve aniden ilerleyen fiziksel gelişiminin getirdiği kambur duruşuna dair yapılan uyarı ve ikazlardan dolayı bundan sonra kambur kalacağı kaygısı yaşayabilir,
5. El ve ayaklarında oluşan hızlı büyümeyi anlamak ister, bu büyümelere uygun ayakkabı seçmesi gerekir. Bu süreçte el ve ayaklarının normalden fazla büyüdüğü kaygısını yaşayabilir.
6. Hızlı büyüme sonucunda ergenin eski kıyafetleri kısa gelecektir, aynı elbise ve kıyafetlerin giydirilmeye çalışılması ergende üzüntüye yol açabilir,
7. Ergen suratında oluşan değişim ve gelişimi anlamak ister, yeni yüz şekli ve ifadesi kaygı yaratabilir.

2.1.6.Ergenlikte Cinsel Gelişim

Ergenlik öncesi dönemden tam üreme kapasitesi ve yeteneğinin olduğu döneme kadar olan süreç 18 ay kadar kısa sürebileceği gibi beş yıl kadar uzun da sürebilir (Christie ve Viner, 2009: 303). Ergenlik dönemi öncesinde bireyler üreme yeteneğini elde etmemiştir. Ergenlikle birlikte cinsel duygular ani bir şekilde değil yavaş yavaş ortaya çıkar. Ergenlik döneminde yaşanan hormonal değişimler devamında vücudu ve sonrasında ise duyguları etkilemektedir. Bu hormonal değişimlerin etkisi, cinsel gelişimin başlangıcının kız ve erkeklerde farklı zamanlarda ve farklı ivmelerle ilerlemesine yol açar. Ergenlik dönemindeki bireyler öpüşme, okşama hatta cinsel ilişkiye girme davranışlarını sergileyebilirler (Steinberg, 2019: 305).

Kızlar ergenliğe erkeklere göre ortalama iki sene daha önce adım atarlar. Deri altı yağ dokularının fazlalaşması göğüslerin büyümesi ve uçlarının belirginleşmesini, omuzların daha oval bir görünüm almasını sağlar. Kızlarda en mühim değişim ise adet kanaması olarak gösterilebilir. İlk kanamadan yaklaşık bir sene ilerisinde ise yumurta üretimi ortaya çıkacaktır. Yumurtaların vücuttan atılma süreci 6 gün civarında devam

eder ve bu süreçte bireyler daha hassas olabilirler. Erkeklerde ise cinsel gelişim 13 yaş civarında başlar. Bu gelişim ve büyüme durumuna bakıldığında erkek üreme organlarında büyüme, ilk erkek üreme hücresi yani spermin ortaya çıkması gözlenir ve omuzlarda genişleme görülür (Kulaksızoğlu, 1997: 23).

Ergenlik döneminde erkek çocukların birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerine bakıldığında kızların gelişim süresinden yaklaşık iki yıl daha uzun sürdüğü görülmektedir (Gander ve Gardiner, 2004: 449). Bu dönemin ikincil cinsiyet gelişim sürecine bakıldığında ise bu dönemin başlarında bireyler karşı cinse karşı daha savunmacı davranışlar sergiler. Karşı cinsin istek ve beklentilerini dürtülerine tehdit olarak görüp saldırgan tavırlar sergilerler. Ergenliğin son dönemlerine doğru bu tepkiler azalır ve daha doğru etkileşim ve iletişim kurarlar (Coleman, 2023: 56).

Çocuklar ve ergenler anne ve babanın yaşadığı ilişki ve iletişimi gözleyerek model almaktadır. Cinsiyet rolleri ile ilgili ilk bilgileri de bu gözlemler sayesinde oluşturmaktadırlar. Bu nedenle anne babaların kendi aralarındaki ilişkinin sağlıklı olması, çocuklarının sağlıklı gelişimine katkı sağlar (Kulaksızoğlu, 1997: 32). Anne babalarının sağlıklı ilişkilerini gözlemleyen ergenler, flört ve sosyal ilişkilere daha sağlıklı yaklaşımlar geliştirebilirler. Cinselliğin ergenlik dönemi boyunca özel ve önemli bir yer edinmesi nedeniyle, ergenler flört ve sosyal ilişkilere yeni anlamlar yüklerler (Steinberg, 2019: 306).

Ergenlik döneminde içgüdülerin yükselmesi sebebiyle öz denetim zorlaşmaya başlamaktadır. Bu durum ergende kaygı hali yaratmakta ve ergen bu durumdan kaçınmak istemektedir. Bu nedenle özellikle erken ergenlik dönemindeki bireyler karşı cinsle ilişkilerinde agresif tepkiler verirler. Kızlar 11 yaş civarında erkekleri tehdit unsuru olarak görürken erkekler de kızları baş belası olarak nitelendirebilmektedir. Ergenliğin son dönemlerinde ise kızlar erkekleri en coşkulu ve en trajik anları yaşatan bireyler olarak nitelerken erkekler de kızları kutsal kaseler olarak nitelendire bilmektedir (Coleman, 2023: 61). Ergenler tarafından bildirilen otoerotik davranışların çoğunluğunu erotik fanteziler kurmak oluşturmaktadır (Steinberg, 2019: 307).

Cinsel olgunluğa varma sürecinde bireyin hayatını sürdürdüğü iklimden genetiğe ve beslenme şekline kadar birçok etmen etki yaratır. Bu nedenle aynı yaş dönemindeki bireylerin cinsel olgunluğa erme yaşları değişkenlik gösterebilir. Kimi bireyler 13

yaşında kimi bireyler ise 15 yaşında bu olgunluğa erişebilir. Bu durumda erken cinsel olgunluğu erken yaşayan erkekler akranlarınca daha baskın ve lider olarak kabul görebilirlerken, geç yaşayanlar üzüntü ve eksiklik hissi yaşamaktadırlar. Kızlarda erken cinsel olgunlaşma sonucu zaman zaman çevrenin yetişkin davranış ve sorumluluklarını henüz bilişsel ve sosyal olarak olgunlaşmamış bireye yüklemesine neden olmaktadır. Bu durum ergende uyum sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bu kritik dönemde ebeveynlerin bu sorunları aşmasında ergenlere destekleri önemli hale gelmektedir (Kulaksızoğlu, 1997: 27).

Doğru ve sağlıklı cinsel gelişim için ebeveynler ergenlik döneminde bulunan çocuklarına cinsellik hakkında doğru eğitimler vermelidir. Ebeveynlerin anlattığı kural ve normlar ergenler tarafından baskı ve zorlama olarak algılanabilir. Fakat ergenlerin sosyal akranlarından öğrendikleri cinsel kural, norm ya da bilgiler daha çok içselleştirilmektedir. Bununla beraber ergenlerin kendi içlerinde oluşturdukları kuvvetli sosyal normlar vardır. Bir kız aslında istemediği halde sırf erkek arkadaşını üzmemek için onunla cinsel ilişkiye girebilir. Toplumsal normların etkisi ile ergenlere doğum kontrol yöntemlerinin öğretilmemesi nedeniyle de istenmeyen gebelik yaşanabilir. Toplumsal çevrenin cinsel ilişkiyi yasaklayıcı öğütler vermek yerine, cinsel dürtülerin bireyler üzerindeki güçlü etkisini kabullenip, cinsel ilişkinin etkileri ve sonuçları ile alakalı bilgiler vermesi daha doğru olacaktır. Sağlıklı ve etkili doğum kontrol seçeneklerinin kitle iletişim araçları aracılığıyla genel topluma anlatılması bu mesajların ergenlere de ulaşmasını sağlayacaktır (Trost, 1990 :180).

2.1.7.Ergenlikte Bilişsel Gelişim

Ergenlerin düşünme şekilleri çocuklardan farklı bir içerik ve yapıya sahiptir (Aydın, 2010: 176). Çocukluk döneminde zihinsel aktivitelere ve yapısına bakıldığında gözlenebilir olaylara bağlı olan somut düşünme becerisi ön plana çıkmaktadır. Ergenlik döneminde somut düşünce yapısı yerini soyut düşünmeye bırakacaktır. Ergen birey kişiler arası ilişkiler, din, felsefe ve ahlak gibi konularda daha ileri seviye ve nitelikte düşünceler üretmeye başlar (Steinberg, 2019: 45). Ergenlik dönemi içerisindeki bireylerde soyut düşünme becerisi yavaş yavaş oluşmaya ve gelişmeye başlar. Bu dönemdeki bireyler gerçekliği temsil eden sembol ve imgeleri kullanma yetisi elde ederler. Daha çocuksu olan somut düşünme durumunun aksine gelecekle ilgili varsayımsal düşünceler üretme ve çoklu değerlendirmeler yaparak problemleri

çözmek için fikirler ve öneriler üretilen soyut düşünceler meydana getirirler (Christie ve Viner, 2009: 302).

Ergenlik döneminde soyut düşünme yetisinin kazanılması çocukluk dönemine nazaran büyük bilişsel değişimlerden birisidir. Ergenlik döneminde birey görsel uyararı bulunmayan durum ve boyutlarda da düşünce geliştirebilir. Çeşitli hipotezler üretebilir, olasılıklar kurabilir, soyut öneriler sunabilir ve muhtemel sorunlara çeşitli şekillerde mantıki soyut öneriler getirebilir. Ergenler bilişsel gelişimle beraber “düşünmek için düşünme” yeteneği sergileyebilirler. Ergenlerin düşüncelerinde idealizm ve olasılık durumlarının etkisi giderek artmaya başlar. Ergenler düşünlerine diğer bireylerde istenilen ideal nitelikleri ve çeşitli spekülasyonları yüklemeye başlar. Ergenlik dönemindeki bireyler kendi iç dünyasına dalmış, gelecek kurguları yapan ideolojik düşünceler geliştirin düşünce yapısına yönelir (Aydın, 2010: 177). Soyut düşünme becerisiyle beraber ergenlerde bazı sorgulamaların olduğu görülmektedir. Ergenler ben şu an kimim, ilerde kim olacağım, şu an bende neler değişiyor gibi birçok soruya bu dönem içerisinde cevap bulmaya çalışır (Arı, 2008: 118). Coleman’a (2023: 20) göre ise ergenler nasıl biriyim, ne olabilirim, kendimi nasıl yargılamalıyım gibi sorulara cevap aramaktadır.

Ergenlik dönemine giren bireylerde dil kullanımında da kelimeleri gerçek anlamlarının dışında kullanmak, soyut kavramları anlamlandırmak gibi gelişimler görülmektedir. Kullandığı dil içerisindeki mecaz anlam konusunda yetenek kazanmaya başlar. Ergenlerde mizah kullanımı artar, mizah içeren konuları anlama, mizah kullanma ve isim ya da lakap takma davranışları görülür (Aydın, 2010: 179).

Ergenlik dönemindeki bireyler diğer insanlar için kendilerini önemli bulurlar. Ergenler kendilerini eşsiz ve özel kişiler olarak görürler. Her şeyi başarabileceklerini, her başarıyı sağlayabileceklerine dair inanç taşırlar. Ergenler aşırı derecede bencil davranışlar sergileyebilirler, kendilerini tek ilgi odağı olarak görmekte ve kendilerini evrenin merkezinde kabul ederler (Coleman, 2023: 6). Ergenlik dönemi içerisindeki bireyler çevresi tarafında izlenildiği, dikkatlerin kendi üzerinde olduğu düşüncelerine sahiptirler. Bu nedenle fiziksel görüntülerine önem verip ayna karşısında çok vakit geçirmektedirler. Ergenler duygu ve düşünce açısından da kendilerini biricik görmektedir. Daha önce hiç kimsenin kendisi gibi sevmediği ya da nefret etmediğini düşünürler. Ergenler kaza hastalık gibi olumsuz düşüncelerin kendilerini etkilemeyeceği, dayanıklı ve güçlü bireyler olduklarını düşündükleri tüm güçlü

(omnipotent) düşüncesine sahiptirler (Aydın, 2010: 181). Toplumsal geleneklere bakıldığında ise bir kişinin yetişkin kabul edilmesiyle ilgili çeşitli törenlerin yapıldığı görülebilir. Hristiyan toplumlarda onay töreni buna örnek gösterilebilir. Fakat günümüzde bu tür tören ya da gelenekler azalmıştır. Bir kişinin ergenlikten çıkıp yetişkin kabul edilmesi bu tür törenlerden çok iş sahibi olması, üniversite gibi okulları bitirmiş olması ya da evlenmesine göre değerlendirilebiliyor (Trost, 1990 :173).

Ergenlik döneminde bulunan bireylerin çevresinden etkilenme oranları yüksek olarak görülmektedir. Ergenliğin hedefi düşünce seviyesinde denge haline ulaşmaktır. Ergen birey kendisi ve çevresi hakkında geçmiş dönemde topladığı verileri mevcut yeni verilerle dengeleme eğilimindedir. Ergenler diğer bireylerin sadece fiziksel özellikleriyle değil kişilik özellikleriyle değerlendirilmesi gerektiğini fark eder (Aydın, 2010: 170). Ergenlik döneminde bilişsel gelişimin, soyut düşünme yetisi kazanmak, kendi sorgulamalarına cevap verebilmek, toplumsal beklentiler ile kendilerini merkeze alan düşünceler arasında denge kurabilmek ve etkili dil kullanımının sağlanmasıyla tamamlandığı görülmektedir.

2.1.8.Ergenlikte Sosyal ve Duygusal Gelişim

Ergenlik dönemi sosyal gelişim süreci içerisinde etkili olan faktörler aile, arkadaşlar, kültür ve okul ortamı gösterilebilir. Fakat ergenin sosyalleşmesini ailenin tutumları ve tekniklerinin sağladığı düşüncesinin yanlış olduğu zamanla ortaya çıkmıştır. Ailenin ergen sosyalleşmesine katkı sağlarken, ergende ebeveynlerinin sosyalleşme sürecine katkı sağlamaktadır. Bu açıdan ergen ve ebeveynleri arasında karşılıklı bir sosyal gelişim katkısı olduğu görülmektedir. Ergenlik döneminde zihinsel gelişim ve muhakeme yeteneğiyle birlikte ergen aile içerisinde bulunan mevcut kuralları sorgulayabilir ve eleştirmeye başlayabilir (Aydın, 2010: 185). Bununla beraber aile içerisinde bulunan güçlü ilişkiler ergenler için risk faktörlerini azaltıcı etkiler göstermektedir (Abu-Saad, 1999: 480). Ergenler akran ilişkilerinde, sosyal destek alma, büyük ve küçük yaşam olaylarını paylaşma ve yakın bağlar kurma gibi problem durumlarına uyumlarını daha güçlü etkileyen destekler bulur (Engels, 2007: 6).

Ergenlik döneminde soyut düşünmenin gelişmesiyle beraber sosyal düşünme de gelişmektedir. İnanç, demokrasi, ahlak ve inanç gibi soyut kavramlarla birlikte arkadaşlık ilişkilerine dair soyut düşüncelerde gelişir. Sosyal biliş bu dönemde ortaya çıkmaktadır (Steinberg, 2019: 45). Çocukluk döneminin aksine ergenlik döneminde

ergenler yaşlılarıyla çok daha fazla zaman geçirmekte ve daha uzun ömürlü ve güçlü ilişkiler kurmaktadır (Engels, 2007: 6).

Ergenlik döneminde yaşanan duygulara bakıldığında en öne çıkan duygunun öfke olduğu görülmektedir. Bu duygular daha çok eleştirilmek, nasihat verilmesi, alay konusu olmak ve sınırlayıcı davranmak gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır. Ergenlerde oluşan bağımsızlık isteğine diğer kişiler tarafından karşı koyulması halinde ergenlerin uyumsuzluk yaşar ve saldırganlık içeren davranışlar sergilerler (Koç vd., 2001: 41). Ergenlerin yaşadığı uyumsuzluk, saldırganlık, öfke gibi olumsuz duyguların azaltılması için ergenin psikolojik direncinin artırılması sağlanabilir.

Ergenlerin psikolojik direncini destekleyici üç temel ana faktörden bahsedilebilir. Bunlar: (Gilligan, 1997: 12).

1. Genç kişinin aidiyet ve güvenlik duygusu hissettiği güvenli bir üs
2. Pozitif benlik saygısı ve yeterlilik duygusu
3. Doğru bir öz-yeterlik ve öz kontrol duygusu, kişisel güçlü yönlerin ve sınırlamaların doğru bir şekilde anlaşılmasıdır.

Ergenlerin duygusal ve sosyal ilişkilerine çocukluk dönemindeki bağlanma şekilleri etki etmektedir. Ergenlikte güvenli bir bağlanmayla geçen çocukluk dönemi önemlidir. Ergenler daha geniş bir dünyaya geçiş için çocukluk dönemini bir sıçrama tahtası olarak kullanmaktadır. Sağlıklı geçirilmiş bir çocukluk dönemi bu nedenle önemlidir. Ergenler için yakın ilişkileri oldukça önemlidir ve bu dönemde arkadaşlık ve cinsel ilişkiler geliştirmektedir. Güvenli bağlanma yaşamış çocukluğa sahip ergenler bu dönemde daha olgun ve karşılıklı güven içeren ilişkiler kurabilmektedir (Daniel, 2002: 28).

2.2. Kural Dışı Davranışlar

Toplumların tamamında bulunan ve bireylere doğru ve yanlış şeyleri, akıl verici nitelikteki bilgileri, olumlu ve olumsuz davranışları gösteren genel kabul görmüş kural ve düşünceler bulunmaktadır. Bunların tamamına norm adı verilmektedir. Normlar toplumlarda aynı zamanda yaptırım etkisine de sahiptir. Toplumun kendine özgü beslenme şekli, giyim kuşamları, eğlenme şekilleri ve değişken durumlarda nasıl hareket edileceğine dair belirgin fikir, davranışlar bulunur ve bunlara uyulup uyulmaması durumuna göre çeşitli ceza ya da ödüller devreye girer. Bu ceza ve ödüller hem bu kural ve fikirleri güvence altına alır ve devam etmesini sağlar. Kuralların

bazıları resmi bazıları gayri resmi nitelikte olabildiği gibi ceza ve ödülleri kimi resmi kimi gayri resmi nitelikte olabilmektedir (Özkalp, 2005: 99). Bireylerin bazı davranışlarının toplumsal olarak belirlenmiş kurallara uygun olmadığı görülmektedir. Bu başlık altında bu davranışların özellikleri hakkında literatür çerçevesinde özetleme yapılmıştır.

2.2.1.Kural Dışı Davranışların Tanımı

İnsanlar hayatları devam ettiği sürece bazı kurallarla yaşamaktadır. Hayatın neredeyse her alanında; arkadaş, aile, iş ya da okul hayatında geçerli olan birçok kural mevcuttur. Bazı durumlarda hayıflandığımız bu kurallar, hayatımızda yaşamsal öneme ve yadsınamaz bir role sahiptir (Aydın, 2001: 23). Bireyler, yaşamak zorunda olduğu toplulukla bağlarını kuran, somut olarak görünmeyen güce kural denir (Topçuoğlu, 1984: 11). İnsanoğlunu diğer varlıklardan farklılaştıran en mühim özelliklerden biri de kendisine ve kurduğu topluluklara kurallar koyan, ölçütler ve çeşitli normlar yaratan bir canlı olmasıdır. Bireyler bu tür kurallara ve normlara uymakta çeşitli zorluklar yaşar çünkü bu sınırlamalar güdüleriyle çelişebilir. Bu kurallara uyulmaması halinde ise bireylere toplum tarafından farklı cezalar uygulanabilir (Ökdem, 2002: 2).

Kural dışı davranış belirlendiği süreçte niteliği suç olarak görülen ve bu davranışı gösteren ergenin çeşitli ceza yaptırımlarına ve yasal işlemlere tabi tutulduğu davranışlardır (Kaner, 1991: 171). Richter (2010: 12) ise kural dışı davranışları başarılı bir ergenlik döneminin getirdiği psikososyal gelişim alanlarını riske atan davranışlar olarak tanımlamıştır.

2.2.2. Ergenlik Döneminde Kural Dışı Davranışlar

Ergenlik döneminde ortaya çıkan süratli değişimler ve gelişimlerle beraber okullarda da ergenlerin çeşitli istedik davranış değişikliklerinin oluşturması hedeflenir. Bu hedeflere ulaşma noktasında başarı sağlanabilmesi için okullarda ergenlerin ne tür kural dışı davranış sergilediklerini belirlemek gerekmektedir (Okat, 2006: 4)

Ergenler çoğunlukla mantıksız riskler alır ve bunların bedel ve sonuçlarına katlanmadan kurtulurlar. Bu yüzden başlarına bir şey gelmediğini düşünüp, kendilerinin dokunulmaz olduğuna dair düşünce besleyerek ebeveynlerinin risk konusunda abartılı yaklaşıtları sonucuna varırlar (Steiner, 2008: 28).

Ergenlerin sosyal ilişkilerde ve flört davranışlarında sağlıklı yaklaşımlar geliştirebilmeleri için, davranışların net ve belirgin sınırlarla tanımlanması da

önemlidir. Çocuk ve ergenler açısından incelendiğinde suç olarak nitelendirilecek davranışlar net ve belirgin ifadelerle ele alınmalıdır. Suç olarak nitelenecek davranışlar ailelerin, çevrenin, polislerin ya da adli görevlilerin yorumuna bırakılmayacak kadar net ifade edilmeli ve sınırları çizilmelidir (Kaner, 1991: 170)

2.2.3. Kural Dışı Davranışlar ve Sosyal Çevre

Bireylerin sosyal ortamları içinde diğerlerinden etkilenecek oluşturdukları davranışlara sosyal davranışlar denir. Grupların ortaya çıkardığı sosyal etki ise bireylerin gruplara uyma ve onlara göre hareket etme davranışlarını tetikler. Gruptaki diğer bireylerin gerek statüsü gerekse grup içindeki etkisine göre bireyin uyma davranışı değişmektedir (Kağıtçıbaşı, 2014: 82). Sosyal etkileşim ortamları yaratan okullar ergenlerin zamanlarının çoğunun geçtiği kurumlardır. Ergenler okullarda oluşturdukları sosyal ortamlar içerisinde aynı zamanda çeşitli sosyal uyum davranışları da sergilemektedir. Kural dışı davranışların sergilenmesinde grupların ortaya çıkardığı uyma davranışı da çok etkilidir. Kural dışı davranışların oluşma nedenleri içerisinde uyma davranışının etki ve sonuçları da göz önüne alınmalıdır (Okat, 2006: 7). Bu bağlamda ergenlerde kural dışı davranışlar açısından sosyal çevre ve uyum davranışının önemli olduğu, ergenlerin zamanlarının çoğunu okulda geçirmeleri nedeniyle de okulların büyük öneme sahip oldukları görülmektedir.

2.2.4. Kural Dışı Davranışlar ve Riskli Davranışlar

Kural dışı davranışlarla bağlantısı bulunan hatta zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılan benzer bir kavram ise riskli davranışlardır. Riskli davranışlar ergenlerin bireysel gelişim aşaması içerisinde kazanması beklenen çeşitli becerileri, yetenekleri, bilişsel gelişimi, fiziksel gelişimi ve kişilik gelişimini tehlikeye atan her tür davranış ve seçimlerdir. Riskli davranışlar ergenin bir sonraki gelişim basamağına ön hazırlık aşamasını zayıflatan davranışlardır. Özetle ergenin fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimini tehlikeye atan ve zayıflatan tüm davranışlar riskli davranış olarak tanımlanmaktadır (Jessor, 2016: 118).

Kural dışı davranışlar ile riskli davranışların kavramsal alt yapı ve tanımlamaları birbirine oldukça benzemektedir. Fakat temel fark kural dışı davranışların toplumsal normlara bağlanarak çeşitli ceza ve yaptırım sonuçları olan davranışlardır (Yılmaz, 2022: 4). Riskli davranışlar hayatın her döneminde görülebilmekle birlikte ergenlik döneminde yoğun şekilde görülür (Richter, 2010: 26). Suç işleme davranışı yoğun

şekilde ergenlik öncesi ve erken ergenlik döneminde ortaya çıkarak, ergenlik sürecinin bitişine doğru en yüksek miktarlara varıp, yetişkinliğe ulaşıncaya ise düşüşe geçmektedir (Ögel, 2014: 6).

Riskli davranışların sergilenmesinde rol alan risk faktörleri ise bireyin yaşam kalitesini hatta yaşamının kendisini, bireyin sağlığını, tehlikeye sokabilecek koşul ve durumlar olarak tanımlanmaktadır. Yakın zamanlara bakıldığında risk faktörlerinin sosyal çevre ve davranışsal olarak iki ana gruba ayrılmaya başlanmıştır. Bunlardan sosyal çevreye bakıldığında, etkileşim kurulan çevreye bağlı olarak alkole ulaşılabilirlik, tütün kullanımı gibi faktörler, davranışsal faktörlere bakıldığında ise riskli araç kullanımı, yeme bozuklukları, korunmasız cinsel ilişki, hareketsizlik gibi sağlık ve güvenlikten ödün verici davranışlar risk faktörlerini oluşturmaktadır (Jessor, 1991: 598). Okullarla ilgili suça iten risk faktörlerini ise, aile ve çocukta oluşan düşük başarı beklentisi, akademik beceri ve başarılarında düşüklük, çocuğun kendi eğitim gördüğü okula bağlılığının az olması, çocuğun eğitim aldığı öğretmenleri ile arasında olumlu ilişkilerin olmaması, çocuğun arkadaş çevresinde bulunanların suça karışmış olması gibi nedenler önemli bir risk faktörlerini oluşturmaktadır (Ögel, 2014: 30).

2.2.5. Kural Dışı Davranışlar ve Suç

Yasal anlamda yetişkin olarak kabul gören ve davranışlarından sorumlu tutulan bireylerin yaş sınırı 18'den itibaren başlamaktadır. Gelişim psikologları arasında bireyin yetişkinlik başlangıç yaşı genellikle 25 olarak kabul görmektedir. Yasal olarak sorumluluk yaş sınırı belirlenirken bireylerin bulunduğu gelişim döneminin özellikleri, o dönemin getirdiği sorunları dikkate almak gereklidir. Ülkemize bakıldığında 18 yaş ve üzerindeki bireylerle 15-18 yaş arasında bulunan bireylere ve 15 yaş altında bulunan bireylere karşı uygulamada olan yasalarda farklılaşmalar bulunmaktadır (Kaner, 1991: 170). Bu açıdan ergenlik dönemi yaş aralığındaki bireylere, yetişkinlere göre farklı yasalar uygulandığı görülmektedir.

Yasalarca suç sayılan davranışları sergileyen bireylerin özelliklerine bakıldığında Kaner (1991: 172) suç davranışı gösteren bireylerin genel olarak üç alt gruba uyduklarını belirtmiştir. Bunlar:

1. Pasif uyucu tip: sosyal becerilerinin zayıf olduğunu düşünen, akran etkisi altında kalan, uyucu ve korkar davranışlar sergileyen bireyler.

2. Güç yönelimli tip: Topluma entegre olamamış, agresif, kendilerini güçlü gören, grup ve çetelerle suça yönelmeye açık, otoriteye karşı çıkan statü elde etmeyi amaçlayan bireyler.
3. Nevrotik tip: Suçluluk, yetersizlik, depresif ve kaygılı duygular içerisinde bulunan, içine kapanık ve saldırgan davranışlar sergileyen bireylerdir.

Suç ve kural dışı davranış kavramlarına beraber bakıldığında ise; kural dışı davranış kavramı topluluk, organizasyon ve toplum düzeyinde normlara bağlı yasal yaptırımlar şeklinde karşılığı olan davranışları kapsamına almaktadır. Grup ve topluluk seviyesinde çeşitli normlara ve kurallara bağlı yasal yaptırım ve ceza karşılığı bulunan davranışların kural dışı davranışlar olarak tanımlandıkları görülmektedir (Yılmaz, 2022: 4).

2.2.6. Kural Dışı Davranışlar ve Disiplin

Disiplin kavramının anlamına bakıldığında öğretici hedefler doğrultusunda, belirli konularda beceri ve yetkinlik kazandırma anlamına gelmektedir. Disiplin kavramı dar anlamda ise davranışları belirlenen kalıba sokmak olarak anlandırılmaktadır. Bireyler doğumlarından itibaren çeşitli disiplin süreçleri ile karşılaşılır. Anne çocuğunun yemek saatinden uyuması gereken süre ve saate kadar çeşitli disiplin süreçlerini aktifleştirir. İlerleyen yaşam sürecinde ise neredeyse her alanda disiplin konusuyla karşılaşılır. Okulda, ev ortamında, iş ve çalışma hayatında, sosyal çevrede hatta çocukların kendi aralarında oynadıkları oyunlarda bile çeşitli kurallar ve dolayısıyla disiplin vardır (Ökdem, 2002: 3).

Disiplin sürecin de temel olarak iki yaklaşımın hâkim olduğu görülmektedir. Birincisi geleneksel içeriğe sahip ve ceza kullanımını ön planda tutan olumsuz-negatif disiplin, ikinci yaklaşım ise daha çağdaş ve olumsuz davranışları ortaya çıkmadan önce azaltmayı ön plana alan olumlu-pozitif disiplin yaklaşımıdır (Ökdem, 2002: 15).

Kural dışı davranış ve disiplin kavramlarına bakıldığında, eğitim kurumu içinde düzen sağlayıcı disiplin ve ahlak kurallarıyla örtüşmeyen, öğrenim gören bireylerden uygulamamaları beklenen davranışlar kural dışı davranış olarak tanımlanabilir (Okat, 2006: 1). Bu davranışlar da disiplin problemlerine temel oluşturan davranışlardan biridir. Öğretim ortamlarının sağlıklı işlemesine önemli miktarlarda engellenmesine ve bu sürecin sekteye uğramasına sebep olmaktadır. Okullarda disiplin mühim bir

durumdur. Bu noktada eğitim kurumları çocukların disiplinli şekilde hayata hazırlanmalarında kritik öneme sahiptir (Apaydınlı, 2011: 12).

2.2.7. Kural Dışı Davranışların Azaltılması

Kural dışı davranışların ortadan kaldırılması oldukça zordur. Bireyler yasaklanan ya da kural koyulan eylemleri gerçekleştirmeye yönelebilmektedir. Yöneticiler kural dışı davranışları uygulandıktan sonra disiplin cezalarını vererek ya da cezaları sertleştirerek azaltmaya çalışmak yerine kural dışı davranışlar uygulanmadan önlemeye çalışmalıdır. Önleme çalışmaları ile ilgili çeşitli yöntemler aramalı ve geliştirmelidir. Bu aşama da yöneticiler şu hususları önceliğe alarak kural dışı davranışların azalmasına destek olabilir: (Ökdem, 2002: 15).

1. Gereğinden fazla kural koyulmamalı ve amaç ile doğrudan ilişkisi bulunmayan kurallardan uzak durulmalıdır.
2. Yönetim kurallarının gerekliliğini doğru şekilde iletmelidir.
3. Doğru atama ve görevlendirmeler yapılmalıdır.
4. İletişim doğru ve etkin şekilde kullanılmalı, yanlış anlama ve ifadelere izin verilmeyip mümkün olduğunda yüz yüze iletişim kurmak ön planda tutulmalıdır.
5. Doğru rol model olunmalı.
6. Onur kırıcı, aşağılayıcı davranış ve sözler tercih edilmemelidir.

2.2.8. Kural Dışı Davranışlar ve Aile

Bireyler dünyaya geldikleri an ilk olarak anne ve baba ile iletişim kurmaktadır. Gelişim süreci gereği ise çocukluk döneminde birçok davranışın doğru ve yanlış şeklinde ayrımını yaparken ailenin kılavuzluğuna ihtiyaç duyarlar. Eğitimin ilk adımının atıldığı yer olan aile ortamında çocuklara belirli bir olgunluğa erişene dek sosyal destek verilir. Sağlıklı ve doğru davranışların öğretilmesi, kendini keşfetmesi, beceri ve yeteneklerini fark etmesi, toplumsal kuralları öğrenip kendisini buna hazırlaması, öz disiplin ve toplumsal kurallara uyması sağlanır (Ökdem, 2002: 4).

Aile, bireyi hayata hazırlarken kendi içinde uyguladığı disiplin süreci çocukların tüm yaşam sürecini kapsayacak etkiler yaratmaktadır. Yanlış disiplin yaklaşımları düzeltilmesi çok zor sonuçlara neden olmakta ve kişilik gelişiminde derin etkiler bırakabilmektedir. Ailenin güven verici, destekleyici ve hoşgörülü tutum sergileyerek çocukların pozitif gelişimine katkı sağlamaları gerekmektedir. Bu şekilde kendine

güvenen, kabul gören, özgürlük sınırlarını bilen, girişimci ve sevgi içinde büyüyen bireyler yetiştirilebilir (Yavuzer, 1998: 139).

Aile yapısı ve işlevinde sorunlar olması halinde çocuk ve ergenlerde toplumsal uyumun azaldığı ve suça yönelimin arttığı görülmektedir. Aile terapisi gibi desteklerle aile yapısı ve işlevlerinde sağlıklı düzenlemeler sağlandığında, aile birliği ve ilişkilerin sağlıklı hale getirilmesiyle bireylerin toplumsal kurallara uyumu artırılabilir. (Kaner, 1991: 179).

2.2.9. Kural Dışı Davranışlar ve Eğitim Kurumları

Öğrencilerde kural dışı davranışların ortaya çıkış nedenlerine bakıldığında okul kurum içi nedenler olabileceği gibi okul kurum dışı nedenlerde görülmektedir. Lise döneminde öğrenciler ilkököl ve ortaokul dönemine göre daha geniş bir alandan, farklı mahalle ve ilçelerden gelerek aynı okulda toplanmaktadır. Bu nedenle daha farklı çevre ve dışsal özellikte yetişen öğrencilerin bir araya gelmesi de okulda kural dışı davranışları artırmaktadır (Okat, 2006: 1). Bu nedenle okul yöneticileri kural dışı davranışları sağlıklı birey özelliği olarak kabul etmeli ve bu bireylerin doğru şekilde eğitilmesini sağlayarak uyumlu hale getirmelidir (Ökdem, 2002: 15).

Okullarda disiplin kuralları ve bunlara uyulmaması halinde uygulanan yaptırımlardan olan Kınama ve Kısa Süreli Uzaklaştırma kısaca MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'ne (2013) göre Tablo 2.3'te özetlenmiştir.

Tablo 2.3: Kınama ve Okuldan Kısa Süreli Uzaklaştırma Cezası Gerektiren Durumlar

Kınama Cezası Gerektiren Fiil ve Davranışlar	Okuldan Kısa Süreli Uzaklaştırma Cezası Gerektiren Fiil ve Davranışlar
Okulda bulunup mazeretsiz şekilde eğitim uygulamaları, törenler ve yurtlarda yapılan etüt çalışmalarına geç katılmak, katılmamak ya da tamamlamadan çıkmak.	Bireylere, akranlarına, okul idarecilerine, öğretmenlerine ve diğer personellere yönelik gerek okul sınırları dahilinde gerekse dışarda hakarete bulunmak, diğerlerini teşvik etmek ya da bunları yaymak
Belirlenen kılık kıyafet kurallarına riayet etmemek	Pansiyondan izinsiz ayrılmak, dışarda kalmak ve düzeni bozucu davranışlar sergilemek
Serbest olmayan ya da müstehcen nitelik taşıyan şeyleri eğitim ortamına sokmak ya da üzerinde bulundurmamak	Ayrımcılık yaratabilecek sembollerini taşımak, diğer grup ya da bireyleri dil, din, ırk gibi durumlara göre ayıracak davranışlar sergilemek

Kendisinin olmayan eşyaları izinsiz kullanmak	İzinsiz gösteri, etkinlik ve toplantı düzenlemek, bu tür Sayfa 82 / 106 gösteri, etkinlik ve toplantılara katılmak,
Yalan söylemek	Yer fark etmeksizin kumar oynamak veya oynanmasına sebep olmak
Yerine getirmesi gereken görevleri yerine getirmemek	Öğrencilere yönelik sunulan görevlerin yerine getirilmesini ve kuralların uygulanmasını engellemek
Okuldan temin ettiği malzemeleri eksik şekilde geri vermesi ya da kötü kullanması	Okulda bulunmasına rağmen eğitim uygulamalarına dahil olmamayı ya da geç kalmayı alışkanlık şekline getirmek.
Davranışlarında kaba ve saygısız olmak	Serbest olmayan ya da müstehcen sayılan şeyleri dağıtmak, asmak
Derslerin akışına engel olmak	Bilişim araçları veya sosyal medya yoluyla eğitim ve öğretim faaliyetlerine ve kişilere zarar vermek teknolojik araçları ve sosyal medyayı kullanarak eğitim uygulamalarının ve bireylerin zarar görmesine neden olmak
Kopya çekmek ya da çekilmesine yardımında bulunmak	Diğerlerine hakaret içeren sözler sarf etmek
Bilişim gereçlerini doğru amaçla kullanmamak	Kavga davranışı sergilemek, diğer bireylere şiddet uygulamak
Kumar oynamayı sağlayan şeyleri bulundurmak	Toplu olarak kopya çekmek ya da buna neden olmak
Sağlık ve güvenlik önlemlerine riayet etmemek	Sarhoşluk yaratan maddeleri taşımak veya kullanmak
Tütün ve içeriğinde tütün bulunan maddeleri taşımak ya da kullanmak	Okul çalışanlarına ait gerek taşınır gerek taşınmaz eşyalara zarar vermek

Okul Değişirme ve Örgün Eğitim Dışına Çıkarma ceza uygulamasını gerektiren durumlar MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'ne (2013) göre Tablo 2.4'te özetlenmiştir.

Tablo 2.4: Okul Değişikliği ve Örgün Eğitim Dışına Çıkarma Cezası Gerektiren Durumlar

Okul Değiştirme Cezası Gerektiren Fiil ve Davranışlar	Örgün Eğitim Dışına Çıkarma Cezası Gerektiren Davranışlar
Türk milli değerlerine ve bunları belirten sembollere, devlete saygısızlık göstermek	Türk milli değerlerine, ülkeye ve bunları gösteren sembollere karşı hakarete bulunmak
Ulusal değerlere karşı aşağılayıcı davranışlar sergilemek, sözler ifade etmek.	Okuldaki tüm personellere kurum içi ya da dışında saldırmak
Bir bireyi ya da grubu suç olarak görülen davranışı sergilemeye ya da diğerlerini bunlara iştirak etmeleri için teşvik etmek, yalan bildirim ya da suç yüklemek	Kişileri veya grupları; dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi ve dini inançlarına göre ayırmayı, kınamayı, kötülemeyi amaçlayan bölücü ve yıkıcı toplu eylemler düzenlemek, katılmak, bu eylemlerin organizasyonunda yer almak
Hırsızlık yapmak, yapılmasına destek olmak	Tehdit ve baskı ile okuldaki komisyon ya da kurulların işleyişine engel olmak.
Okulla bağlantısı bulunmayan olmayan bireyleri, okulda veya diğer bölümlerinde barındırmak	Bağımlılığa neden olan maddelerin satışını yapmak
Belgede sahtecilik davranışı sergilemek	Okul ve bölümlerinde arama kararı bulunan bireyleri barındırmak
Okula ait herhangi bir yeri eğitim dışında kullanmak ya da buna yol açmak	Tehlikeli alet ya da silah ile başka birine zarar vermek, öldürmek ya da zara görmesine neden olmak
Personellere ya da diğerlerine sarkıntılık yapmak, iftira atmak, diğerlerini bu davranışlara yönlendirmek, bu durumları medya aracılığıyla yaymak	Cumhuriyetimizin bütünlüğüne, ilkelerine, niteliklerine uymayan çeşitli broşür, boykot gibi tekil ya da çoğul eylemler yapmak, bunlara katılmak ya da diğerlerini teşvik etmek
Bağımlılığa neden olan maddeleri kullanmak ya da taşımak	Devlet malına kasıtlı zarar vermek
Zorla ya da tehdit aracılığıyla kopya davranışı sergilemek ya da buna neden olmak	Okul ortamını işgal etmek
Yaralayıcı, patlayıcı alet ya da silahları okula getirmek	Bireylere eziyet, işkence, istismar gibi suç kabul edilen davranışları sergilemek
Yurt düzenini bozucu davranışları alışkanlık haline getirmek	Çete grupları oluşturarak gasp, fideye, yol kesme, haraç gibi davranışlar sergilemek
Okulda siyasi faaliyet düzenlemek, katılmak ya da diğerlerini düzenlemeye teşvik etmek	Yasa dışı grupların propagandalarını yapmak, bu tür eylemler düzenlemek,

	diğerlerini kışkırtmak, bu gruplara üye olmak
Siyasi partilere ya da bu tür gruplara, üye olmak, katılımcı bulmak, başışta bulunmaya zorlamak	Dijital medya ile ahlak dışı ve şiddete yönlendirici içerik üretmek ve yaymak
Dijital medya aracılığıyla eğitimi engellemek	
İzinizce okulla alakalı bilgi vermek	
Okul personellerinin işini yapmasını engellemek	
Zor kullanarak başkasına ait mal ve eşyaya el koymak, başkalarını bu işleri yapmaya zorlamak	
Ahlaki olmayan davranışları alışkanlık edinmek	

Okullarda belirlenen kurallara uyulmaması halinde uygulanacak cezalara bakıldığında; Yalan söylemek, kıyafet kurallarına uygun giyinmemek, yasaklanmış madde ve eşyaları bulundurmak, saygısızlık yapmak, kopya çekmek gibi durumlarda uyarma cezası öngörülmüştür. Hakaret etmek, ayrımcılık, izinsiz gösteri, kumar oynamak, kuralların uygulanmasına engel olmak kavga etmek, toplu kopya çekmek, eşyalara zarar vermek gibi durumlarda okulda kısa süreli uzaklaştırma cezası uygulandığı görülmektedir. Daha nitelikli olarak görülebilecek milli ve ulusal değerlere saygısızlık, bir grubu suça teşvik etmek, belgede sahtecilik, hırsızlık, sarkıntılık, iftira, madde kullanımı, siyasi faaliyet düzenleme, personelin işini yapmasına engel olmak gibi durumlarda ise okul değıştirme cezası uygulanmaktadır. Milli değerlere hakaret etmek, bölücü ve yıkıcı toplu eylemlerde bulunmak, madde satışı yapmak, tehlikeli aletlerle yaralama ya da öldürme, devlet malına kasıtlı zarar vermek, çete kurarak gasp etmek ya da fidye almak gibi durumlarda ise örgün eğitim dışına çıkarma cezasının uygulandığı görülmektedir.

2.3.Sosyal Destek

Bireyler doğdukları andan itibaren toplumun birer üyesi olarak hayatını bir düzen içinde devam ettirebilmesi için diğer bireylerle çeşitli ilişki ve iletişimler kurmaktadır. Bu iletişim ve ilişkilerin kurulması bireylerin temel beklenti ve doyumlarını karşılamak içindir. Bu beklenti ve doyum arzularının bireyler içerisinde karşılıklı

olarak karşılanmasıyla oluşan örüntünün toplumsal yaşamı oluşturduğu kabul edilmektedir. Sosyal hayatı oluşturan bu örüntüler sosyal destek kavramının da ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır (Dülger, 2009: 11).

1970'li yıllara dek daha somut bir kavram olarak kullanılan sosyal destek kavramı bazı kaynaklarda sosyal destekler şeklinde yer almış ve sayılarla ifade edilen kişi ya da işlemler olarak kabul görmüştür. Bu süreçte sosyal destek kavramı gözlemlene bilen ilişki ya da işlemlerden dolayı ortaya çıkan bir özellik ya da işlev olarak görülmüştür. Bu yıllardan sonra ise sosyal destek kavramı daha soyut manalarda kullanılmaya başlamıştır. Günümüzde bilimsel anlamda sosyal destek kavramı bireylerin, davranışların, karşılıklı ilişkilerin ve sosyal mekanizmaların soyut bir özelliğini ifade etmektedir (Veivel ve Bauman, 2013: 2).

2.3.1.Sosyal Desteğin Tanımı

Sosyal destek, farklı şekillerde kavramsallaştırılarak tanımlanmıştır. Sosyal destek kavramı antropoloji, epidemiyoloji, psikoloji, tıp ve sosyoloji gibi birçok farklı alandaki araştırmacılar tarafından incelenmiş fakat tanımı konusunda tam olarak ortak bir fikre ulaşılamamıştır (Uchino, 2004: 9). Sosyal desteğin tanımlanmasına bakıldığında; Cassel (1974: 471) sosyal destek kavramını bir bireyi hedeflenen ve beklenen istendik sonuçlara doğru ilerleten, birey için önemli kişilerden gelen düzeltici geri bildirim (feed-back) olarak tanımlanmıştır. Yıldırım (1997: 82) sosyal desteği, kişilerin kendi çevresinden sağladığı sosyal ve psikolojik destek olarak tanımlamıştır. Schwarzer ve Leppin (1991: 100)'e göre sosyal destek bireylerin sahip olduğu sosyal ağların yararlılığı ve niteliği ile ilgili bir terimdir. Sarason ve diğerleri (1983: 128) sosyal desteği bireylerin karşılıklı güven duydukları, sevip sevildikleri, değer gördükleri ve gerektiğinde başvurabildikleri kişilerin hayatında bulunması şeklinde tanımlamıştır. Veivel ve Bauman'a (2013: 5) göre ise sosyal destek insanı rahatlatıcı, yardım edici ve destekleyici nitelikte olan davranışlardır.

Sosyal desteğin daha geniş tanımları ise şu şekildedir; Sosyal destek kişilerin hayatında bulunan kişilerden gördüğü doğru ve empatik tepki, hissettiği ilgi, ekonomik yardım, beğenilme, onaylanma, bilgi edinme, sevgi, saygı görmek gibi sosyal, kişisel, ekonomik ve psikolojik özellikler içeren, her türden oluşan yardım sürecidir (Yıldırım, 2006: 4).Sosyal destek, zorlu durumlar ve bazı sıkıntılar yaşayan bireyin çevrelerinden; aile mensuplarından, akrabalarından, arkadaşlarından ya da başka

şekilde kurdukları toplumsal ilişkilerinin meydana getirdiği psikolojik, maddi ya da bilgisel yardım bütünü olarak tanımlanmaktadır (Gürsoy, 2010: 12). Sosyal destek, bireylerin problem yaşadıklarında ya da mevcut iyilik durumlarının devamının sağlanması için kendi sosyal çevrelerinden aldıkları duygusal, maddi, araçsal ya da bilgi içerikli yardımlar şeklinde tanımlanmıştır (Abay Alyüz, 2020: 115).

Sosyal destek kavramının tanımının yapılmasında birçok araştırmacı benzer şeyler ifade etse de zaman içerisinde farklı anlamlar yüklenmesi ve tam olarak formüle edilmesinde güçlük çekildiği için araştırmalarda kavramsal vurgular zaman içinde azalmaya başlamıştır. Sosyal destek kavramı, literatür incelendiğinde sosyal destek türleri, kaynakları ve sosyal ağ gibi farklı gruplara ayrılarak incelenmiştir (Veivel ve Bauman, 2013: 3). Sosyal destek teriminin içeriğine bakıldığında, çoğunlukla sosyal ağlar terimi ve sosyal yardımları da içine alan geniş bir terim olduğu görülmektedir (Schwarzer ve Leppin, 1991: 100).

Sosyal desteğin hayvanlarda nasıl etkiler yarattığı ile ilgili bilgilere bakıldığında daha çok evrimsel prensiplerin devreye girdiği görülmüştür. Hayvanlar içerisinde iş birliğinin genetik benzerlikle doğru orantılı olduğu düşünülmektedir. Fakat akraba olmayan fare çiftlerinin birbirini yalayarak tımar etmesi gibi bunun aksi olan durumlarda gözlenmiştir (Veivel ve Bauman, 2013: 13).

Sosyal destek yaşam içerisinde her bireyin farklı zamanlarda farklı şeylerde gereksinim duyduğu bir yardımdır. Problem yaşamak yaşam döngüsünün kaçınılmaz bir sonucudur. Bu döngünün doğal bir paçası olan problemlerin çözümleri kimi zaman kolay kimi zaman ise zor şekilde olacaktır. Bu problemleri yaşayan bireyler kendilerine zarar vermeden çözümler arayacaktır. Çünkü problemler bireylerin yaşam kalitelerini, hayattan aldıkları keyfi, sosyal ilişkilerini ve bunların sonunda ruhsal ve fiziksel iyi oluşunu olumsuz etkileyecektir. Bu noktadaki bireylere sunulan sosyal destek onlara güven ve çözüm üretme gücü sağlayacaktır. Bireyler karşılaştıkları sorunlar için kimi zaman bilgi desteğine, kimi zaman duygu desteğine gereksinim hisseder. Bazen sadece destek verenin varlığı bile bireye problem çözümüne destek sağlamış olacaktır (Ünüvar, 2003: 1). Sosyal destek bireylerin zorlandıkları üzüntü ya da kaygı durumlarında rahatlatıcı ve iyileştirici sonuçlar yarattığı gibi genel iyilik halinin sürdürülmesi noktasında da etkileri vardır (Abay Alyüz, 2020: 115).

2.3.2.Sosyal Ağ

Sosyal ağ Schaefer ve diğerleri (1981: 382) tarafından bir kişinin sosyal ilişki içerisinde olduğu kişi sayısı olarak tanımlanmıştır. Neufeld ve Harrison (2010: 9) sosyal ağı birkaç kişiyi ya da grubu ve bunlar arasında gelişen sosyal ilişkiler, Schwarzer ve Leppin (1991: 101) bireylerin olası destek sağlayıcıları ve ilişki içerisinde oldukları insan sayısı, Abay Alyüz (2020: 118) ise sosyal ağı bireylerin kendi çevreleri içerisinde bulunan ve ilişki kurdukları insanlar olarak tanımlamıştır.

İnsanlar ilk sosyal desteği anne rahminde almaya başlar, anne göğsünde hisseder. Bireylerin sosyal ağını oluşturması ilk bu şekilde başlar. Bireylerin yaşı ilerledikçe diğer aile fertleri, çalışma ve iş arkadaşları hatta özel ilişki kurduğu kişilerle sosyal destek ağını genişletir. Hayatın sonlarına yaklaşıldığında ise genellikle aile üyelerinden sosyal destek görür (Cobb, 1976: 301). Bireylerin sosyal ağları ve bunlar arasındaki ilişki kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Örneğin bireylerin evli, boşanmış ya da bekar olması sosyal ağların oluşumunu farklılaştırmaktadır (Schaefer vd., 1981: 382).

Toplumsal olarak sosyal ağa bakıldığında, bütün insanların kendi toplumlarında belirgin bazı sosyal ilişkiler grupları vardır. Bunlar aile ilişkileri, arkadaşlık ilişkileri ve iş ilişkileridir. Farklı toplumlarda bu gruplar içerisindeki ilişkiler ağı ve niteliğinde değişimler gözlenmekte fakat bu grupların varlığı tüm toplumlarda benzer şekilde bulunmaktadır (Veivel ve Bauman, 2013: 15). İnsanlar buldukları toplumsal gruplarda ve az ya da çok uyumuş olduğu normlarla var olmaktadır. Sosyal destek bu tür gruplar içerisinde sunulan mühim bir kavramdır (Trost, 1990 :173).

2.3.3.Algılanan Sosyal Destek

Bireylerin mevcut çevresiyle ilişkiler kurduğu, kişilerle yaşadığı etkileşimler içerisinde bulunan özgecilik, sorumluluk ve karşılıklı değer verme algılarıyla ilgili anlamlandırmalarına algılanan sosyal destek denilmektedir (Schwarzer ve Leppin, 1991: 102). Schaefer ve diğerlerine (1981: 383) göre ise algılanan sosyal destek bireylerin sosyal ilişki içerisinde oldukları kişilerden aldıkları desteğin öznel bir şekilde değerlendirilmesidir.

Sosyal destek kavramı ile algılanan sosyal destek kavramı bazen karıştırılmakta ve birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu iki kavramın ayırımını doğru bir şekilde yapmak önem arz etmektedir. Sosyal destek, gerek duyulan anda görülen

yardımları ifade ederken, algılanan sosyal destek ise bireyleri zorlayıcı durumlarda ya da gereklilik anında bireye verilecek sosyal desteğe olan inançtır (Ilgazlı, 2021: 60).

Sosyal destek sadece destek sağlayıcının gerçek davranışı ile bunun algılanma biçimine göre anlamlandırılır. Sosyal ağ içerisinde bulunan kişilerden gelen sevmeye, sarılma benzeri desteklerin çoğunlukla etkisi rahatlatıcı ve destekleyici niteliktedir. Fakat destek alıcısının algı ve değerlerine göre bu davranışların niyetinin samimiyetten uzak olarak anlamlandırılması durumunda bu destekleri etki ve işlevini kaybedecektir. Kültürel değerler, rol ilişkilerine etki eden normlar ve beklentiler algılanan sosyal desteğin niteliğine etki eder (Veivel ve Bauman, 2013: 5).

Sosyal desteğin nasıl algılandığı, destek alıcısının sağlayıcı bireylere verdiği genel role göre değişmektedir. Örneğin terapist ya da hemşire gibi yardım sağlayıcı rolüne sahip bireylerin anlamlandırılması nettir. Fakat bir bireyin eşinin stresten koruyucu etkisi ile çok yakın bir arkadaşının etkisi farklı olacaktır (Veivel ve Bauman, 2013: 6).

2.3.4.Sosyal Desteğin Özellikleri

Sosyal destek hem fizyolojik sağlık açısından hem de psikolojik sağlık açısından oldukça önemlidir (Brugha, 1995: 1). Sosyal destek bireylerin sosyal çevresi ile geliştirdiği ilişkiler içerisinde kazandığı ve bu ilişkilerin çeşitli nicelik ve nitelik hususlarını içeren kompleks bir biçimden meydana gelmektedir (Abay Alyüz, 2020: 127).

Cobb (1976: 303) bir bilginin sosyal destek olarak kabul edilebilmesi için üç durumdan bahsetmiştir;

1. Bireyin sevildiğini ve önemsendiğini düşündürmesi,
2. Bireye saygı ve değer gördüğünü düşündürmesi,
3. Karşılıklı iletişim ve karşılıklı sorumluluk ağı barındırdığına inanması.

Sosyal desteğin özelliklerinden bir tanesi de insanları yaşamları sırasında karşılıklarına çıkan kriz ve kritik aşamalardan geçerken korumasıdır. Sosyal destek sağlanması için herhangi bir kriz durumunun yaşanması beklenmemelidir. Sosyal destek değişimlere uyum sağlama konusunda kolaylaştırıcı etkiler sağlamaktadır (Cobb, 1976: 304).

Sosyal desteğin olumlu birçok etkisi gözlenmektedir. Örneğin Askerlerin kendi içlerinde güçlü sosyal bağları onların başarı sağlaması ve hayatta kalmasına destek olmaktadır. Sosyal desteğin olumlu katkıları pozitif uyum ve kişisel gelişim, stresin

getirdiği etiklere karşı tampon olma şeklinde gruplandırmıştır. Çocuklarda sosyal destek hayal kırıklığı ve problemlere karşı daha güçlü olmalarına ve bunlara çözüm üretme yeteneklerine katkı sağlar (Sarason vd., 1983: 384). Sosyal destek bu anlamda kişiden kişiye farklılık gösteren derecede etkiler yaratmaktadır. Bazı bireyler sunulan destekten yeteri derecede yarar göremez. Bunun nedeni ise sosyal beceri farklılıkları ve kişilik yapılarındaki farklılıklardır (Veivel ve Bauman, 2013: 13). Sosyal desteğin insanlar üzerinde pozitif etkileri olduğu görülmektedir. Bu etkilerin sosyal desteğin kaynağı ve türüne göre değiştiği görülmektedir.

2.3.5.Sosyal Destek Türleri

Sosyal destek türleri ile ilgili tek tip, standart bir gruplama yoktur. Yazar ve araştırmacılar farklı kavramsallaştırma ve gruplama yapmışlardır. Bunlardan Cohen ve Wills (1985: 312) çalışması içerisinde sosyal destek türlerini dört grup olarak sunmuştur. Bunlar;

1. Duygusal Destek: Kişinin hissiyatlarını, fikir ve düşüncelerini anlamak, o bireye karşı empatik tepkiler vermek ve ilgi göstermektir.

2. Öğüt ve Bilgi Desteği: Mevcut bir problem yaşayan bireye o sorunla baş edebilmesine yönelik fikir, nasihat ve öneriler sunmaktır.

3. Sosyal İlişki Desteği: Bireye toplum içerisinde bir gruba ait olması, değerli bir birey olarak görülmesi, saygınlık kazanabilmesi amacıyla verilen destektir,

4. Maddi Yardım Desteği: Bireylerin yaşam akışı içerisinde ihtiyaç duyabileceği eşya, para, araç ve gereçlere yönelik sunulan destektir.

Schaefer ve diğerleri (1981: 385) sosyal desteğin hem kendi başına hem de birlikte ortaya çıkardığı etkileşimle değerlendirilmesinin daha yararlı olacağını ifade etmiştir ve sosyal destek türlerini duygusal destek, maddesel destek ve bilgi desteği olarak üç ana grupta incelemiştir. Bu destek türlerini ise;

1. Duygusal destek: Bu gruptaki destek türü yakınlık kurma, bağlılık ve güven duyma ve sabretmeyi içermektedir. Birey sevildiğini düşünür ve kendisini bir gruba hatta topluma ait hisseder.

2. Maddesel-Somut destek: Bu gruptaki destek türü bireylere sunulan somut yardım ve hizmetleri ifade etmektedir. Bunlar kredi, para, malzeme ya da ihtiyaç duyulan bakım, alışveriş gibi iş ya da ihtiyaçların sunulmasıdır.

3. Bilgi desteği: Bu gruptaki destek türü ise bireylerin bir sorun yaşaması durumunda bu sorunu nasıl aşabileceği hakkında sunulan öneri, bilgi, tecrübe ve geri bildirimlerden oluşmaktadır. Şeklinde açıklamıştır.

Sosyal destek türlerine yukarda bahsedilenlere ek olarak aidiyet desteği de eklenebilir. Aidiyet desteği ise sosyal olarak varoluşun hissedilmesini sağlayacak başka kişilerin varlığı olarak tanımlanabilir. Aidiyet desteğine boş zamanlarda gidilecek arkadaşlar gösterilebilir. Bu tür boş zaman etkinlikleri kişilere ruhsal açıdan pozitif etkiler sağlarken ait olma hissini de artırır. Duygusal destek bireylere kabullenme duygusunu ve özsaygıyı artırır. Bilgi desteği ise verilen bilginin doğruluk derecesine bağlı olarak yarar sağlarken aynı zamanda bireyin yanında olunması hissi sağladığı için duygusal destekte sağlar. Somut destek ise daha çok maddi destekleri içerir (Uchino, 2004: 11).

Sosyal desteğin türleri kullanım şekline göre farklı sonuçlar doğurabilir. Madde ve bilgi desteği zorunluluk dışında sunulan destekler olduğu için bireylerde önemsenme duygusu oluşturabilmekte ve bu da duygusal destek işlevi sağlayabilmektedir. Bununla beraber bazı durumlarda duygusal destek karşıdaki bireye yetersizlik ve özgüvensizlik hissetmesine yol açabilir olabilir (Schaefer vd., 1981: 385).

2.3.6.Sosyal Destek Kaynakları

Bireylerin kendi sahip oldukları sosyal çevre ve ilişkilerine göre sosyal destek kaynakları şekillenmekte ve bu koşullara göre ayrılmaktadır. Sosyal destek kaynakları iki ana gruba ayrılmaktadır. Bunlardan ilki örgütsel destek kaynakları, ikincisi ise kişisel destek kaynakları şeklinde gruplanmaktadır. Örgütsel destek kaynakları içerisine iş arkadaşları, patronlar dahil olmaktadır. Kişisel destek kaynakları ise bireylerin kendi oluşturdukları sosyal çevre ve sosyal ilişki ağı içerisinde bulunan arkadaşlıkları, aile, eş, komşuları olurken bireyin hastalanması gibi durumlarda destek gördüğü hemşire, doktor gibi hizmet uzmanları da kişisel destek kaynakları grubuna dahil edilmektedir (Çivilidağ, 2003: 28).

Toplumsal yapı içerisinde sosyal destek kaynakları genelde ailesi hayatta ise anne, baba, kardeşler, evli ise eş, iş arkadaşları, öğretmenler, duygusal ilişki kurulan sevgililer, komşular ve çeşitli alanlarda hizmet veren uzmanlardır (Yıldırım, 2004: 19). Bu bağlamda sosyal destek kaynakları eş ve evlilik, aile, iş arkadaşları, öğretmenler ve sosyal destek modelleri olarak irdelenmiştir.

2.3.6.1.Eş ve Evlilik

Evli olmak yani bir eşe sahip olmak genellikle bekarlığa oranla daha fazla mutlu edicidir. Kişilik kuramcıları, evlilerin hayata daha fazla anlam ve amaç yükledikleri için daha mutlu olduklarını bildirmişlerdir. Bununla birlikte kuramcılar evliliğin eşlerin uyarı ve hatırlatmalarıyla davranışlarda çeşitli düzenleme ya da engellemeleri sayesinde normatif yani daha az riskli davranışları arttırdığını bildirilmiştir (Uchino, 2004: 17). Birbirlerine karşı destekleyici şekilde ilişkiler kuran ve sağlıklı bir aile atmosferi yaratabilen eşler hem kendi fiziksel ve ruhsal sağlıklarına katkı sağlar hem de ailelerin karşılaşılabileceği ekonomik darlık, işsiz kalma, hastalık gibi sorunlarla mücadelede daha başarılı olurlar (Yıldırım, 2004: 21).

Eşlerin birbirleri ile yaşadıkları sorun ve gerilimler arttığında bazı çatışma ve problemler temellenmektedir. Bu durum hem eşlere hem de yakınlarına karşı olumsuz durumlar oluşturmaktadır. Bu durumlar bireylerin ruh sağlığını etkileyerek bunalım ve çöküntü gibi olumsuz ruh sağlığı sorunları yaratabilir (Kaya, 2009: 11).

Dehle ve diğerleri (2001) araştırmasında algılanan sosyal desteğin evlilik kalitesini yükselttiğini göstermiştir. 212 evli bireyle yaptığı çalışmada bireylerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri arttıkça depresyon ve stres düzeylerinin azaldığını belirtmiştir. Algılanan sosyal destek düzeyi azaldıkça evlilik bağlarının azaldığını, öznel mutsuzluğun ise eşlere yöneltilen sosyal destek seviyesini azalttığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda eşlerin birbirlerine destek olması bireylerin daha sağlıklı ve mutlu olmasına, sosyal ilişkilerinde başarılı olmalarına ortam sağlayacakken, eşlerin çatışma ve sorunlar yaşamasıyla birlikte çözüm üretememeleri halinde çeşitli sorunlar yaşayacakları görülmektedir.

2.3.6.2.Aile

Bireyler hayata ilk olarak anne ve babalarının bulunduğu aile ortamında başlarlar. Bebeklik çağında anne ve baba ile iletişim ve bağ kurmaya çalışırlar (Arslansan, 2022: 31). İlerleyen yaşlarda ve ergenlik döneminde de en etkin ilişkiler aile ile devam etmektedir. Bu süreçte en önemli sosyal destek kaynağı aile olarak sürmekte fakat ergenliğin ilerleyen dönemlerinde yerini yavaş yavaş arkadaş sosyal desteğine bırakmaktadır. Bu nedenle kritik öneme sahip bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde en önemli sosyal destek kaynağını aile oluşturmaktadır (Belibağlı, 2022:

25). Bireyler hayatları içerisinde en güçlü bağları da aileleri ile oluşturdukları için en önemli sosyal destek kaynağı, bireylerin kendi aileleri olmaktadır (Dağ, 2016: 83).

Sosyal destek kaynakları içerisinde ailenin oynadığı rol diğerlerine göre çok daha etkili ve kritik bir öneme sahiptir. Çünkü bireylerin ilk sosyal ilişkisi aile ile oluşacak ve ailenin onay, kabul, takdir gibi geribildirimleri ile bireyin özgüveni belirginleşecek, problem çözme becerisi ortaya çıkacaktır. Birey bu donanımlarını geliştirerek daha etkinli sosyal ilişkiler geliştirebilecektir (Çivilidağ, 2003: 28). Anne ve babaların çocuklarına karşı destekleyici nitelikte davranışlar sergilemesi çocukların sadece o alanda değil bütün gelişim alanlarında gelişim süreçlerine olumlu katkılar sağlar (Yıldırım, 2004: 21). Ailenin sağladığı destek bireylerin olumlu benlik gelişimine katkı sağlarken, bireylerin sosyal çevresi ile geliştirdikleri ilişkilerde daha pozitif, samimi ve istekli olmalarını sağlar (Yaşar, 2021: 8). Bu nedenle bireylerin sosyal destek gördükleri kaynaklar dikkate alındığında en önemli, en temel ve en gerekli olan ailedir (Yaşar, 2021: 8).

2.3.6.3. İş Arkadaşları

İş hayatında örgütsel düzen içerisinde sosyal destek önemli işlevleri yerine getirmektedir. Bir işe yeni başlamış bir bireyin uyum sürecini hızlı atlatabilmesi için amirleri ya da iş arkadaşları tarafından sunulan bilgi ve araçsal destekler oldukça etkilidir. Yine birey çalıştığı kurumda bulunan amir ya da çalışma arkadaşlarından Güler yüz, motivasyon, ilgi ve gevşetici duygusal destek alabilirler. Bu hem bireylerin kendi zorlu yaşam şartlarıyla mücadelesini kolaylaştırırken hem de kurum içinde bağlılık seviyesini artıracak, çalışma şartlarını kolaylaştıracak ve verimi artıracaktır. Çalışma hayatında bireye amir ve çalışma arkadaşlarının sosyal destek etkileri incelendiğinde, amirlerin bireye sunduğu desteğin daha etkili hissedildiği ve daha değerli görüldüğü ortaya çıkmıştır. Bu nedenle işveren kurumlar içerisinde yönetici pozisyonunda görev alan bireylerin daha eğitilmiş olması, tecrübeli ve iş becerilerinin yüksek olması önemli hale gelmiştir. Yöneticiler ve amirler daha problem ortaya çıkmadan desteklerini sunarak iş verimliliğini ve bireylerin genel fiziksel ve ruhsal sağlıklarını korumada etkili rol üstlenebilirler. Bireylerin çalışma arkadaşlarından alacakları sosyal desteğin beceri eksikliği ve bağımsızlık sorunu hissettirerek bireyin özsaygısının azalmasına yol açabilir (Ng ve Sorensen, 2008: 245-247).

2.3.6.4.Öğretmenler

Zamanlarının büyük kısmını okullarda, eğitim kurumlarında öğretmen ve akranları ile değerlendiren ergenler için okuldan edinecekleri sosyal destek kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle öğretmenler ve okulda psikolojik destek veren kişilerin bu rolü önemli hale gelmektedir (Malecki ve Demaray, 2002: 16).

Öğretmenlerin okullarda oluşturacakları demokratik ortam, özgürlük ve adaletin muhafaza edilmesi öğrencilerin duygu ve düşüncelerini daha korkusuzca dışa vurabilmelerini sağlar. Bu ortam ve öğretmenlerin davranışlarıyla öğrenci kendini daha iyi ifade edebilir. Öğrenciler bu ortamda kusur ve eksik taraflarıyla kabul gördüğünü hisseder, arkadaş ve sosyal ilişkilerini sağlıklı şekilde kurar ve düzenler. Öğretmenler bu süreçte çeşitli yönlendirmeler yapar ve öğrencinin kişisel sorunlarına çözüm üretici destekler sunarlar. Bu sayede öğrencilerin kişilik gelişim sürecine ve özgüven gibi birçok özelliklerine katkı sağlarlar (Kayal, 2018: 24).

2.3.7.Sosyal Destek Modelleri

Sosyal desteği sağlık sonuçlarıyla ilişkilendiren modeller bulunmaktadır. Bunlar stresle ilişkili modeller ve doğrudan etki modelleridir. Stresle ilgili olarak en göze çarpan model ise tamponlama modelidir. Stresle ilişkili modeller çoğunlukla sosyal desteğin stresi azalttığını, tamponladığını öngörürken doğrudan etki modelleri sosyal desteğin faydalı olduğu geniş bir yelpaze sunarak koşullardan bağımsız olarak sosyal desteğin yaşam stresini azalttığını belirtir (Uchino, 2004: 37).

Cohen ve Wills (1985: 314) bu modelleri iki grupta açıklamıştır. Temel etki modelinde bireylerin çevresinden edindikleri sosyal destekler ile genel sağlıkları arasında doğrusal bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Bu modelde alınan desteğin varlığı bireylerin genel ruhsal iyi oluşlarına ve fizyolojik sağlıklarına pozitif yönde etkiler yaratırken bu desteklerin olmaması halinde ise bireylerin olumsuz sonuçlar yaşayacağı savunulmuştur. Tampon etkisi modelinde ise alınan sosyal desteğin bireyin mevcut ruh sağlığının devamlılığını korumak amacıyla stres yükünün azaltılması sosyal desteğin en önde gelen işlevidir. Birey üzerinde stres yaratan bir durumun meydana gelmesi ile sosyal desteğin bu durumun olumsuz etkilerini azaltarak tampon görevi üstlenmesidir. Stres yaratmayan olay ya da durumlarda ise sosyal desteğin etki ve işlevleri hissedilmez. Temel etki modelinde sosyal destek, ortaya çıkan tüm yaşamsal

olay ve durumlarda bireylere doğrudan yarar getirirken tampon etki modelinde ise sadece stres durumları meydana geldiği takdirde etki etmektedir.

2.3.8.Sosyal Desteğin Olumsuz Etkileri

Sosyal destek içeren ilişkiler incelendiğinde bu sürecin çeşitli yararlarıyla beraber bazı maliyetleri de bulunmaktadır. Sosyal destek sunan bireyler bu süreçte mali olarak ya da zaman olarak kayıplar yaşayabilmektedir. Destek gören bireyler ise bunun karşılığını verme yükümlülükleri olduğunu düşünerek kaygı yaşayabilmekte, problemlere karşı kendini yönetebilme becerisi azalabilmekte ve benlik saygılarında düşüş gözlenebilmektedir (Savcı, 2006: 12).

2.4.İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında kural dışı davranışlar ve algılanan sosyal destek ile ilgili olan araştırmalara değinilmiştir.

2.4.1.Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Literatür incelendiğinde yurt içi alan yazımında, Güngör (2024) yaptığı araştırmada kural dışı davranışlara yönelik düşük empatik eğilimi olan, olumsuz disiplin stilleri ve olumsuz tutumlara sahip öğretmenlerin eğitim verdiği öğrencilerin daha fazla kural dışı davranış sergilediklerini göstermiştir. Yine bu özellikleri sergileyen öğretmenlerin öğrencilerinin disiplin cezası alma oranlarının daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Yılmaz'ın (2022) yaptığı araştırmada ergenlerden gruplarla sosyal hizmet uygulamasına dahil olanların kural dışı davranış eğilimi düzeylerinin uygulamaya dahil olmayan ergenlerden daha düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca katılımcılardan elde edilen verilerle uygulamaya katılan bireylerin öz güven ve öz saygıya dair beceriler elde ettikleri, pozitif davranışları sosyal hayatlarına yansıtılabildiklerini belirlemiştir. Seyidoğlu (2020) ergen bireylerde alkol kullanımı davranışı ile kural dışı davranış arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında alkol kullanımının kural dışı davranış üzerinde etkisinin bulunduğunu belirlemiştir. Çalışmada kural dışı davranış kategorileri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Hafif hırsızlık, hafif şiddet ve ağır şiddet suçları ile erkek olmak arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Ateş ve Çeçen-Eroğul (2017) ergenlerin ebeveynlerinin evlilik çatışmasının, ergenin kuraldışı davranışları yüksek oranda gösterme durumunu anlamlı şekilde yordadığını ortaya koymuştur. Araştırmada fiziksel istismar gören ergenlerin kural dışı davranışları yüksek düzeyde

sergilediklerini belirlemişlerdir. Doğan (2015) lise öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin öğrenim hayatını denetleyememe inancı ile ilgili değişkenin kural dışı davranışlar üzerinde belirleyici bir değişken olduğunu ve okula aidiyet düzeyleri yüksek öğrencilerin daha az kural dışı davranış gösterdiklerini, kural dışı davranışlar ile özsaygı arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu ve özsaygı düzeyi arttıkça kural dışı davranışların azaldığını ortaya koymuştur. Ayrıca öğrencilerin öğrenim hayatlarını denetleyememe inançlarının düzeyleri arttıkça kural dışı davranışlarında arttığını belirlemiştir. Bal (2010) yaptığı araştırmada, aile bireylerinden yüksek oranda sosyal destek algılayan ergenlerin kuraldışı davranış sergileme olasılıkları azalırken, ailesi tarafından düşük seviyede algılanan sosyal destek belirten ergen bireylerin kural dışı davranış sergileme olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirlenmiştir. Arkadaşlardan sağlanan sosyal destek puanı yükseldikçe kural dışı davranışlardan olan hırsızlık-çalma davranışının azaldığı, kopya çekme davranışının ise arttığını belirlemiştir. Anadolu Lisesinde eğitim gören öğrencilerle genel lisede okuyanların kural dışı davranış göstermeleri arasında anlamlı bir ilişki saptamıştır. Anne babaların eğitim seviyesi arttıkça çocukların kural dışı davranış sergileme oranlarının da arttığını belirlemiştir. Bulut (2010) araştırmasına göre ailelerin iletişim, problemleri çözüme ulaştırma, duygusal tepki üretebilme, roller, ilgi gösterme gibi sağlıklı işlevler yönünden işlevsel davranışlar gösteren ailelerde yetişen ergenler, sağlıksız işlev gösteren ailelerde yetişen ergenlere göre daha az kural dışı davranış sergilemektedir. Aynı araştırmada anne baba arasında sık düzeyde kavga olan, aile içi şiddet uygulanan ergenlerin kural dışı davranışları sergileme oranı daha yüksek olarak bulunmuştur. Okat'ın (2006) meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerin kural dışı davranış sergilemeleri ile alakalı öğretmen ve öğrenci fikirlerini incelediği çalışmasında öğretmen görüşü olarak; genel lise bünyesindeki öğretmenlerin meslek lisesine göre öğrencilerin daha az kural dışı davranış sergilediklerini göstermiştir. Ökdem, M. (2002) yaptığı araştırmada öğretmenlerin sergiledikleri en yoğun kural dışı davranışın iş yeri dışındaki davranışlar kategorisine dahil olan davranışlar olduğu, en çok siyasi düşüncelerinden kaynaklanan problemler sebebiyle kural dışı davranış sergilediklerini ortaya koymuştur.

Literatür incelendiğinde yurt içi alan yazınında kural dışı davranışlar ile öğretmen tutumları, sosyal hizmet uygulamaları, alkol kullanımı, ebeveynlerin evlilik çatışmaları, fiziksel istismar, okula aidiyet, kendini denetleyememe inancı, aileden

algılanan sosyal destek, lise türleri gibi değişkenler arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalara rastlanılmıştır.

2.4.2.Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Literatür incelendiğinde yurt dışı alan yazınında Vanucci ve diğerleri (2020) ergenlik döneminde riskli davranışlarla ilgili yaptığı araştırmada sosyal medya kullanımıyla ergenlerin riskli davranışlar gösterme eğilimleri arasında pozitif ilişki olduğunu saptamıştır. Sosyal medya kullanan ergenlerin daha fazla riskli davranışa yöneldiğini ortaya koymuştur. Springer ve diğerleri (2006) El Salvador'un orta kesimlerinde yaşayan 930 öğrenci ile yaptığı çalışmada ebeveyn sosyal desteği algısı düşük olan kız öğrencilerin tüm riskli davranışlarda bulunma oranlarının önemli ölçüde arttığını, düşük okul uyumu algısına sahip kız öğrencilerin intihar, aşırı alkol kullanımı ve ilaç kullanımı gibi riskli davranışlar gösterme eğilimlerinin arttığını ortaya koymuşlardır. Ebeveyn sosyal destek algısı düşük olan erkek öğrencilerin intihar eğilimi, uyuşturucu kullanımı ve fiziksel kavga davranışlarının arttığını, okul uyumu algısı yüksek olan erkek öğrencilerin intihar, uyuşturucu kullanımı ve fiziksel kavga davranışlarını bildirme oranı okul uyumu algısı düşük olanlara göre yüksek olarak belirlenmiştir. Childs ve diğerleri (2010) yaptığı araştırmada ebeveyn denetimlerinin kural dışı davranış ve madde kullanımı üzerinde bir etki yaratmadığını, ergenlik döneminde kural dışı davranışların ve madde kullanımının arttığını ortaya koymuştur. Macneil ve diğerleri (2000) 779 ergen ile yaptıkları çalışmada erkeklerin kadınlara göre daha fazla kural dışı davranış bildirdiklerini ayrıca aile, arkadaş ve öğretmenden algılanan sosyal desteğin kural dışı davranışlar üzerinde doğrudan ters etki yarattığını ortaya koymuştur. Menard ve Huizinga (1994) ergenlik dönemi geleneksel inançlar ve kural dışı davranışlar ile ilgili yaptığı çalışmada kural dışı davranışların oluşmasından önce geleneksel inançların zayıfladığını ve kural dışı davranışların geleneksel inançları, geleneksel inançların kural dışı davranışı etkilemesinden daha yüksek oranda etkilediğini ortaya koymuştur. Tuinstra ve diğerleri (1998) ergenlerin anne babalarının eğitim düzeyleri, sosyo ekonomik seviyeleri ile ergenlerin sigara içme, alkol kullanımı, hafif uyuşturucu kullanımları ve spor yapmama davranışları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada; ailenin sosyo ekonomik seviyeleri ve ebeveynlerin eğitim seviyesi ile ergenlerin belirtilen kural dışı ve riskli davranışları sergilemeleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edememişlerdir.

Literatür incelendiğinde yurt dışı alan yazınında kural dışı davranışlar ile sosyal medya kullanımı, sosyal destek algısı, okul uyumu, cinsiyet, geleneksel inançlar arasında anlamlı ilişki tespit eden çalışmalara rastlanmıştır. Ayrıca kural dışı davranışlar ile ebeveyn denetimleri, ailenin sosyo ekonomik gelir düzeyi, babaların eğitim düzeyi gibi değişkenler arasında anlamlı ilişki olmadığını tespit eden çalışmalara da rastlanılmıştır.

2.4.3.Sosyal Destek ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Literatür incelendiğinde yurt içi alan yazınında Binici (2023) lise öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmada öğrencilerin aileden ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek seviyeleri ile okul terki risk seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Aile ve arkadaştan algılanan sosyal destek seviyesi yükseldikçe okul terki riskinin azaldığı ortaya koyulmuştur. Çalışmada öğretmenlerden algılanan sosyal destek düzeyi ile okul terki risk düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Koyuncu Dikilitaş (2023) ergenlerle yaptığı çalışmada yaşam doyumu ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi anlamlı olarak belirlemiştir. Yaşam doyumu puanları ile ilgili değişkenliğin oransal olarak %42'si algılanan sosyal destek puanlarıyla açıklanmaktadır. Coşkun (2021) ergenlerle yaptığı çalışmada; ergenlik döneminde arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyinin aile ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyine göre yüksek olduğu görülmüştür. Ergenlerden anne babası beraber olan bireylerin, birlikte olmayanlara göre algılanan sosyal destek seviyeleri anlamlı derecede yüksek olarak bulunmuştur. Gökalp ve Yöndem (2021: 764) çalışmasında dezavantajlı sosyo ekonomik durumu olan ergenlerin psikolojik dayanıklılığın en güçlü yordayıcısının algılanan sosyal destek olduğunu ortaya koymuştur. Algılanan sosyal destek düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılık düzeyinin de arttığını belirtmiştir. Avcı ve Çeçen-Eroğul (2017) ergenlerde yaptığı çalışmada şiddet seviyesi arttıkça arkadaş, aile ve öğretmenden algılanan sosyal destek seviyelerinin azaldığını ortaya koymuştur. Traş ve Arslan (2013) yaptığı çalışmada ergenlerde sosyal yetkinlik ile algılanan sosyal destek alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunduğunu göstermiştir.

Literatür incelendiğinde yurt içi alan yazınında algılanan sosyal destek ile yaşam doyumu, anne babanın birliktelik durumu, psikolojik dayanıklılık, şiddet seviyesi, sosyal yetkinlik değişkenleri arasında anlamlı ilişki olduğunu tespit eden çalışmalara

rastlanmıştır. Ayrıca öğretmenlerden algılanan sosyal destek düzeyi ile okul terki risk düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığını belirleyen çalışmalara rastlanılmıştır.

2.4.4.Sosyal Destek ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Algılanan sosyal destek ile alakalı yurt dışı alan yazınındaki çalışmalara bakıldığında, Bender & Lösel (1997) yatılı kalan yüksek risk altındaki 100 ergen ile yaptığı çalışmada sosyal bütünleşme eksikliğinin pozitif adaptasyon gösteren ergenler için risk oluşturduğunu, negatif adaptasyon gösteren ergenler için ise koruyucu bir etki gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca kız öğrencilerin daha geniş sosyal ağa sahip olduklarını belirlemiştir. St. Lawrence ve diğerleri (1994) 295 ergen ile yaptığı çalışmada düşük sosyal destek puanlarına sahip Afrika-Amerikalı ergenlerin riskli davranışlardan olan sık ve korunmasız cinsel ilişkide bulduklarını belirlemiştir. Wills & Vaughan (1988) ergenlerde kural dışı davranışlar içerisinde bulunun madde kullanımı ile sosyal destek üzerine yaptığı çalışmada arkadaş boyutunda algılanan sosyal destek ile madde kullanımı arasında pozitif ilişki, aile ve diğer sosyal desteğin madde kullanımı ile negatif ilişki olduğunu belirlemiştir.

Literatür incelendiğinde yurt dışı alan yazınında algılanan sosyal destek ile sosyal bütünleşme eksikliği, negatif adaptasyon, cinsiyet, riskli davranışlar, kural dışı davranışlar ve alkol kullanımı değişkenleri arasında anlamlı ilişki olduğunu tespit eden çalışmalara rastlanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu başlık altında çalışmanın; araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi başlıkları yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nicel araştırma desenlerinden korelasyonel desende tasarlanmıştır. Fraenkel ve diğerleri (2011: 332) korelasyonel araştırmanın temel amacı, değişkenler arasındaki ilişkileri tanımlayarak önemli olgulara ilişkin anlayışımızı netleştirmek olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmanın bağımsız değişkeni algılanan sosyal destek iken bağımlı değişkeni kural dışı davranışlardır. Bu doğrultuda çalışmada algılanan sosyal desteğin kural dışı davranışları açıklamadaki rolünün değerlendirilmesi planlanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma grubu, 2023/2024 Eğitim-Öğretim yılları içinde eğitim alan öğrencilerden, uygun örnekleme yöntemi ile araştırmaya katılan 9,10,11,12. sınıf lise öğrencilerinden oluşmuştur. Christensen ve diğerleri (2013: 150) örnekleme dahil edilmek üzere hazır bulunan, gönüllü olan veya kolayca ulaşabilenlerin örnekleme yer almasını uygun örnekleme stratejisi olarak ifade etmiştir. 2022-2023 yılında Antalya ilinde ortaöğretim okullarında 189.944 görülmektedir (MEB, 2023). Örneklem büyüklüğünü hesaplamak için gerekli örneklem tablosu incelendiğinde belirtilen evreni temsil edebilecek şekilde %95 güven düzeyinde, %5 hata payı ile en az 383 örneklemin yeterli olduğu görülmektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2009: 97). Bu kapsamda araştırmaya Antalya ili içinde eğitim gören 493 lise öğrencisi dahil edilmiştir.

Lise öğrencilerinden araştırma için toplanan demografik özelliklerin frekans ve yüzdeler dilimleri Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Lise Öğrencilerine Ait Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Öğrenci Cinsiyet	Frekans (N)	Yüzde (%)
Erkek	242	49.1
Kız	251	50.9
Toplam	493	100
Okul Türü		
Anadolu Lisesi	299	60.6
Meslek Lisesi	194	39.4
Toplam	386	100
Sınıf Düzeyi		
9.Sınıf	147	29.8
10.Sınıf	123	24.9
11.Sınıf	112	22.7
12.Sınıf	111	22.5
Toplam	493	100
Yıl İçerisindeki Akademik Başarısı		
Çok İyi	72	14.6
İyi	203	41.2
Orta	200	40.6
Kötü	14	2.8
Çok Kötü	4	0.8
Toplam	493	100
Ekonomik Durum		
Yüksek Gelirli	29	5.9
Orta Gelirli	400	81.1
Dar Gelirli	64	13
Toplam	493	100
Yaşadığınız Ebeveynler		
Öz anne baba	420	85.2
Anne ile	49	9.9
Baba ile	10	2
Üvey anne ya da baba	4	0.8
Anne baba ile yaşamıyor	10	2
Toplam	493	100
Anne Eğitim Durumu		
İlkokul-Ortaokul	373	75.7
Lise	85	17.2
Üniversite ve Üzeri	35	7.1
Toplam	493	100
Baba Eğitim Durumu		
İlkokul-Ortaokul	328	65.5
Lise	120	24.3
Üniversite ve Üzeri	45	9.1
Toplam	493	100

Tablo 3.1'deki bulgulara bakıldığında 493 lise öğrencisinin 242'si (% 49.1) erkek, 251'i (% 50.9) kız öğrencidir. Öğrencilerden 299'u (% 60.6) Anadolu Lisesinde, 194'ü (% 39.4) Meslek Lisesinde eğitim görmektedir. Sınıf seviyesi olarak bakıldığında

öğrencilerin 147'si (% 29.8) 9. sınıf, 123'ü(% 24.9) 10. sınıf, 112'si(% 22.7) 11. sınıf ve 111'i (% 22.5) seviyesinden oluşmaktadır. Öğrencilerin okul başarılarına bakıldığında 203'ü (% 41.2) çok iyi, 200'ü (% 40.6) orta, 14'ü (% 2.8) kötü, 4'ü (% 0.8) çok kötü olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin 29'u (% 5.9) maddi durumunu yüksek gelirli olarak, 400'ü (% 81.1) orta gelirli, 64'ü (% 13) dar gelirli olarak belirtmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları ebeveynlere bakıldığında ise 420'sinin (% 85.2) öz anne baba ile, 49'unun (% 9.9) anne ile, 10'unun (% 2) baba ile, 4'ünün (% 0.8) üvey anne ya da baba ile, 10'unun (% 2) ise anne ve babası ile yaşamadığı görülmüştür. Öğrencilerin annelerinin 373'ü (% 75.7) ilkokul ya da ortaokul mezunu iken 85'i (% 17.2) lise ve 35'i (% 7.1) üniversite ve üzerinde bir eğitime sahiptir. Öğrencilerin babalarından 328'i (% 65.5) ilk ya da ortaokul mezunu iken, 120'si (% 24.3) lise mezunu, 45'i (% 9.1) üniversite ve üzerinde bir eğitime sahiptir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler “*Kişisel Bilgi Formu*”, “*Kural Dışı Davranış Ölçeği (KDD)*” ve “*Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği(Ç-SDDÖ)*” ile toplanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırma sürecinde verileri toplama hedefi ile araştırmacı tarafından yazılan 8 maddeli kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Bu formda öğrencilere; cinsiyet, okul türü, sınıf, akademik başarı, ekonomik durum, yaşadığı ebeveynler, annenin eğitim durumu ve babanın eğitim durumu soruları yöneltilmiştir.

3.3.2. Kural Dışı Davranış Ölçeği

Kural Dışı Davranış Ölçeği, lise öğrenimi gören bireylerin okul yaşantıları sırasında kural dışı davranışlarını ölçmeyi amaçlayan beşli likert tipi 30 maddelik bir ölçektir. Ölçeğin uygulanacağı öğrencilerden ölçekte bulunan her bir madde için “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum”, “kesinlikle katılmıyorum” seçeneklerinden kendilerine en uygun olduğunu düşündükleri bir seçeneği işaretlemeleri istenmektedir. Ölçeğin kendi içindeki değerlendirme sistemine bakıldığında öğrenciler her madde için 1 ile 5 arasında puan almaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 28, en yüksek puan 140'tır. Ölçekten alınan puanların yüksek olması durumunda öğrencilerin kural dışı davranış gösterme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Apaydınlı, 2010: 65).

Apaydınlı (2010: 62) tarafından yapılan çalışmada ölçeğin tümü için iç tutarlılık (Cronbach Alpha) katsayısı .85 olarak ortaya koyulmuştur. Ölçeğin alt boyutlarında ise; birinci boyutu olan Birincil Kural Dışı Davranışlar alt ölçeği için Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı .83 bulunmuş, ikinci boyut olan İkincil Kural Dışı Davranışlar alt ölçeği için ise bulunan Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı .70'tir.

Kural Dışı Davranış Ölçeğinin model uyum katsayıları incelendiğinde Ki-kare / serbestlik derecesi değeri 1,42, NFI=.92, GFI=.93, RMSEA=.065 ve SRMR =.083 olduğu görülmüştür. Model uyum katsayıları, ölçme aracının yapısının geçerli olduğuna işaret etmektedir. Bütün bu bulgular doğrultusunda ölçme aracının geçerli ve güvenilir bir araç olduğu söylenebilir (Apaydınlı, 2010:64). Bu çalışmada kural dışı davranış ölçeğinin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .91 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği

Araştırmada Dubow ve Ullman (1989 :52-64) tarafından ergenlerde ve çocuklarda algılanan sosyal desteği ölçmek amacıyla geliştirilmiş olan, Gökler (2007: 90-99) tarafından uyarlama çalışmaları yapılan Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği 41 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 205'tir. Ölçekte 19 maddeyi içeren birinci faktör varyansın %14,83'ünü, 12 maddeyi içeren ikinci faktör %13,45'ini ve 10 maddeyi içeren üçüncü faktör %11,94'ünü açıklamıştır. Araştırmada ortaya çıkan faktör yapısı, Dubow ve Ullman'ın (1989: 60) sonuçlarıyla tutarlıdır ve ölçek maddeleri orijinal ölçekte olduğu gibi ölçmeyi hedeflediği faktörler altında yer almaktadır. Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .93 olan ölçeğin, arkadaş desteği alt boyutu için güvenirlik katsayısı .88, aile desteği alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .92, öğretmen desteği için iç tutarlılık katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır (Gökler, 2007: 93).

Bu çalışmada Ç-SDDÖ ölçeğinin arkadaşta algılanan sosyal destek boyutu Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .89 olarak hesaplanmış, aileden algılanan sosyal destek boyutu .90 olarak, öğretmenden algılanan sosyal destek boyutu güvenilirliği ise .81 olarak hesaplanmıştır.

3.4.Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri MEB'e bağlı 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılı içerisinde Antalya ilinde eğitim veren liselerde okuyan 493 lise öğrencisinden toplanmıştır. Araştırma

öncesinde Ek-1’de belirtilen üniversite etik kurul onayı, Ek-2’de belirtilen il milli eğitim müdürlüğü araştırma uygulama izni ve Ek-3’te belirtilen ölçek uyarlayıcılarından gerekli izinler alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekler dijital hale getirilmiş ve telefon ya da bilgisayar benzeri cihazlarla doldurulacak şekilde düzenlenmiştir. Öğrenciler ve velilerine bilgilendirilmiş onam formları verilip uygulamaya katılımları için izin alınmıştır. Öğrencilerin ölçme araçlarına tepki verme süreleri ortalama 20 dakika sürmüştür. Veri toplama araçları sınıf rehber öğretmenleri eşliğinde ve uygulayıcı ile yapılmıştır. Öğrencilere gerekli açıklamalar uygulayıcı tarafından yapılmış ve sınıf rehber öğretmenleri de sürecin sağlıklı ilerlemesi ve amaca hizmet etmesi için gerekli desteği sağlamışlardır.

3.5.Verilerin Analizi

Veri analizine başlamadan önce veri setinde eksik veri olup olmadığı kontrol edilmiştir. Bu incelemeler sonucunda eksik veri olmadığı belirlenmiştir. Veri setinde yer alan uç değerleri tespit etmek için Z puanları hesaplanmış ve Z puanlarında 3.29’u geçen 3 gözlem olduğu görülmüştür. Veri setinde gözlem sayısının fazla olması birkaç uç değer tolerans edilebileceği göz önünde bulundurulduğundan gözlemler veri setinden çıkarılmamıştır. Bu kontrollerden sonra iki kategorili değişkenlerin ortalamaları arasındaki farkları incelemek için bağımsız gruplar t testi, kategori sayısı ikiden fazla olan değişkenlerin ortalamaları arasındaki farkları incelemek için tek yönlü varyans analizi teknikleri kullanılmıştır. Kullanılan tekniklerin varsayımından olan varyansların homojenliği incelenmiş ve varyansların homojen olduğu sonuca ulaşılmıştır. Değişkenler arasındaki ikili korelasyonları incelemek için Pearson korelasyon testi yapılmıştır. Bağımlı değişkenin bağımsız değişkenler tarafından yordanmasını incelemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Tabachnick ve Fidell (2012: 162-168) regresyon analizinin varsayımları olarak eşvaryanslılık, normallik ve doğrusallık; artıkların bağımsızlığı, uç değerler, tekillik ve çoklu bağlantının incelenmesini önermiştir. Regresyon analizinin varsayımlarından olan eşvaryanslılık, normallik ve doğrusallık artıkların saçılım grafiği ile incelenmiştir. Artıkların bağımsızlığı Durbin-Watson istatistiğiyle değerlendirilmiştir. Tek değişkenli uç değerler Z puanlarıyla çok değişkenli uç değerler Mahalanobis D2 testiyle incelenmiştir. Çoklu bağlantı korelasyon katsayısı, tolerans ve VIF değerleriyle gözden geçirilmiştir. Araştırmada hata payı .05 kabul edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu çalışmada, ergenlik döneminde olan öğrencilerin kural dışı davranışları ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkinin çeşitli boyutlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlar bağlamında cevap bulmak üzere oluşturulan araştırma soruları ile ilgili istatistiksel analizler, analizler neticesinde ortaya çıkarılan bulgulara bu bölümde yer verilmektedir.

4.1.Kural Dışı Davranışlar ile Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişki ile İlgili Bulgular

Araştırmamızın birinci amaçlarından olan kural dışı davranışlar ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişki incelenmiştir.

Kural dışı davranışlar ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişki ile ilgili analiz sonuçları tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1: Kural Dışı Davranışlar ile Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkiye Dair Sonuçlar

	$\bar{x}(ss)$	Kural Dışı	Arkadaş	Aile	Öğretmen
Kural Dışı	53.51(18.32)	1			
Arkadaş	69.60 (13.90)	-,322**	1		
Aile	45.72 (10.80)	-,350**	,634**	1	
Öğretmen	35.67 (7.74)	-,320**	,641**	,612**	1

** $p < .01$

Kural dışı davranışlar ile algılanan sosyal destek arasındaki ikili korelasyon katsayıları incelenmiştir. Tablo 4.1’ de görüldüğü üzere kural dışı davranışlarla algılanan sosyal destek alt boyutlarından olan arkadaştan alınan sosyal destek arasında $r(491) = -.32$, diğer alt boyut olan aileden alınan sosyal destek $r(491) = -.35$ ve üçüncü alt boyut olan öğretmenden alınan sosyal destek $r(491) = -.32$ arasında negatif yönlü orta düzeyde ilişkilerin olduğu belirlenmiştir.

Kural dışı davranışlar ile algılanan sosyal destek arasındaki Doğrusal Çoklu Regresyon analizi sonuçları tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2: Kural Dışı Davranışların Yordanmasına İlişkin Sonuçlar

	<i>B</i>	<i>sh</i>	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit	90,073	4,192		21,485	,000
Arkadaş	-,151	,078	-,115	-1,937	,053
Aile	-,341	,098	-,201	-3,496	,001
Öğretmen	-,292	,137	-,123	-2,125	,034
R^2	.15				
Düzeltilmiş R^2	.14				

Ergenlerde kural dışı davranışlarının yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda modelin [$F(3-489)=28.40, p<.01$] anlamlı olduğu belirlenmiştir. Model incelendiğinde aileden alınan sosyal destek ($B = -.34, \beta = -.20, t = -3.496, p < .01$) ve öğretmenden alınan sosyal destek ($B = -.29, \beta = -.12, t = -2.125, p < .05$) boyutlarının modele anlamlı katkı sunduğu belirlenmiştir. Arkadaştan alınan sosyal destek ($B = -.15, \beta = -.115, t = -1.937, p > .05$) ise modele anlamlı bir katkı sunmamıştır. Bir başka ifadeyle yüksek düzeyde aileden alınan sosyal destek düşük düzeyde kural dışı davranışla ilişkilidir. Benzer olarak yüksek düzeyde öğretmenden alınan sosyal destek düşük düzeyde kural dışı davranışla ilişkilidir. Kural dışı davranış varyansındaki değişkenliğin %14'ü sosyal destek tarafından açıklanmıştır.

4.2.Kural Dışı Davranışlar ile Demografik Değişkenler Açısından Analizine Dair Bulgular

Araştırmanın ikinci amaçlarından olan, kural dışı davranışların demografik değişkenlere göre incelenmesi ile ilgili bulgular ve yapılan analiz sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir.

Cinsiyet açısından kural dışı davranışlar ile ilgili analiz sonuçlarına tablo 4.3'te yer verilmiştir.

Tablo 4.3: Cinsiyet Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Analiz Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	p	Cohen's d
Kural dışı davranış	Kız	251	50,16	16,90	-4.20	.00*	-.38
	Erkek	242	56,97	19,11			

* $p < .05$

Cinsiyet açısından ergenlerin kural dışı davranışlarında manidar bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Ergenlerde kural dışı davranışlarda cinsiyet açısından $[t(491)=-4.20, p<.05]$ anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha fazla kural dışı davranmaya eğilimli oldukları ifade edilebilir. Etki büyüklüğü incelendiğinde farkın büyük etki büyüklüğünde olduğu belirtilebilir.

Okul türü açısından kural dışı davranışlar ile ilgili analiz sonuçlarına tablo 4.4'te yer verilmiştir.

Tablo 4.4: Okul Türü Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Analiz Sonuçları

	Okul Türü	n	$\bar{x}$	ss	t	p	Cohen's d
Kural Dışı	Anadolu Lisesi	299	51,28	17,89	-3.38	.00*	-.31
Davranış	Meslek Lisesi	194	56,93	18,49			

Okul türü açısından ergenlerin kural dışı davranışlarında manidar bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Ergenlerde kural dışı davranışlarda okul türü açısından $[t(491)=-3.38, p<.05]$ anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilere kıyasla daha fazla kural dışı davranmaya eğilimli oldukları ifade edilebilir.

Sınıf düzeyi açısından kural dışı davranışlar ile ilgili betimsel analiz sonuçlarına tablo 4.5'te yer verilmiştir.

Tablo 4.5: Sınıf Düzeyi Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Betimsel Analiz Sonuçları

Sınıf Düzeyi	n	$\bar{x}$	ss
9	147	47,68	16,31
10	123	51,04	17,40
11	112	56,46	17,30
12	111	60,97	19,84

Sınıf düzeyi açısından kural dışı davranışlar ile ilgili analiz sonuçlarına tablo 4.6'da yer verilmiştir.

Tablo 4.6: Sınıf Düzeyi Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Analiz Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Gruplar Arası	12889,10	3	4296,36	13,79	,000	9-11
Gruplar İçi	152320,08	489	311,49			9-12
Toplam	165209,18	492				10-12

Sınıf düzeyi açısından ergenlerin kural dışı davranışlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Bu analize göre kural dışı davranışlarda [$F(3-489)=13.79, p<.05$] manidar bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Ortaya çıkan farkın kaynağını belirlemek için Scheffe testi yapılmıştır. Testin sonucuna göre 9. sınıfta öğrenim gören öğrenciler 11. ve 12. sınıf öğrencilere kıyasla daha az kural dışı davranışlar sergileme eğilimindedir. 10. sınıf öğrenciler 12. sınıf öğrencilere kıyasla daha az kural dışı davranışlar sergileme eğilimindedir.

Akademik başarı açısından kural dışı davranışlar ile ilgili betimsel analiz sonuçlarına tablo 4.7’de yer verilmiştir.

Tablo 4.7: Akademik Başarı Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Betimsel Analiz Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Orta	218	56,51	16,88
İyi	203	51,06	18,74
Çok İyi	72	51,30	20,15

Akademik başarı açısından kural dışı davranışlar ile ilgili analiz sonuçlarına tablo 4.8’de yer verilmiştir.

Tablo 4.8: Akademik Başarı Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Analiz Sonuçları

	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	
Gruplar arası	3537,31	2	1768,65	5,36	,00	Orta-İyi
Gruplar içi	161671,87	490	329,94			
Toplam	165209,18	492				

Akademik başarı durumu açısından ergenlerin kural dışı davranışlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Bu analize göre kural dışı davranışlarda [$F(2-490)=5.36$, $p<.05$] manidar bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Ortaya çıkan farkın kaynağını belirlemek için Scheffe testi yapılmıştır. Testin sonucuna göre akademik başarısı orta düzeyde olanların iyi düzeyde olanlara kıyasla daha fazla kural dışı davranış sergileme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir.

Ekonomik durum açısından kural dışı davranışlar ile ilgili analiz sonuçlarına tablo 4.9'da yer verilmiştir.

Tablo 4.9: Ekonomik Durum Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Betimsel Analiz Sonuçları

	n	$\bar{x}$	ss
Dar Gelirli	64	55,92	21,15
Orta Gelirli	400	53,19	17,98
Yüksek Gelirli	29	52,58	16,45

Ekonomik durum açısından kural dışı davranışlar ile ilgili analiz sonuçlarına tablo 4.10'da yer verilmiştir.

Tablo 4.10: Ekonomik Durum Açısından Kural Dışı Davranışlar ile İlgili Analiz Sonuçları

	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar arası	437,367	2	218,684	,650	,522
Gruplar içi	164771,821	490	336,269		
Toplam	165209,189	492			

Ekonomik durum açısından kural dışı davranışlar düzeyinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Bu analize göre manidar bir farklılık olmadığı [$F(2-490)=.65$, $p>.05$] görülmüştür. Bir başka ifade ile ekonomik durum açısından kural dışı davranış düzeyi benzerdir.

4.3. Algılanan Sosyal Desteğin Demografik Değişkenler Açısından Analizine Dair Bulgular

Algılanan sosyal destek ile cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, akademik başarı ve ekonomik durum değişkenlerine ilişkin sonuçlar aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Cinsiyet açısından algılanan sosyal destek ile ilgili analiz sonuçlarına tablo 4.11’de yer verilmiştir.

Tablo 4.11: Cinsiyet Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Analiz Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Arkadaş	Kız	251	70,43	14,07	1.35	.18
	Erkek	242	68,74	13,70		
Aile	Kız	251	45,05	11,32	-1.39	.17
	Erkek	242	46,40	10,21		
Öğretmen	Kız	251	35,77	8,34	.27	.79
	Erkek	242	35,58	7,07		

Cinsiyet açısından sosyal destek düzeyinde manidar bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Arkadaştan alınan destek [$t(491)=1.35, p>.05$], aileden alınan destek [$t(491)=-1.39, p>.05$] ve öğretmenden alınan destek [$t(491)=.27, p>.05$] boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu sonuca göre kız ve erkek lise öğrencilerinin arkadaştan, aile ve öğretmenden alınan destek boyutları benzerdir.

Okul türü açısından algılanan sosyal destek ile ilgili analiz sonuçlarına tablo 4.12’de yer verilmiştir.

Tablo 4.12: Okul Türü Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Analiz Sonuçları

	Okul Türü	n	$\bar{x}$	ss	t	p	Cohen's d
Arkadaş	Anadolu Lisesi	299	70,90	13,57	2.60	.01*	.24
	Meslek lisesi	194	67,59	14,20			
Aile	Anadolu Lisesi	299	46,79	10,67	2.76	.006*	.25
	Meslek lisesi	194	44,06	10,82			
Öğretmen	Anadolu Lisesi	299	36,33	7,32	2.34	.02*	.22
	Meslek lisesi	194	34,67	8,25			

* $p<.05$

Okul türü açısından sosyal destek düzeyinde manidar bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Arkadaştan alınan destek [$t(491)=2.60, p<.05$], aileden alınan destek [$t(491)=-2.76, p<.05$] ve öğretmenden alınan destek [$t(491)=2.34, p<.05$] boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilerin arkadaştan, aileden ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyi daha yüksektir. Etki büyüklüğü incelendiğinde farkların büyük etki büyüklüğünde olduğu tespit edilmiştir.

Sınıf düzeyi açısından algılanan sosyal destek ile ilgili betimsel analiz sonuçlarına tablo 4.13'te yer verilmiştir.

Tablo 4.13: Sınıf Düzeyi Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Betimsel Analiz Sonuçları

	Sınıf düzeyi	n	$\bar{x}$	ss
Arkadaş	9	147	71,93	13,06
	10	123	71,18	15,16
	11	112	66,55	13,18
	12	111	67,85	13,62
Aile	9	147	48,33	10,98
	10	123	47,20	10,51
	11	112	42,97	10,07
	12	111	43,39	10,59
Öğretmen	9	147	35,63	8,15
	10	123	36,62	7,70
	11	112	34,85	7,18
	12	111	35,52	7,75

Sınıf düzeyi açısından algılanan sosyal destek ile ilgili analiz sonuçlarına tablo 4.14'te yer verilmiştir.

Tablo 4.14: Sınıf Düzeyi Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Analiz Sonuçları

		Kareler Toplamı	SD	Kareler ortalaması	F	p	Fark
Arkadaş	Gruplar arası	2486,26	3	828,75	4,37	,00	9-11
	Gruplar içi	92663,39	489	189,49			
	Toplam	95149,65	492				
Aile	Gruplar arası	2718,86	3	906,28	8,10	,00	9-11
	Gruplar içi	54716,06	489	111,89			9-12
	Toplam	57434,92	492				10-11
Öğretmen	Gruplar arası	188,99	3	62,99	1,05	,36	
	Gruplar içi	29294,36	489	59,90			
	Toplam	29483,36	492				

Sınıf düzeyi açısından sosyal destek düzeyinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Bu analize göre arkadaştan alınan sosyal destek [$F(3-489)=4.37, p<.05$] ve aileden alınan sosyal destek [$F(3-489)=8.10, p<.05$] düzeyinde manidar farklılık vardır. Öğretmenden alınan sosyal destek düzeyinde ise [$F(3-489)=1.05, p>.05$]manidar bir farklılık yoktur. Ortaya çıkan farkın kaynağını belirlemek için Scheffe testi yapılmıştır. Arkadaştan alınan sosyal destek boyutunda 9. sınıf öğrencilerin sosyal destek alma düzeyleri 11.sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksektir. Aileden alınan sosyal destek boyutunda 9. sınıf öğrencilerinin aldıkları destek 11. ve 12. sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksektir. Benzer olarak 10. sınıf öğrencilerinin 11.sınıf öğrencilere kıyasla daha yüksek destek aldığı tespit edilmiştir.

Akademik başarı açısından algılanan sosyal destek ile ilgili betimsel analiz sonuçlarına tablo 4.15'te yer verilmiştir.

Tablo 4.15: Akademik Başarı Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Betimsel Analiz Sonuçları

	Akademik Durum	N	$\bar{x}$	SS
Arkadaş	Orta	218	67,89	13,66
	İyi	203	71,75	14,03
	Çok iyi	72	68,72	13,62
Aile	Orta	218	44,31	10,58
	İyi	203	47,50	10,99
	Çok iyi	72	44,95	10,32
Öğretmen	Orta	218	34,14	7,70
	İyi	203	37,16	7,42
	Çok iyi	72	36,13	7,96

Akademik başarı açısından algılanan sosyal destek ile ilgili analiz sonuçlarına tablo 4.16'da yer verilmiştir.

Tablo 4.16: Akademik Başarı Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Analiz Sonuçları

		Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Arkadaş	Gruplar arası	1627,75	2	813,87	4,26	,015	İyi-orta
	Gruplar içi	93521,90	490	190,86			
	Toplam	95149,65	492				
Aile	Gruplar arası	1116,14	2	558,07	4,85	,008	İyi-orta
	Gruplar içi	56318,78	490	114,93			
	Toplam	57434,92	492				
Öğretmen	Gruplar arası	979,85	2	489,92	8,42	,000	İyi-orta
	Gruplar içi	28503,50	490	58,17			
	Toplam	29483,36	492				

Akademik başarı açısından sosyal destek düzeyinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Bu analize göre arkadaştan alınan sosyal destek [$F(2-490)=4.26, p<.05$], aileden alınan sosyal destek [$F(2-490)=4.85, p<.05$] ve öğretmenden alınan sosyal destek [$F(2-490)=8.42, p<.05$] düzeyinde manidar farklılık vardır. Ortaya çıkan farkın kaynağını belirlemek için Scheffe testi yapılmıştır. Akademik başarısı iyi düzeyde olanlar orta düzeyde olanlara kıyasla aileden, arkadaştan ve öğretmenden daha fazla sosyal destek almaktadır.

Ekonomik durum açısından algılanan sosyal destek ile ilgili betimsel analiz sonuçlarına tablo 4.17’de yer verilmiştir.

Tablo 4.17: Ekonomik Durum Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Betimsel Analiz Sonuçları

		n	$\bar{x}$	ss
Arkadaş	Dar Gelirli	64	65,31	12,00
	Orta Gelirli	400	69,94	13,95
	Yüksek Gelirli	29	74,41	15,21
Aile	Dar Gelirli	64	43,79	9,91
	Orta Gelirli	400	45,81	10,89
	Yüksek Gelirli	29	48,72	10,94
Öğretmen	Dar Gelirli	64	35,20	7,28
	Orta Gelirli	400	35,58	7,78
	Yüksek Gelirli	29	38,10	7,92

Ekonomik durum açısından algılanan sosyal destek ile ilgili analiz sonuçlarına tablo 4.18’de yer verilmiştir.

Tablo 4.18: Ekonomik Durum Açısından Algılanan Sosyal Destek ile İlgili Analiz Sonuçları

		Kareler toplamı	sd	Kareler ortalama sı	F	p	Fark
Arkadaş	Gruplar arası	1896,085	2	948,042	4,981	,007	Yüksek-dar
	Gruplar içi	93253,574	490	190,313			Orta-dar
	Toplam	95149,659	492				
Aile	Gruplar arası	501,839	2	250,920	2,160	,116	
	Gruplar içi	56933,090	490	116,190			
	Toplam	57434,929	492				
Öğretmen	Gruplar arası	188,874	2	94,437	1,580	,207	
	Gruplar içi	29294,489	490	59,785			
	Toplam	29483,363	492				

Ekonomik durum açısından sosyal destek düzeyinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Bu analize göre

arkadaştan alınan sosyal destek [$F(2-490)=4.98, p<.05$] anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Aileden alınan sosyal destek [$F(2-490)=2.16, p>.05$] ve öğretmenlerden alınan sosyal destek [$F(2-490)=1.58, p>.05$] düzeyinde manidar bir farklılık yoktur. Ortaya çıkan farkın kaynağını belirlemek için Scheffe testi yapılmıştır. Ekonomik durumu yüksek ve orta düzeyde olanların düşük olanlara kıyasla arkadaştan daha fazla sosyal destek almaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde; “Ergenlerde Kural Dışı Davranışlar ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı tez çalışmayla ortaya çıkan sonuçlarla ilgili tartışmaya, araştırmanın amaçlarına yönelik ulaşılan sonuçlara ve araştırma verileri ışığında sunulan önerilere yer verilmiştir.

5.1.Tartışma

Bu bölümde araştırma sonuçları literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

5.1.1.Kural Dışı Davranışlar ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkiye Yönelik Tartışma ve Yorum

Araştırmada yüksek düzeyde aileden alınan sosyal destek düşük düzeyde kural dışı davranışla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Benzer olarak yüksek düzeyde öğretmenden alınan sosyal destek düşük düzeyde kural dışı davranışla ilişkilidir.

Literatür araştırması yapıldığında Bal (2010: 88) arkadaştan algılanan sosyal destek seviyesi arttıkça kural dışı davranışlardan olan kopya çekme davranışının sergilenmesinin arttığını ortaya koymuştur. Diğer kural dışı davranışlar olan okul kurallarını bozma, saldırganlık, tahripçilik gibi davranışlarla arkadaştan algılanan sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir. Aileden algılanan sosyal destek seviyesi arttıkça okul kurallarını bozma, hırsızlık yapma, saldırganlık, kopya çekme davranışı ve kural dışı davranışlar toplam puan seviyesinde azalma olduğunu belirlemiştir. Aileden algılanan sosyal destek seviyesi azaldıkça bu kural dışı davranışları sergileme ihtimalide artmaktadır. Bu çalışma araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

Her ne kadar doğrudan sosyal destek ile kural dışı davranışlar arasındaki ilişkiye dair sınırlı sayıda bulgu olsa da dolaylı olarak ilişkinin varlığını ifade edebilecek çalışma sonuçları vardır. Yılmaz (2011: 70) kural dışı davranış ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı ilişki olduğunu, ihmalkâr ve izin verici ebeveyn tutumu gördüklerini belirten ergenlerin otoriter ve demokratik tutum gördüğünü belirtenlere oranla daha yüksek seviyede kural dışı davranış sergilediklerini belirlemiştir. Kuruçay (2012: 75) ise babanın özelliklerinin ergenlerin kural dışı davranış sergileme düzeyleri ile ilgili

araştırma yapmış ve manidar farklar bulmuştur. Dik başlılık kişilik özelliğine sahip babaların çocuklarının kural dışı davranış sergileme düzeylerinin arttığını belirlemiştir. Güngör (2024: 117) öğretmenlerle yaptığı araştırma sonucunda, öğretmenlerin istenmeyen öğrenci davranışlarına dair negatif tutumlarının öğrencilerin kural dışı davranış sergileme oranlarını artırdığını belirlemiştir.

Ergenlerin aileden algıladıkları sosyal desteğin pozitif rol model olma, risklerden haberdar edilme, bilgilendirme, koruma, risk davranışlara karşı önlemler alma, sağlık önlemleri alma, kabul görme, sevgi ve aidiyet hissetme gibi pozitif katkılar içerdiği için kural dışı davranış gösterme eğilimini azalttığı düşünülmektedir. Aileden ayrı şekilde yetişen, çeşitli sosyal kurumlar içerisinde büyüyen ergenlerde gelecek ile alakalı pozitif beklentilerin az olduğu görülmüştür. Bunun temel nedenlerinden biri ise ergenlerin ihtiyaç duydukları sosyal desteğe yeterli seviyede ulaşamamalarıdır. Özellikle aile sosyal desteği alamayan, yetiştirme yurtlarında bulunan bireyler için okul, öğretmen ve akranları ile geliştirecekleri ilişkiler daha önemli hale gelmektedir. Bu bireylerin eksiklik duydukları aile desteği okul, akran ve öğretmenlerin destekleri ile azaltılmaya çalışılmaktadır (Bodurluoğlu 2016: 71).

Ergenlerde yaşanan büyük değişimler ve yarattığı bunalımlara, aile bireyleriyle yaşanan önceki ilişkilerin olumsuz olması ve ailenin sosyal desteğinin yetersiz olması durumu da eklendiğinde depresyon yaşama ihtimalleri yükselmektedir (Santrock, 2016: 391). Ergenlik döneminde bireylerin okulda arkadaşları ya da öğretmenleri ile sorun yaşamaları halinde okul ve eğitim hayatlarından uzaklaşma yaşayabilirler. Bu bireylerin kendilerine yetebilmesi için eğitimle desteklenmesi gerekmektedir. Bu bireylere eğitim kurumlarının sevdirmesi, kriz ve duygusal gerginlik halinde destek görebilecekleri sosyal destek kaynaklarının ulaşılabilirliğinin kolaylaştırılması, doğru rol modeller kullanılarak bu bireylerin problem çözme yetilerinin geliştirilmesi gereklidir (Birinci vd., 2020: 37)

Ergenlik döneminde bireylerin akran etkisinde kalmaları ve onların da ergenlik döneminde bulunmaları nedeniyle arkadaştan alınan sosyal desteğin kural dışı davranışlara olumlu etki etmediği düşünülebilir. Ergenlik dönemindeki bireylerin ailelerinden edindikleri sosyal destek düzeylerinin azaldığı, akranları ve arkadaşlarından edindikleri destek düzeylerini arttığı görülmüştür. Bunun altında yatan neden olarak ergenlerin aile içi çatışmalarını çok yaşarken, akran ve arkadaşları ile birçok ortak paydada buluşabilmeleri, benzer ilgilerinin olması ve pozitif kişilik

geliştirmek için akranlarından destek beklmeleri ile açıklanmaktadır (Cheng ve Chan, 2004: 1368). Ergenlik dönemi bireylerin yaşam süreçleri içerisinde en güçlük çektikleri dönemdir. Kriz ve zorlayıcı yaşam koşullarında pozitif ve iyileştirici etkiler sunan sosyal destek kavramı ergenlik dönemi içinde oldukça önemli hale gelmektedir (Tınastepe, 2020: 13).

Literatür araştırmasından elde edilen verilerin büyük kısmı bu araştırma sonucunda ulaşılan verileri desteklemektedir. Ergenlerin kural dışı davranış sergileme oranları gerek aile ve gerek öğretmenleri tarafından görecekları sosyal destekle azaltılabileceği düşünülebilir. Arkadaştan alınan sosyal desteklerin olumsuz rol model içerebilmesi, ergenlikle beraber oluşan ben merkezietçi düşünceler, risk ve heyecan arayışı gibi nedenlerle kural dışı davranış sergileme ihtimalini artırdığı düşünülmektedir. Ergenlik döneminde oluşan değişimler ve zorlu adaptasyon sürecinde ergenlerin yanlış seğıimlere yönelebilir. Bu dönemde ergenlerin daha akılcı kararlar alabilmesi için yine kendisi gibi zorlu bir gelişim döneminde olan akranlarından destek alması değil tecrübeli olan aile bireyleri ve öğretmenlerinden destek görmesi bu dönemi daha sağlıklı atlatalmalarına yardımcı olabilir.

5.1.2. Kural Dışı Davranışların Cinsiyet Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum

Araştırmamız içerisinde cinsiyet açısından ergen bireylerin kural dışı davranışlarında manidar bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Ergenlerin kural dışı davranışlarında cinsiyet değişkeni açısından manidar bir farklılık olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu sonuca bakıldığında erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla kural dışı davranış sergilemeye eğimli oldukları ifade edilebilir.

Literatür incelendiğinde; Apaydın (2010: 74) genel lisede okuyan ergenlerin kural dışı davranış sergileme oranlarını cinsiyet açısından incelemiş ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre kural dışı davranış sergilenme oranlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Aynı sonucu birincil ve ikincil kural dışı davranış alt ölçeklerinde de geçerli olduğunu belirtmiştir. Bulut (2010: 49) araştırmasında cinsiyet ile kural dışı davranış arasında anlamlı farklılığın olduğunu buna göre ergenlik dönemindeki erkeklerin kız öğrencilere göre daha yüksek oranda kural dışı davranış sergilediklerini ortaya çıkarmıştır.

Korkmaz (2014: 46) çalışmasında kural dışı davranış sergileme oranlarının erkek ergenlerde kızlara oranla daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Kural dışı davranış alt ölçeklerinden statüye aykırı davranma, okul kurallarına uymama, uyuşturucu ve şiddet alt boyutlarında cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bu alt değişkenlerde erkeklerin kızlara oranla daha fazla eğilim gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Seyidoğlu (2020: 64) çalışmasında erkek ergenlerin kızlara oranla risk skorlarının yüksek olduğunu ve anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır. Kural dışı davranış işlenme sayıları ile ilgili saptadığı verilerde ise hafif şiddet suçu ile ağır şiddet suçu kategorisinde cinsiyete göre anlamlı farklılık olduğunu göstermiştir. Erkek ergenlerin kızlara oranla daha yüksek oranda şiddet suçu işlediğini belirlemiştir. Uluman (2011: 54) araştırmasında son bir sene içinde hayatlarını önemli ölçüde etkileyen olay yaşayan erkek ergenlerin kız ergenlere oranla daha yüksek seviyede kural dışı davranış sergilediğini belirlemiştir.

Yılmaz (2011: 52) araştırmasında kural dışı davranış alt boyutlarından olan ‘kopya çekmek’ haricinde diğer tüm alt ölçeklerde cinsiyet değişkeni ile anlamlı ilişki olduğunu, erkek öğrencilerin kızlara oranla daha yüksek oranda kural dışı davranış sergilediklerini belirlemiştir. Aydın ve Çiftçi (2016: 100) araştırmalarında kural dışı davranış cinsiyet değişkeni ile anlamlı ilişkisi olduğunu ve erkek ergenlerin kızlara göre daha yüksek oranda kural dışı davranış sergilediklerini belirlemiştir. Bulut Ateş ve Çeçen Eroğul (2017: 177) araştırmasında erkek ergenlerin kızlara oranla daha yüksek oranda kural dışı davranış sergilediklerini belirtmişlerdir.

Literatür verileri büyük oranda araştırma sonucunu desteklemektedir. Erkek öğrencilerin kural dışı davranış sergileme oranları birçok araştırma tarafından desteklenmektedir. Türk toplum yapısı gereği erkeklere daha fazla özgürlük alanı tanınması ve kızlara göre daha güçlü kabul edilmesi erkeklerin daha fazla risk davranışlara yönelmesine ve kural dışı davranış sergilemesine neden oluyor olabilir. Ayrıca kızların daha fazla korunmaya ihtiyaç duydukları düşüncesi ile aileler erkeklere oranla kızlara daha fazla koruyucu ve destekleyici davranabilmektedir.

5.1.3. Kural Dışı Davranışların Okul Türü Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum

Araştırmada ergenlerde kural dışı davranışlarda okul türü değişkeni açısından anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu sonuca göre meslek lisesinde eğitim alan öğrencilerin Anadolu lisesinde eğitim alan öğrencilere kıyasla daha yüksek seviyede kural dışı davranmaya eğilimli oldukları söylenebilir.

Literatür taraması yapıldığında, Korkmaz (2014: 52) araştırmasında kural dışı davranış ölçeği ‘statü suçu ve okul kurallarına aykırı davranmak’ alt boyutlarında Meslek Lisesi öğrencilerinin Fen Lisesinde okuyan öğrencilere oranla manidar düzeyde yüksek olduğunu ortaya koymuştur. ‘Öfkeyi kontrol edememek ve kavga etmek’ alt boyutunda Anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin Meslek Lisesinde okuyan öğrencilere oranla anlamlı düzeyde düşük olduğunu, ‘kopya çekmek’ alt boyutu ortalama puanlarının Anadolu Lisesi öğrencilerinin Meslek Lisesi öğrencilerine oranla daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Benzer şekilde Bal (2010: 88) yaptığı araştırmada Anadolu Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin kopya çekme, okul kurallarını bozma ve kuraldışı davranışlar toplam puan ortalamalarının Akademik lisede öğrenim gören öğrencilerin ortalamalarından daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Okat (2006: 49) lise öğrenci ve öğretmenleri ile yaptığı çalışmada öğretmenlerin Genel Lise yani bugün ki anlamda Anadolu Lisesi öğrencilerinin Meslek Lisesinde okuyan öğrencilere oranla daha az kural dışı davranış sergilediklerine dair görüş bildirdiklerini ortaya koymuştur. Uluman (2011: 55) araştırmasında kural dışı davranış sergileme eğilimi ile okul türü arasında bir anlamlı ilişki bulunmadığını belirtmiştir.

Literatür incelendiğinde araştırma sonuçlarını destekleyen çalışma sayısı çoktur. Fakat Uluman (2011) araştırmasının sonucun da araştırma bulgularını desteklemeyen veri elde etmiştir. Yapılan araştırmalarda Meslek lisesi öğrencilerin kural dışı davranış sergilemeye daha meyilli oldukları fakat kopya çekmek gibi akademik konularda kural dışı davranışların çoğunlukla Anadolu Lisesi öğrencileri tarafından sergilendiği görülmüştür. Araştırmamızın sonucunda da benzer şekilde Meslek Lisesinde okuyan öğrencilerin Anadolu Lisesinde okuyanlara oranla daha yüksek kural dışı davranış sergiledikleri görülmüştür. Akademik başarı kaygısının daha az olması, okul içerisinde olumsuz akran rol modellerinin daha yoğun olması Meslek Liselerinde bu durumun oluşmasının sebeplerinden biri olarak düşünülebilir. Anadolu lisesi öğrencilerinde

başarma güdüsü ve başarısızlık kaygısının daha çok olacağı tahmin edilebilir. Başarılı öğrenciler aynı zamanda davranışlarının da öğretmen ve aileleri tarafından göz önüne tutulacağını düşünen öğrenciler daha az kural dışı davranış sergilemeye yönelecekleri düşünülebilir.

5.1.4.Kural Dışı Davranışların Sınıf Düzeyi Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum

Araştırmada sınıf düzeyi ile kural dışı davranışlar arasında manidar bir farklılık olduğu belirlenmiştir. 9. sınıfta eğitim alan öğrencilerin 11. ve 12. sınıf öğrencilere göre daha az kural dışı davranışlar gösterme eğiliminde oldukları görülmüştür. 10. Sınıfta eğitim alan öğrencilerin ise 12. sınıf öğrencilere kıyasla daha az kural dışı davranışlar sergileme eğiliminde oldukları görülmüştür.

Literatür incelendiğinde; Korkmaz (2014: 48) araştırmasında kural dışı davranış ‘statü suçu ve okul kurallarına aykırı davranmak’ alt ölçeğinde 10. sınıf öğrencilerinin 9. sınıflara oranla daha yüksek düzeyde davranış sergilediklerini, diğer alt ölçeklerde anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya çıkarmıştır. Apaydın (2010: 73) sınıf seviyesi ile kural dışı davranış sergileme eğilimleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını fakat 10. Sınıfta okuyan öğrencilerin 11. Sınıfta okuyanlara göre daha fazla kural dışı davranış sergileme eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur.

Literatür incelemesinde kural dışı davranış ve sınıf düzeyi ile ilgili az sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Yapılan araştırmaların bu araştırmada elde edilen verilere olumlu ya da olumsuz desteği olduğu söylenemez. Elde edilen verilerin ortaya çıkmasının temelinde ergenlerin arkadaşları ile ilişkilerini derinleştirmelerinin olduğu düşünülebilir. Kural dışı davranış gösterme eğiliminin 12. sınıflarda 9 ve 10. sınıflara oranla daha fazla olması bu öğrencilerin uzun süre aynı kişilerle arkadaşlık kurması ve buldukları ortama uyum sağlamalarına bağlanabilir. Ayrıca yaşları büyüdükçe özerklik ve özgüven kazanmaya başlayan ergenlerin kuralları daha az önemsedikleri söylenebilir.

5.1.5.Kural Dışı Davranışların Akademik Başarı Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum

Araştırmada akademik başarı değişkeni açısından ergenlerin kural dışı davranış sergileme oranlarında manidar bir farklılık olduğu ortaya çıkarılmıştır. Akademik

başarısını orta düzeyde olarak bildiren öğrencilerin iyi düzeyde olanlara oranla daha fazla kural dışı davranış sergileme eğiliminde olduğu belirlenmiştir.

Literatür incelendiğinde kural dışı davranış ile akademik başarı değişkeni arasındaki ilişkiye dair bir veriye rastlanmamıştır. Fakat risk davranışları kural dışı davranışlara çok yakın kavramlar olduğu için bu bağlamda literatürden edinilen verilere değinilmiştir. Gündoğdu ve diğerleri (2005: 156) 397 lise öğrencisi ile yaptığı araştırmada risk alma davranışı ile akademik başarı arasında manidar bir ilişki tespit etmiştir. Çalışmasında risk alma davranışının ölçülmesinin hedeflendiği ölçeklerin çoğunlukla kural dışı davranışları ölçtüğünü belirtmiştir. Araştırmasında risk alan ergenlerin daha başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Doğan (2015: 37) lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında okula aidiyet duygusu seviyesi yüksek olan ergenlerin daha az kural dışı davranış sergilediklerini belirlemiştir.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan farkın akademik başarı yüksek öğrencilerin motivasyonlarının daha yüksek olması, sorumluluk bilinçlerinin yüksek olması gibi nedenlerle kural dışı davranış gösterme eğilimine yönelmedikleri şeklinde yorumlanabilir. Akademik başarı yüksek öğrenciler çoğunlukla çevrelerinden pozitif geri bildirimler toplar. Bu nedenle kural dışı davranış sergileme yönelimlerinin azaldığı düşünülebilir. Ayrıca toplumumuzda yaklaşık 20 yaşlarına kadar çocuk ve ergenlerden beklenen en önemli sorumluluk akademik başarı denilebilir. Bu durum başarısız öğrencilerin daha çok eleştirilmesi ailesi ve öğretmenleri ile iletişiminin zayıflamasına neden olabilmektedir. Bu durumda ergenlerin kural dışı davranışlara karşı koruyucu ve önleyici mekanizmalardan uzaklaşmalarına ve daha fazla kural dışı davranış sergilemelerine sebep olacağı düşünülebilir.

5.1.6. Kural Dışı Davranışların Ekonomik Durum Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum

Araştırmada kural dışı davranış ile gelir seviyesi arasında manidar bir farklılık bulunmamıştır. Yani ergenlerin kural dışı davranış sergileme düzeyleri ile gelir düzeyleri arasında ilişki tespit edilmemiştir.

Literatür incelendiğinde kural dışı davranış ile gelir seviyesi arasında manidar ilişki olmadığını ortaya koyan çalışmalarla birlikte anlamlı ilişki olduğunu gösteren çalışmalara da rastlanmıştır. Uluman (2011: 57) araştırmasında kural dışı davranış oranları ile ailenin gelir seviyesi arasında bir anlamlı ilişki olmadığını belirtmiştir.

Aydın ve Çiftçi (2016: 101) araştırmasında kural dışı davranış ile ergenlerin aile gelir seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını saptamıştır. Korkmaz (2014: 62) çalışmasında kural dışı davranış ‘uyuşturucu ve şiddet’ alt boyutunda gelir seviyesi değişkenine göre anlamlı ilişki olduğunu diğer tüm alt boyutlarda ise manidar bir farklılık olmadığını tespit etmiştir.

Bal (2010: 91) yaptığı çalışmada gelir düzeyi arttıkça öğrencilerde gözlenen kural dışı davranışların yükseldiğini ortaya koymuştur. Başka bir ifadeyle, asgari ücret civarında maddi kazancı olan ailelerde yaşayan ergenlerde kural dışı davranış sergileme oranı diğer gelir düzeylerine göre daha düşük bulunmuştur. Benzer şekilde Apaydınlı (2010: 71)’de ailelerin sosyoekonomik düzeyi arttıkça bu ailede yetişen ergenlerin kural dışı davranış sergileme eğilimlerinin arttığını ortaya koymuştur. Bulut (2010: 64) ailenin gelir seviyesi ile ergenlerin kural dışı davranış sergileme durumları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu ve ailenin gelir düzeyi yükseldikçe ergenlerin kural dışı davranış sergileme eğilimlerinde artış olduğunu göstermiştir.

Literatüre bakıldığında araştırma sonucunda destekleyen ve desteklemeyen çalışmaların olduğu görülmüştür. Ekonomik durum ile kural dışı davranış arasında anlamlı ilişki olmaması okul ortamında öğrenciler arasında ekonomik duruma göre farklılıkların bulunmayışına bağlanabilir. Ülkemizde eğitim ve fırsat eşitliğine önem verilmesi, okulların ücretsiz olması, herhangi bir şekilde ücret karşılığı farklı bir eğitim ortamı ya da fırsatının devlet okullarında sunulmaması nedenleriyle gelir seviyesinin öğrenciler arasında fark yaratmasının önüne geçtiği düşünülmektedir. Ayrıca ülkemizde aynı bölgelerde yaşayan insanların benzer ekonomik koşullarda yaşadıkları düşünülebilir. Lüks mahallelerde yaşayan ailelerin gelir düzeyi daha yüksekken kırsal bölgelerde yaşayanların daha düşük olduğu ve kendi içlerinde benzeşik oldukları düşünülmektedir. Okullarda çoğunlukla adrese yakınlığa göre tercih edildiği için gelir seviyelerinin de benzer olduğu düşünülebilir. Bu nedenlerle öğrenciler arasında gelir seviyesi ile kural dışı davranış arasında anlamlı ilişki olmadığı düşünülebilir.

5.1.7. Algılanan Sosyal Desteğin Cinsiyet Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum

Araştırmada cinsiyet değişkeni ile algılanan sosyal destek alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Yani kız ve erkek lise öğrencilerinin aileden, arkadaştan ve öğretmenden alınan destek düzeyleri benzerdir.

Literatür incelendiğinde algılanan sosyal destek ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığını gösteren araştırmalar mevcuttur. Bu araştırmalardan Yüce (2019: 61) lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada Algılanan sosyal destek ile cinsiyet değişkeni arasında manidar bir ilişki olmadığını, Karaçöl (2023: 48) 12. sınıf öğrencileri ile yaptığı algılanan sosyal destek ve tüm alt boyutlarıyla cinsiyet değişkeni arasında manidar fark bulunmadığını ortaya koymuştur. Koyuncu Dikilitaş (2023: 41) aile bütünlüğü bulunmayan ergenlerle yaptığı araştırmasında algılanan sosyal destek ile cinsiyet arasında manidar bir fark bulunmadığını belirtmiştir. Belibağlı (2022: 41) ergenlerle yaptığı çalışmada algılanan sosyal destek ve cinsiyet değişkeni arasında manidar fark olmamasıyla beraber kızların erkeklere kıyasla daha yüksek oranda algılanan sosyal destek belirttiklerini ortaya koymuştur. Yıldırım (2019: 65) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada algılanan sosyal destek ile bireylerin cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemiştir. Yine Tosun (2020: 69) çalışmada algılanan sosyal destek ile cinsiyet arasında manidar farklılık olmadığını fakat erkelerin kızlara göre daha yüksek seviyede sosyal destek algıladıklarını belirtmiştir. Algılanan sosyal destek alt boyutlarına bakıldığında ise arkadaş ve diğer alt boyutta anlamlı ilişki tespit etmiştir. Her iki alt ölçekte de erkek ergenlerin kızlara göre daha fazla sosyal destek algıladıklarını ortaya çıkarmıştır. Peksöz (2023: 64) yatılı bölge okullarında okuyan ergenlerle yaptığı çalışmada algılanan sosyal destek, arkadaştan edinilen ve aileden edinilen sosyal destek puanları ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki bulunmamış, arkadaştan alınan sosyal destekte ise erkekler lehinde anlamlı ilişki belirlemiştir.

Literatür incelendiğinde algılanan sosyal destek ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösteren araştırmalar da mevcuttur. Bu araştırmalardan Emre (2020: 39) algılanan sosyal destek toplam skoru, öğretmen ve arkadaş alt boyutları ile cinsiyet değişkeni arasında manidar bir fark bulmuştur. Bu ilişki kız öğrencilerin lehinedir. Aile alt boyutu ile cinsiyet arasında manidar bir fark bulunmamıştır. Yıldız (2022: 86) doktora tezi araştırmasında arkadaştan algılanan sosyal destek ile cinsiyet arasında manidar ilişki olduğunu ve kız öğrencilerin erkelere oranla arkadaştan algılanan sosyal desteği yüksek algıladıklarını göstermiştir. Arslansan (2022: 50) araştırmasında algılanan sosyal destek genel skoru, aile ve özel insan alt boyut skorları ile cinsiyet değişkeni arasında manidar bir fark bulmuş ve hepsinde de erkek öğrencilerin kızlara oranla daha yüksek sosyal destek algıladıkları sonucuna

ulaşmıştır. Yılmaz (2023: 65) çalışmasında algılanan sosyal destek ile cinsiyet arasında kadınların algıladıkları sosyal destek düzeyleri erkeklere oranla daha yüksek olarak ortaya çıkarmıştır.

Bu araştırmada cinsiyet açısından algılanan sosyal destek düzeyinde arkadaş, aile ve öğretmenden algılanan sosyal destek alt boyutlarında manidar bir ilişki bulunamamıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan veriyi literatürde destekleyen çok sayıda araştırma olduğu gözlenmiştir. Bunun nedeni olarak öğrencilerin ergenlik döneminde cinsiyet fark etmeksizin ben merkezci ve tüm güçlü özelliklere sahip olmaları düşünülebilir. Kendisini olduğundan daha güçlü gören, ben merkezci ve korkusuzluk duygularını daha yükseklerde yaşayan ergenler sosyal destek arayışına daha az girebilirler. Ayrıca gün geçtikçe cinsiyet rolleri arasındaki farkların azaldığı ve bu durumda birçok konuda cinsiyete bağlı farklılıkları azalttığı düşünülmektedir.

5.1.8. Algılanan Sosyal Desteğin Okul Türü Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum

Araştırmada okul türü değişkeni açısından sosyal destek düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilerin arkadaştan, aileden ve öğretmenden aldıkları sosyal destek düzeyi daha yüksektir.

Literatüre bakıldığında araştırma sonucunu destekleyen araştırmalara rastlanmaktadır. Karaçöl (2023: 49) Anadolu Lisesi ve İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrencilere yönelik yaptığı çalışmada algılanan sosyal destek ve okul türü arasında anlamlı fark olduğunu, Anadolu Lisesinde okuyan öğrencilerin daha yüksek miktarda sosyal destek algıladıklarını ve özel bir insan alt ölçeğinde İmam Hatip Lisesinde okuyanlara oranla daha yüksek sosyal destek algıladıklarını ortaya koymuştur. Emre (2020: 41) algılanan sosyal destek ile okul türü arasında sadece öğretmen alt boyutunda manidar bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Okul türü 4 kategori olarak araştırmasında bulundurmuş ve İmam Hatip Lisesi okuyanların Sağlık Meslek Lisesi okuyanlara göre anlamlı biçimde yüksek olduğunu göstermiştir. Arslansan (2022: 74) algılanan sosyal destek ile okul türü arasında dört kategoride yaptığı araştırmada özel insan alt boyutunda Meslek Lisesi öğrencilerinin Fen Lisesi öğrencilerine, Anadolu Lisesinde okuyanların İmam Hatip Lisesinde okuyanlara ve Meslek Lisesinde okuyanların Anadolu Lisesinde ve Meslek Lisesinde okuyanlara göre pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu belirlemiştir.

Genel skorda bulunan anlamlı farkın ise Meslek Lisesinde okuyanların Fen, Anadolu ve İmam Hatip Lisesinde okuyanlara oranla daha yüksek olduğu şeklinde açıklamıştır. Araştırma sonucunda Anadolu Lisesinde okuyan öğrencilerin Meslek Lisesinde okuyanlara oranla daha yüksek sosyal destek algıladıkları görülmüştür. Bunun nedenlerinden bir tanesinin Anadolu Lisesi öğrencilerinin akademik başarılarının daha yüksek olması ve bu nedenle çevrelerinden daha fazla kabul görmeleri düşünülebilir.

5.1.9. Algılanan Sosyal Desteğin Sınıf Düzeyi Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum

Araştırmada sınıf düzeyi açısından algılanan aile ve arkadaştan algılanan sosyal destek alt boyutları arasında manidar farklılık belirlenmiştir. Öğretmenlerden alınan sosyal destek seviyesinde ise anlamlı bir farklılık yoktur. Arkadaştan algılanan sosyal destek boyutunda 9. sınıfta eğitim gören öğrencilerin sosyal destek algılama düzeyleri 11. sınıfta eğitim gören öğrencilere kıyasla daha yüksektir. Aileden algılanan sosyal destek boyutunda 9. sınıfta okuyan öğrencilerin aldıkları destek 11. ve 12. Sınıfta okuyanlara kıyasla daha yüksektir. Benzer şekilde 10. sınıfta okuyan öğrencilerin 11. sınıfta okuyanlara kıyasla daha yüksek destek algıladıkları tespit edilmiştir.

Araştırmalar incelendiğinde Arslansan (2022: 63) lise öğrencilerinin katılımıyla yaptığı araştırmasında algılanan sosyal destek özel insan alt boyutunda; 10. sınıf öğrencilerinin lehinde olmak üzere 9. sınıflara, 12. sınıf lehinde 9. ve 11. sınıflara göre anlamlı farklılık bulunduğu, algılanan sosyal destek genel skorunda; 12. sınıfların 9 ve 11. sınıflara, 10. sınıfların 9. sınıflara göre pozitif yönde anlamlı farklılık olduğunu tespit etmiştir. Emre (2020: 43) çalışmasında algılanan sosyal destek öğretmen ve aile alt boyutları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulmuştur. 11 ve 12. Sınıf öğrencilerinin 10. Sınıflara oranla daha yüksek aile sosyal desteği algıladıklarını, 12. Sınıf öğrencilerinin 9 ve 10. Sınıf öğrencilerine oranla daha yüksek arkadaş sosyal desteği algıladıklarını ortaya koymuştur.

Öğrencilerin okudukları sınıf seviyeleri içerisinde 9. Sınıf riskli bir dönem olarak görülmektedir. Ergenlik döneminin zorlayıcı şartları, yeni bir okula başlama, arkadaş grubuna dahil olma ve sorumlulukların artması nedeniyle bu dönemin daha zorlayıcı geçtiği düşünülmektedir. Ayrıca ortaokuldan henüz yeni mezun olup 9. Sınıfa başlayan öğrenciler aileleri tarafından hala ortaokul öğrencisi niteliğinde düşünülüp koruma ve destekleme konularında daha titiz davrandıkları düşünülmektedir. Bu

nedenlerle bu sınıf seviyesinde olan öğrenciler hem arkadaşları ile zorlu bir süreç olan ergenlikte birbirlerine destek olmak durumunda kalmakta hem de henüz yeterince güçlendiklerini düşünmeyen aileleri tarafından daha çok desteklendikleri düşünülmekte ve araştırma sonucunda çıkan farkın bununla ilgili olabileceği varsayılmaktadır.

5.1.10. Algılanan Sosyal Desteğin Akademik Başarı Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum

Akademik başarı değişkeni ile arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Akademik başarı seviyesi iyi düzeyde olanlar orta düzeyde olanlara kıyasla aileden, arkadaştan ve öğretmenden daha fazla sosyal destek almaktadır.

Literatür incelendiğinde Yıldırım (2019: 74) yaptığı çalışmada algılanan sosyal destek ile akademik başarı arasında anlamlı bir farklılık olmadığını fakat yüksek başarı belirten katılımcıların yüksek düzeyde sosyal destek algıladıklarını belirtmiştir.

Araştırmada ortaya koyulan akademik başarı ile algılanan sosyal destek arasında ilişkinin ülkemizde akademik başarısı yüksek öğrencilerin daha fazla takdir edilmesi nedeniyle olduğu düşünülebilir. Ülkemizde başarılı öğrenciler daha fazla kabul görmekte, daha fazla söz hakkı bulmakta ve takdir toplamaktadır. Bu süreçte diğer bireylere göre daha derin ilişkiler geliştirme şansını daha fazla bulabilmektedirler. Bu sonuçtan hareketle başarısız öğrencilerle daha fazla iletişim temalarının kurulmasının akademik başarıya katkı sağlayacağı düşünülebilir.

5.1.11. Algılanan Sosyal Desteğin Ekonomik Durum Açısından Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum

Araştırmada gelir düzeyi ile arkadaştan alınan sosyal destek arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik durumu yüksek ve orta düzeyde olanlar düşük olanlara kıyasla arkadaştan daha fazla sosyal destek almaktadır. Aileden ve öğretmenden alınan sosyal destek düzeyinde manidar bir farklılık yoktur.

Literatür incelendiğinde, Peksöz (2023: 76) araştırmasında algılanan sosyal destek genel boyutu ile düşük orta gelir düzeyi arasında, arkadaştan algılanan sosyal destek ile düşük – orta düzey arasında, aileden algılanan sosyal destek ile orta yüksek düzey arasında anlamlı farkların olduğunu, öğretmenden algılanan sosyal destek ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığını göstermiştir. Yıldırım (2019: 68)

araştırmasında algılanan sosyal destek düzeyi ile gelir seviyesi değişkeni arasında anlamlı ilişki tespit etmiştir. 6000-8000 arasında yani orta düzey gelire sahip bireylerin 0-2000 ve 2000-4000 arasında yani düşük gelir düzeyinde olan bireylere oranla daha yüksek seviyede sosyal destek algıladıklarını ortaya çıkarmıştır. Tosun (2020: 74) araştırmasında ASD ile gelir seviyesi arasında anlamlı ilişki olduğunu, gelir seviyesini iyi olarak belirten katılımcıların daha yüksek sosyal destek algıladıklarını ve tüm alt boyutlarda da aynı verilerin ortaya çıktığını göstermiştir. Karaçöl (2023: 60) araştırmasında aileden edinilen sosyal destek düzeyi gelir seviyesi arasında anlamlı ilişki olduğunu, orta gelir seviyesinde olanların daha yüksek skorlar bildirdiklerini ortaya koymuştur. Koyuncu-Dikilitaş (2023: 45) aile bütünlüğü mevcut olmayan ergenler üzerinde yaptığı çalışmasında aileden algılanan sosyal destek alt boyutu ile gelir düzeyi arasında manidar fark bulmuş, orta ve yüksek gelir grubunun ortalama düzeyinin yüksek olduğunu belirtmiştir.

Arslansan (2022: 83) çalışmasında algılanan sosyal destek ile gelir düzeyi arasında inceleme yapmış hem genel skor hem de alt ölçekler ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını ortaya koymuştur.

Araştırma sonucunu destekleyen çalışmalarla beraber desteklemeyen çalışmalarda bulunmaktadır. Gelir seviyesini yüksek bildiren ergenlerin arkadaşlarından algılanan sosyal destek seviyelerinin yüksek olması ergenlik döneminde bulunan bireylerin bağımsızlaşma istekleri ile ilgili olduğu düşünülebilir. Maddi geliri yüksek olan ergenlerin daha fazla imkanlar bulması akranları arasında daha fazla kabul edilmesine ve daha yoğun ilişkiler geliştirmesine neden olabilir. Ergenlerin marka kıyafet ve eşyalara, teknolojik aletlere, ulaşım araçlarına ilgilerinin yüksek olması ve bu imkanlara ulaşabilen arkadaşlarıyla daha sıkı ilişkiler kurmak istedikleri düşünülebilir. Bu nedenle gelir seviyesi yüksek ergenlerin arkadaşlarından daha fazla destek gördükleri düşünülebilir.

5.2.Sonuç

Bu çalışmada, ergenlerde kural dışı davranışlar ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada lise öğrencilerini kural dışı davranışlarının cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, yıl içerisindeki akademik başarıları, ekonomik durum ve algılanan sosyal destek değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Lise öğrencilerinin kural dışı davranış ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişki yapılan analiz çalışması ile belirlenmiştir.

Araştırmanın amaçlarına yönelik uygulanan analizlerin neticesinde elde edilen bulgular şu şekildedir:

1. Kural dışı davranışlar ile aileden algılanan sosyal destek düzeyi arasında negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir.
2. Kural dışı davranışlar ile öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi arasında negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir.
3. Kural dışı davranışlar ile arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
4. Kural dışı davranışlar ile cinsiyet arasında erkeklerin kızlara göre yüksek düzeyde kural dışı davranış göstermeye eğimli oldukları belirlenmiştir.
5. Kural dışı davranışlar ile okul türü arasında; Meslek Lisesi öğrencilerinin Anadolu Lisesi öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde kural dışı davranış göstermeye eğimli oldukları belirlenmiştir.
6. Kural dışı davranışlar ile sınıf düzeyi arasında; 9. sınıfta okuyanların 11. ve 12. sınıf öğrencilerine, 10. sınıfta okuyan öğrencilerin ise 12. sınıfta okuyan öğrencilere göre daha az kural dışı davranış sergileme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.
7. Kural dışı davranışlar ile akademik başarı düzeyi orta olan öğrencilerin yüksek olanlara göre daha yüksek düzeyde kural dışı davranış sergileme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.
8. Kural dışı davranışlar ile ekonomik durum arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.
9. Algılanan sosyal destek alt boyutları ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.
10. Algılanan sosyal destek alt boyutları ile okul türü arasında; Anadolu Lisesinde eğitim gören öğrencilerin aile, arkadaş ve öğretmenden algılanan sosyal destek seviyeleri Meslek Lisesinde okuyan öğrencilere göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

11. Algılanan sosyal destek aile ve arkadaş alt boyutları ile sınıf düzeyi değişkeni arasında; 9. sınıfta öğrencilerinin arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi 11 ve 12. sınıflara oranla daha yüksek, aileden algılanan sosyal destek düzeyi ise 11. sınıfta okuyan öğrencilerden daha yüksek oranda olduğu, 10. sınıf öğrencilerinin ise 11. sınıfta okuyanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.
12. Algılanan sosyal destek alt boyutları ile akademik başarı durumu arasında; Akademik başarısı iyi düzeyde olanlar orta düzeyde olanlara göre daha yüksek düzeyde arkadaş, aile ve öğretmenlerden sosyal destek algıladıkları tespit edilmiştir.
13. Algılanan sosyal destek ile ekonomik durum arasında; Ekonomik durumu yüksek ve orta düzeyde olanlar düşük olanlara göre arkadaştan daha fazla sosyal destek algılamaktadırlar.

5.3.Öneriler

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular ışığında araştırmacılara, okul psikolojik danışmanlarına ve politika yapıcılara yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

5.3.1.Araştırmacılara Öneriler

- Bu çalışmada sosyal destek düzeyi ile kural dışı davranışlar arasında ilişki bulunmuştur. Buradan hareketle bu bulgunun genellenebilir olup olmadığı Türkiye'nin diğer bölgelerinde yapılacak çalışmalarla ortaya konulabilir.
- Okul türü değişkenine göre kural dışı davranışlarda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada iki farklı okul türü araştırmaya dahil edilmiştir. Diğer okul türleri araştırmalara dahil edilerek elde edilen verilerin genellenebilir olup olmadığı ortaya belirlenebilir.
- Bu çalışmada kural dışı davranışların açıklanmasında sosyal destek ve bazı demografik değişkenlerin önemli olduğu ortaya konulmuştur. Ancak kural dışı davranışlarla ilişkili olabilecek diğer değişkenler göz önünde bulundurularak yeni araştırmalar tasarlanabilir.

5.3.2.Okul Psikolojik Danışmanlarına Öneriler

- Okul rehberlik planlarına sosyal destek ile ilgili veli ve öğrenci seminer çalışmaları eklenebilir.
- Öğretmenlerden alınan sosyal desteğin kural dışı davranışları azaltması bulgusu ışığında, öğretmenlerle öğrencilerin daha fazla sosyal iletişim gerçekleştirebilecekleri gezi programları, tiyatro etkinlikleri, okul piknikleri gibi aktiviteler gerçekleştirilebilir.
- Aileden alınan sosyal desteğin kural dışı davranışları azaltması verisi ışığında, aile ve öğrencilerin iletişimlerini geliştirmelerinde rehberlik edecek, yol gösterebilecek veli seminerleri düzenlenebilir.

5.3.3.Politika Yapıcılara Öneriler

- Sosyal desteğin kural dışı davranışların azaltılmasında önemli bir rolü olduğu düşünüldüğünde okullarda şiddeti önleme gibi amaçlara yönelik sosyal destek göz önünde bulundurularak programlar geliştirilebilir.
- Ergenlerin akranlarından doğru rol model olabilecekleri seçebilmeleri için sınıfın yıldızı ya da okulun yıldızı gibi uygulamalar eğitim programlarına eklenebilir.
- Eğitim programlarında öğretmenlerin öğrencilerle iletişiminin artmasına katkı sağlayabilecek okul dışı etkinliklerin sayısı artırılabilir.

KAYNAKÇA

- Abay Alyüz, S. B. (2020). Sosyal desteğin birey yaşamında önemi ve sosyal hizmet. *Talim*, 4(1): 115-134.
- Abu-Saad, I. (1999). Self-esteem among arab adolescentsin ısrail. *The Journal Of Social Psychology*, 139(4): 479–486.
- Akçay, D. (2019). *Ergenlerin umutsuzluk düzeylerinin problem çözme becerileri ve sosyal destek açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Akın, D. ve Ceyhan, E. (2005). Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeyleri açısından kendini kabul düzeylerinin incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2): 69-87.
- Apaydınlı, K. (2010). *Genel lise öğrencilerinin kural dışı davranış gösterme eğilimleri ile müzik eğitimi arasındaki ilişkinin incelenmesi (Ankara ili örneği)*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Apaydınlı, K. ve Şentürk, N. (2011). Genel lise öğrencilerinin kural dışı davranış gösterme eğilimlerinin cinsiyet, sınıf, müzik eğitimi değişkenleri açısından incelenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2): 33-47.
- Arı, R. (2008). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Arslansan, R. (2022). *Lise öğrencilerinde gelecek beklentisinin mesleki olgunluk ve algılanan sosyal destek açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ateş, F. B. ve Çeçen-Eroğul, A. R. (2017). Ergenlerde görülen kuraldışı davranışların yordanmasında anne-baba evlilik çatışması ve çocukluk örselenme yaşantılarının rolü. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26/(3): 171-183.
- Avcı, Ö. H., ve Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1): 157-168.
- Aydın, B. (2010). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Aydın, D. ve Karaca Çiftçi, E. (2016). Mesleki eğitim merkezine devam eden ergenlerin kural dışı davranış düzeyinin incelenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 24(2): 97-105.
- Aydın, İ. (2001). *Yönetmelik mesleki ve örgütsel etik*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bal, S. (2010). *Çocukluk örselenme yaşantıları, ana-baba-ergen ilişki biçimleri ve sosyal destek algısının, kural dışı davranışlarla ilişkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Başar, H. (1999). *Sınıf yönetimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bayın, Ü. (2020). *Ergenlerde affetme ve algılanan sosyal destek*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Bayram, E. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin mutluluğunun yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve öz yeterlilik*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Belibağlı, G. (2022). *Ergen öznel iyi oluşunu yordamada algılanan sosyal destek ve bağlanma stilleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gaziantep.
- Bender, D. ve Lösel, F. (1997). Protective and risk effects of peer relations and social support on antisocial behaviour in adolescents from multi-problem Milieus. *Journal of Adolescence*, 20(6): 661–678.
- Binici, N. G. (2023). *Lise öğrencilerinin okul terki riskinin yordayıcıları olarak sosyal duygusal öğrenme düzeyleri, akademik öz yeterlik ve algılanan sosyal destek*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri ve Milli Güvenlik Enstitüsü, Ankara.
- Boğa, E. (2017). *Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile aile içi istismar arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Brugha, T. S. (1995). *Social support and psychiatric disorder research findings and guidelines for clinical practice*. New York: Cambridge University Press.

- Bulut, F. (2010). *Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörü ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Funda, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çakır, Y. ve Palabıyıkoglu, R. (1997). Gençlerde sosyal destek-çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi*, 5(1): 15-24.
- Cassel, J. (1974). Psychosocial processes and 'stress': theoretical formulation. *International Journal of Health Services*, 4(3): 471-482.
- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerinin cinsiyetlerine ve ana baba tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3): 415-431.
- Childs, K. K., Sullivan, C. J. ve Gullede, L. M. (2010). Delinquent behavior across adolescence: Investigating the shifting salience of key criminological predictors. *Deviant Behavior*, 32(1): 64-100.
- Christensen, L. B., Johnson, B., Turner, L. A. ve Christensen, L. B. (2013). *Research methods, design and analysis* (12th ed.). Essex: Pearson.
- Christie, D. ve Viner, R. (2009). *Abc of adolescence adolescent development*. New Jersey: Blackwell Publishing.
- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *American Psychological Association-Psychosomatic Medicine*, 38(5): 300-314.
- Cohen, S. ve Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2): 310-357.
- Coleman, J. C. (2023). *Relation ships in adolescence*. Oxon: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Coşkun, Ü. (2021). *Boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerle ailesi ile yaşayan ergenlerde sosyal destek algıları ile psikolojik iyi olma durumlarının incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

- Çivilidağ, A. (2003). *Anadolu lisesi ve özel lise öğretmenlerinin iş tatmini, iş stresi ve algılanan sosyal destek düzeylerinin karşılaştırılmasına yönelik bir analiz*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dacey, J. S. ve Travers, J. F. (1996). *Human development*. Chicago: Benchmark Publishers.
- Dağ, A. (2016). *Huzur evlerinde ve aileleri yanında kalan yaşlıların sosyal destek ağları: Konya örneği*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Daniel, B. ve Wassell, S. (2002). *Adolescence, assessing and promoting resilience in vulnerable children 3*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Dehle, C., Larsen, D. ve Landers, J. E. (2001). Social support in marriage. *American Journal of Family Therapy*, 29(4): 307–324.
- Deveci, F. (2011). *Ergenlerde karar verme stilleri ile algılanan sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Doğan, A. (2015). *Ortaöğretim öğrencilerinin kural dışı davranış göstermelerinde öğrenim hayatlarını denetleyememe inancı, özsaygı ve okula aidiyet duygularının rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Dubow, E. F. ve Ullman, D. G. (1989). Assessing social support in elementary school children: the survey of children's social support. *J Clin Child Psychol*, 18(1): 52-64.
- Dülger, Ö. (2009). *Ergenlerde algılanan sosyal destek ile karar verme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Emre, A. (2020). *Lise öğrencilerinde sahip olunan benlik kurgusunun algılanan sosyal destek üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

- Engels, R., Kerr, M. ve Stattin, H. (2007). *Friends, lovers and groups key relationships in adolescence*. Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Erden, M. (2005). *Sınıf yönetimi*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Fariz, S. ve Düşünceli, B. (2021). Lise öğrencilerinde algılanan sosyal destek ve psikolojik sağlamlığın kendine zarar verme davranışı açısından incelenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 9 (25): 31-51.
- Fraenkel, J., Wallen, N. ve Hyun, H. (2011). *How to design and evaluate research in education (8th ed)*. McGraw-Hill Education.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev. Dönmez, A., Çelen, N. ve Onur, B.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gilligan, R. (1997). Beyond permanence? The importance of resilience in child placement practice and planning. *Adoption and Fostering*, 21(1): 12–20.
- Gökalp, E. A. (2019). *Ergenlerde psikolojik dayanıklılığın kişilik özellikleri ve algılanan sosyal desteğe göre yordanması*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Bolu.
- Gökalp, E. A. ve Yöndem, Z. (2021). Ergenlerde psikolojik dayanıklılığın kişilik özellikleri ve algılanan sosyal desteğe göre yordanması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3): 759-768.
- Gökler, I. (2007). Çocuk ve ergenler için sosyal destek değerlendirme ölçeği türkçe formunun uyarılma çalışması: Faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(2): 90-99.
- Gündoğdu, M., Korkmaz, S. ve Karakuş, K. (2013). Lise öğrencilerinde risk alma davranışı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(21): 151-160.
- Güngör, M. (2024). *Ortaokul ve lise öğrencilerinde gözlenen kural dışı davranışlarda öğretmenin rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Gürsoy, E. (2010). *Ergenlerde sosyo demografik özelliklere ve algılanan sosyal destek ile akran zorbalığına maruz kalmanın incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hall, G. S. (1904). *Adolescence: Its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion and education, volume. 1*. New York: D Appleton & Company.
- Havighurst, R. J. (1972). *Developmental tasks and education*. New York: David McKay.
- Ilgazlı, E. (2021). *Adli psikiyatri polikliniğine şiddet suçu ile yönlendirilen psikotik özellikli hastaların dürtüsellik ve saldırganlık seviyelerinin çocukluk çağı travması, bağlanma biçimi, içgörü ve algılanan sosyal destek açılarından sağlıklı kontrollerle karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Enstitüsü, Bolu.
- İlter, B. (2018). *Sigara ve alkol kullanan lise öğrencilerinin sosyal destek algısı: Gerede örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Jessor, R. (1991). Risk behavior in adolescence: a psychosocial frame work for understanding and action. *Journal of Adolescent Health*, 12(4): 597- 605.
- Jessor, R. (2016). *Problem behavior the oryand adolescent risk behavior: A re-formulation*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). *İnsan ve insanlar*. (16. Basım). İstanbul: Evrim Basım Yayım Dağıtım.
- Kaner, S. (1991). Suçlu çocuklara/gençlere ve sorunlarına genel bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(1): 169-186.
- Karaçöl, B. (2023). *Üniversiteye giriş sınavına hazırlanan 12. sınıf öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının algılanan sosyal destek ve öz güven düzeyleriyle ilişkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, M. (2009). *Üniversite adaylarının anne babalarına uygulanan sosyal destek programının eş desteği ve adayın anne babasından algıladığı desteğe etkisi*.

- (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kayal, M. (2018). *İlköğretim düzeyinde öğrenim gören roman öğrencilerde benlik saygısı, algılanan sosyal destek ve sosyal beceriler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kef, S. (1997). The personal networks and social supports of blind and visually impaired adolescents. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 91(3): 236-244.
- Koç, M., Yavuzer, Y., Demir, Z. ve Çalışkan, M. (2001). *Gelişim ve öğrenme*. (1.bs). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koyuncu Dikilitaş, K. (2023). *Aile bütünlüğü olmayan ergenlerde algılanan sosyal destek ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Körük, S. (2016). *Ergenlerde riskli davranışların güvensiz bağlanma ve algılanan sosyal destek tarafından yordanmasında psikolojik belirtilerin aracı rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kızmaz, Z. (2006). Okullarda şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30 (1): 47-70.
- Kulaksızoğlu, A. (1997). *Ergenlik dönemi*. (1.Bs). Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- MacNeil, G., Stewart, J. C. ve Kaufman, A. V. (2000). Social support as a potential moderator of adolescent delinquent behaviors. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 17(5): 361–379.
- Malecki C. K. ve Demaray M. K. (2002). Measuring perceived social support: development of the child and adolescent social support scale (Casss). *Psychology in The Schools*. 39(1): 1-18.
- Menard, S. ve Huizinga, D. (1994). Changes in conventional attitudes and delinquent behavior in adolescence. *Youth & Society*, 26(1): 23–53.

- Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği (2013, 7 Eylül). *Resmi Gazete* (Sayı: 28758). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm>.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2023, Ekim). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/2023. Erişim: 17.10.2023. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/29151106_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2022_2023.pdf
- Neufeld, A. ve Harrison, M. J. (2010). *Nursing and family caregiving social support and nonsupport*. New York: Springer Publishing Company.
- Ng, T. W. H. ve Sorensen, K. L. (2008). Toward a further understanding of the relationships between perceptions of support and work attitudes: A meta analysis. *Group & Organization Management*. 33(3): 243–268.
- Okat, A., İ. (2006). *Adana ili, genel lise ve endüstri meslek lisesi öğrencilerinin okuldaki kural dışı davranışlarına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ögel, K. (2014). *Çocuk, Suç ve Bireyselleştirilmiş İyileşme*. "Çocuklar için Adalet Projesi" <http://www.ogelk.net/makale/179-kisisel-kitaplarim-cocuk-suc-ve-bireysellestirilmis-iyilestirme-.html>(28.05.2021).
- Ökdem, M. (2002). *İlköğretim okullarında öğretmenlerin kural dışı davranışları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öngören, B. (2020). Ergenlikte öznel iyi oluş ile riskli davranışlar arasındaki ilişki. *Karya Journal of Health Science*, 1(2): 14-18.
- Özkalp, E. (2005). *Sosyolojiye giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Parlaz, E. A., Tekgül, N., Karademirci, E. ve Öngel, K. (2012). Ergenlik dönemi: fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *Turkish Family Physician*, 3(4): 10-16.
- Peksöz, E. (2023). *Yatılı bölge ortaokullarında okuyan öğrencilerin psikolojik sağlık düzeyleri ile algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin*

- incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Pınar, H. (2020). *Akran zorbalığına maruz kalan ergenlerin algıladıkları sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Richter, M. (2010). Risk behaviour in adolescence. patterns, determinants and consequences. Germany: VS Research.
- Robin, A. L. ve Foster, S. L. (1989). *Negotiating parent-adolescent conflict*, New York: The Guilford Press.
- Santrock, J. W. (2014). *Adolescence.* (5. Baskı). New York: McGraw-Hill Education.
- Sarason, I.G., Levine, H.M., Basham, R.B. ve Sarason, B.R. (1983). Sosyal desteğin değerlendirilmesi: Sosyal destek anketi. *Kişilik ve Sosyal Psikoloji Dergisi*, 44 (1): 127–139.
- Savcı, A. Berivan. (2006). *Kanserli hastalarda yaşam kalitesini ve sosyal destek düzeyini etkileyen faktörler.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Schaefer, C., Coyne, J. C. ve Lazarus, R. S. (1981). The health-related functions of social support. *Journal of Behavioral Medicine*. 4(4): 381-406.
- Schwarzer, R. ve Leppin, A. (1991). Social support and health: A theoretical and empirical overview. *Journal of Social and Personal Relationships*, 8(1): 99–127.
- Seyidoğlu, H. (2020). *Ergenlerde alkol kullanımı ve kural dışı davranış arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Soylu, Ö. (2002). *Üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin ailelerinden sosyal destek algılayıp-algılamama durumlarına göre psikolojik belirtiler yönünden incelenmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Springer, A., Parcel, G., Baumler, E., ve Ross, M. (2006). Supportive social relationships and adolescent health risk behavior among secondary school students in el salvador. *Social Science & Medicine*, 62(7): 1628-1640.
- St. Lawrence, J. S., Brasfield, T. L., Jefferson, K. W., Allyene, E., ve Shirley, A. (1994). Social support as a factor in african-american adolescents' sexual risk behavior. *Journal of Adolescent Research*, 9(3): 292-310.
- Steinberg, L. (2019). *Adolescence: Twelfth Edition*. New York: McGraw-Hill Education.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2012). *Using multivariate statistics (6th ed.)*. New York: Pearson.
- Tınastepe, T. (2020). *Adolesanlarda eksojen obezitede kendini fiziksel tanımlama, sosyal destek ve internet bağımlılığının değerlendirilmesi*. (Tıpta Uzmanlık Tezi). T.C. Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları, İzmir.
- Topçuoğlu, H. (1984). *Hukuk sosyolojisi dersleri*. Ankara: Işın Yayıncılık.
- Tosun, T. (2020). *Ergenlerde mental iyi oluş ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Traş, Z. ve Arslan, E. (2013). Ergenlerde sosyal yetkinliğin, algılanan sosyal destek açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 12(4): 1133-1140.
- Trost, J. E. (1990). Social support and pressure and the irim pact on adolescent sexual behavior. Bancroft, J. ve Reinisch, J., M. (Ed), *Adolescence and puberty*. (s: 173-181). New York: Oxford University Press.
- Tuinstra, J., Groothoff, J. W., Van Den Heuvel, W. J. A. ve Post, D. (1998). Socio-economic differences in health risk behavior in adolescence: Do they exist? *Social Science & Medicine*, 47(1): 67-74.
- Uchino, B., N. (2004). *Social support and physical health: Understanding the health consequences of relationships*. London: Yale University Press.

- Uyan, A. (2014). *Ergenlerde algılanan stres ile sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ünüvar, A. (2003). *Çok yönlü algılanan sosyal desteğin 15-18 yaş arası lise öğrencilerinin problem çözme becerisine ve benlik saygısına etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Vannucci, A., Simpson, E. G., Gagnon, S. ve Ohannessian, C. M. (2020). Social media use and risky behaviors in adolescents: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 79(1): 258–274.
- Veiel, H. O. F. ve Bauman, U. (2013). *The meaning and measurement of social support*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Wills, T. A. ve Vaughan, R. (1989). Social support and substance use in early adolescence. *Journal of Behavioral Medicine*, 12(4): 321–339.
- Yalom, İ. ve Steiner, H. (2008). *Genel prensipler ve özel problemler. Ergen terapisi*. (1. baskı) içinde (s. 19-55).(Y., Ö., Şallı, Çev.). İstanbul: Global Yayıncılık.
- Yaşar, Ü. (2021). *Sosyal destek ile iş yaşamında yalnızlık ilişkisine yönelik bir araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk ve suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, E. (2019). *Annesinin yanında yaşayan ve ailesinin yanında yaşamayan üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının yordayıcısı olarak algılanan sosyal destek ve mutluluk düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, İ. (2006). *Anne baba desteği ve başarı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. (2004). Eş destek ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(22): 19-26.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi, güvenilirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (13): 81-87.

- Yıldız, M. (2022). *Lise öğrencilerinde algılanan sosyal destek, bağlanma ve nezaket arasındaki ilişkiler*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Yılmaz, A. (2022). *Gruplarla sosyal hizmetin ergenlerin kural dışı davranış eğilimi düzeyine etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, Ş. (2023). *Algılanan sosyal destek ve genel aidiyet düzeyinin sosyal medya bağımlılığı üzerine etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Yörükoğlu, A. (2015). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüce, A. (2019). *Ergenlerde akademik yılmazlığın yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve öz yeterlik algısı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

EKLER

EK-1: Etik Kurul Kararı ve Onayı

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-20292139-050.04-2400015483
Konu : Etik Kurul Kararı (İsmail ERDOĞAN)

29.04.2024

Sayın İsmail ERDOĞAN
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

"Ergenlerde Kural Dışı Davranışlar ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı araştırmanızla ilgili başvurunuz, kurulumuzun 25.03.2024 tarihli ve 2024/02 sayılı toplantısında değerlendirilerek araştırmanızın etik açıdan uygun bulunduğu katılanların oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Kadir CANATAN
Kurul Başkanı

Ek: İsmail ERDOĞAN

Belge Doğrulama Kodu: ETMFC7A

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi: <https://ubys.izu.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>

Adres: Halkalı Caddesi No: 281 Kağıtöğmece/İstanbul

Bilgi için :

Selda Şenol
Yeminli Katip

Telefon No:

Faks No:

Telefon No:

e-Posta:

İnternet Adresi:

Direkt Hat:

Kep Adresi: izu@hs01.kep.tr

	ETİK ONAY BELGESİ	Doküman No	ET-FR-675
		İlk Yayın Tarihi	27.11.2023
		Revizyon Tarihi	22.12.2023
		Revizyon No	01
		Sayfa	1/1

Tarih	25.03.2024
Sayı	2024/02
Araştırmanın Niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Araştırmanın Adı	<i>Ergenlerde Kural Dışı Davranışlar ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi</i>
Sorumlu Araştırmacının Adı Soyadı	İsmail ERDOĞAN
Danışman Adı Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Gökay KELDAL
Karar	UYGUNDUR

(İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu'nun kararı tavsiye niteliğinde olup, Üniversitemizle ilgili etik ilkelerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amacını taşımaktadır.)

(Katıldı)
Prof. Dr. Kadir CANATAN
Başkan

(Katıldı)
Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ
Başkan V.

(Katıldı)
Prof. Dr. Mustafa ATEŞ
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Beytullah KAYA
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Ayşe Nefise BAHÇECİK
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTCU
Üye

(Katıldı)
Av. Bilal ŞAMAT
Üye

Kurul Yeminli Kâtibi

Selda ŞENOL

EK-2: İl MEM Onayı

BELGE TARİHİ: 26.03.2024 BELGE SAYISI: 2400012390

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-98057890-605.01-99496567
Konu : Araştırma Uygulama İzni
İsmail ERDOĞAN

25.03.2024

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : 07/03/2024 tarih ve 2400009107 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi İsmail ERDOĞAN'ın "Ergenlerde Kural Dışı Davranışlar ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli araştırmasını İlimizde öğrenim gören resmi lise öğrencilerine yönelik uygulama isteği ile ilgili yazınız Müdürlüğümüz ARGE Birimi Değerlendirme ve İnceleme Komisyonunca incelenmiş; "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama 2020/2 Genelgesi" gereğince uygun görülmüş olup, Müdürlüğümüzün 22/03/2024 tarih ve 99409717 sayılı onayı ve uygulanacak veri toplama araçları onaylanarak ekte gönderilmiştir.

İlgili genelgenin 28. Maddesi gereğince, sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında (başvuru sahibinin ekte örneği bulunan dilekçe ile) Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi hususunda; Gereğini arz ederim.

Fatma Zeynep ŞERAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EKLER:

- 1- Onay ve ekleri (5 sayfa)
- 2- Dilekçe Örneği (1 sayfa)

Adres : Soğuksu Mah. Hamidiye Cad. No:59
Muratpaşa / Antalya
Telefon No : 0 (242) 238 60 00
E-Posta: projeler07@meb.gov.tr
Kep Adresi : mebh01.kep.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: Mustafa KÜÇÜKKARA Dahili (132)
Unvan : Teknisyen
Faks:2422386001

İnternet Adresi: antalyaarge.meb.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden d6c3-3254-31ec-9f b7- 532d kodu ile teyit edilebilir.

EK-3: Ölçek Kullanım İzinleri

12.04.2022 01:27 ölçek kullanım izni - i

Gmail

Postalarda arayın

Oluştur

1

ölçek kullanım izni Gelen Kutusu x

ismail erdoğan
Ben İsmail Erdoğan, İstanbul Sebhattin Zaim Üniversitesinde PDR alanında yüksek lisans öğrencisiyim. "Ergenlerde kur

Köksal Apaydınlı
Merhaba İsmail Bey, Geliştirmiş olduğum ölçeği Yüksek Lisans tez çalışmanız için kullanabilirsiniz. Küçük bir hatırlatma:

ismail erdoğan
Teşekkür ederim hocam öneriniz ve izniniz için. Mutlaka dikkat edeceğim. Son bir rica olarak ölçeğin orijinali ve değerlen

Köksal Apaydınlı
Alıcı: ben
Merhaba İsmail Bey,
Doktora tezime YOK Tez Merkezinden ulaşabilirsiniz. Ekler kısmında ölçek mevcut. Yöntem bölümünde de gerekli açıklamala
İyi çalışmalar dilerim.
Doç. Dr. Köksal APAYDINLI

ismail erdoğan < > 5 Ağu 2021 Pzt, 12:42 tarihinde şunu yazdı:

Hangouts kişisi yok
Birini bulun

https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=wm#inbox/QgrcJHtsTlxvNGwQFjkDCNFjztNVzwMwJDV 1/1

5.05.2022 19:56 Gmail - Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği

Gmail

Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği
2 iletili

İlgün Gökler Danışman
Alıcı: * 5 Mayıs 2022 15:45

Sayın İsmail Erdoğan,

Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği'ni ve ölçeğin uyarılma çalışmasına ilişkin Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi'nde yayımlanmış olan makaleyi ekli dosyalarda gönderiyorum. Referans göstererek kullanabilirsiniz. Makale içerisinde ölçeğin nasıl kullanıldığı ve değerlendirildiği anlatılıyor.

İyi çalışmalar dilerim..

Doç.Dr. İlgün Gökler Danışman
Psikoloji Bölümü Başkanı

image007.png

www.tedü.edu.tr | image008.png image009.png image010.png image011.png image012.png

https://mail.google.com/mail/u/0/?ik=3bed96kd2&view=pl&search=all&permthid=thread-f%3A173199038107523666&siml=msg-f%3A173199038107523666&siml=msg-a%3Ar-0106344347630575382 1/2

EK-4: Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu

Sevgili öğrenciler,

Bu çalışma kural dışı davranışlar ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılmaktadır. Her maddeyi dikkatli bir şekilde okuyarak, kendinize uygun bulduğunuz bir seçeneği işaretleyiniz. Cevaplarınız sadece araştırma amacıyla kullanılacak ve bilgiler saklı tutulacaktır. **Lütfen size en uygun seçeneğin yanına (X) işareti koyun ve hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.** İçtenlikle yanıtladığınız için teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz:

Kız Erkek

2. Okuduğunuz Okul Türü:

Anadolu Lisesi Meslek lisesi

3. Okuduğunuz Sınıf:

9 10 11 12

4. Yıl içerisindeki Akademik-Eğitim Başarınız:

Çok İyi İyi Orta Kötü Çok Kötü

5. Ekonomik Durumunuz:

Yüksek Gelirli Orta Gelirli Dar Gelirli

6. Yaşadığınız Ebeveynleriniz:

Öz Anne-Baba ile yaşıyorum

Anne ile yaşıyorum

Baba ile yaşıyorum

Üvey anne ya da baba ile yaşıyorum

Anne ya da baba ile yaşamıyorum

7. Annenizin Eğitim Durumu:

İlkokul-Ortaokul Lise Üniversite ve üzeri

8. Babanızın Eğitim Durumu:

İlkokul-Ortaokul Lise Üniversite ve üzeri

EK-5: Kural Dışı Davranış Ölçeği (KDÖ)

Kural Dışı Davranış Ölçeği

Sevgili öğrenciler;

Aşağıdaki ifadelerin karşısında yer alan seçeneklerden size uygun olanı (X) işareti ile belirtiniz. Lütfen tüm soruları cevaplandırınız ve her soruya ilişkin seçeneklerden sadece birini işaretleyiniz

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle
1.	Okulda çeşitli yerlere yazı yazarak rahatlarım.					
4.	Kılık-kıyafetim yüzünden okulda başım derde girer.					
11.	Okulda yalan söylemek başvurduğum yollardan biridir.					
16.	Okulda kendimi güvende hissetmek için yanımda savunma araçları bulundururum.					
19.	Ders boyunca yanımdaki arkadaşım ile konuşurum.					
21.	Küfretmek beni rahatlatır.					
24.	Okulda arkadaşlarımla eşyalarına zarar vermem.					
25.	Arkadaşlarımla sorunlarımı kavga ederek çözerim.					
28.	Sınavlarda kopya çekmem.					
30.	Kendi kurallarımızın olduğu çatışmacı bir gurubum var.					

EK-6: Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Değerlendirme Ölçeği (Ç-SDDÖ)

Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği

Sevgili öğrenciler;

Aşağıda sizin aile, arkadaş ve öğretmenleriniz ile ilişkilerinize yönelik sorular bulunmaktadır. Soruları dikkatlice okuyup, her bir soru için “her zaman”, “çoğu zaman”, “bazen”, “nadiren”, “hiçbir zaman” seçeneklerinden hangisi sizin için doğruysa, o seçeneği işaretleyiniz. Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmayınız. Teşekkürler...

		Her zaman	Çoğu zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
1.	Bazı çocuklar arkadaşları tarafından dışlandıklarını hissederler, ama bazı çocuklar böyle hissetmezler. Sen, arkadaşların tarafından dışlandığını hisseder misin?					
6.	Bazı çocuklar ve arkadaşları, birbirleri için pek çok şey yaparlar; ama bazı çocuklar ve arkadaşları bunu yapmazlar. Sen ve arkadaşların birbiriniz için çok şey yapar mısınız?					
9.	Bazı çocuklar arkadaşlarının, kendilerine gerçekten önem verdiği düşünürler; ama bazı çocuklar böyle düşünmezler. Sence, arkadaşların sana önem verir mi?					
14.	Bazı çocuklar, aileleriyle çok şey paylaşırlar; ama bazı çocuklar paylaşmazlar. Sen ailenle çok şey paylaşıyor musun?					
18.	Bazı aileler, çocuklarının düşüncelerini görmezden gelirler; ama bazı aileler böyle yapmaz. Ailen, senin düşüncelerini görmezden gelir mi?					
28.	Bazı çocukların sınıf arkadaşları onlarla alay eder; ama bazı çocukların sınıf arkadaşları böyle yapmaz. Senin sınıf arkadaşların, seninle alay ederler mi?					
36.	Bazı öğretmenlerden, herhangi bir sorun hakkında rahatlıkla yardım ya da öneri istenebilir; ama bazı öğretmenlerden istenmez. Senin öğretmenlerinden, herhangi bir sorun olduğunda, rahatlıkla yardım ya da öneri istenebilir mi?					
41.	Bazı öğretmenler, öğrencilerin kendilerini tedirgin (huzursuz) hissetmelerine neden olur; ama bazı öğretmenler buna neden olmaz. Senin öğretmenlerin, senin kendini tedirgin (huzursuz) hissetmene neden olurlar mı?					

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: İsmail ERDOĞAN

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans

2019 – 2023 İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü.

Lisans

2009-2013 İnönü Üniversitesi Psikolojik Danışmanlı ve Rehberlik

B. MESLEKİ DENEYİM

2013 – 2015Kayseri Kocasinan Şükrü Malaz İlkokulu

2015 – 2016Yozgat Jandarma Alay Komutanlığı Rehberlik ve Danışmanlık

2016 – 2022İstanbul Bayrampaşa Nail Reşit Ortaokulu

2022- Antalya Kepez Ayten Çağırın Çok Programlı Anadolu Lisesi